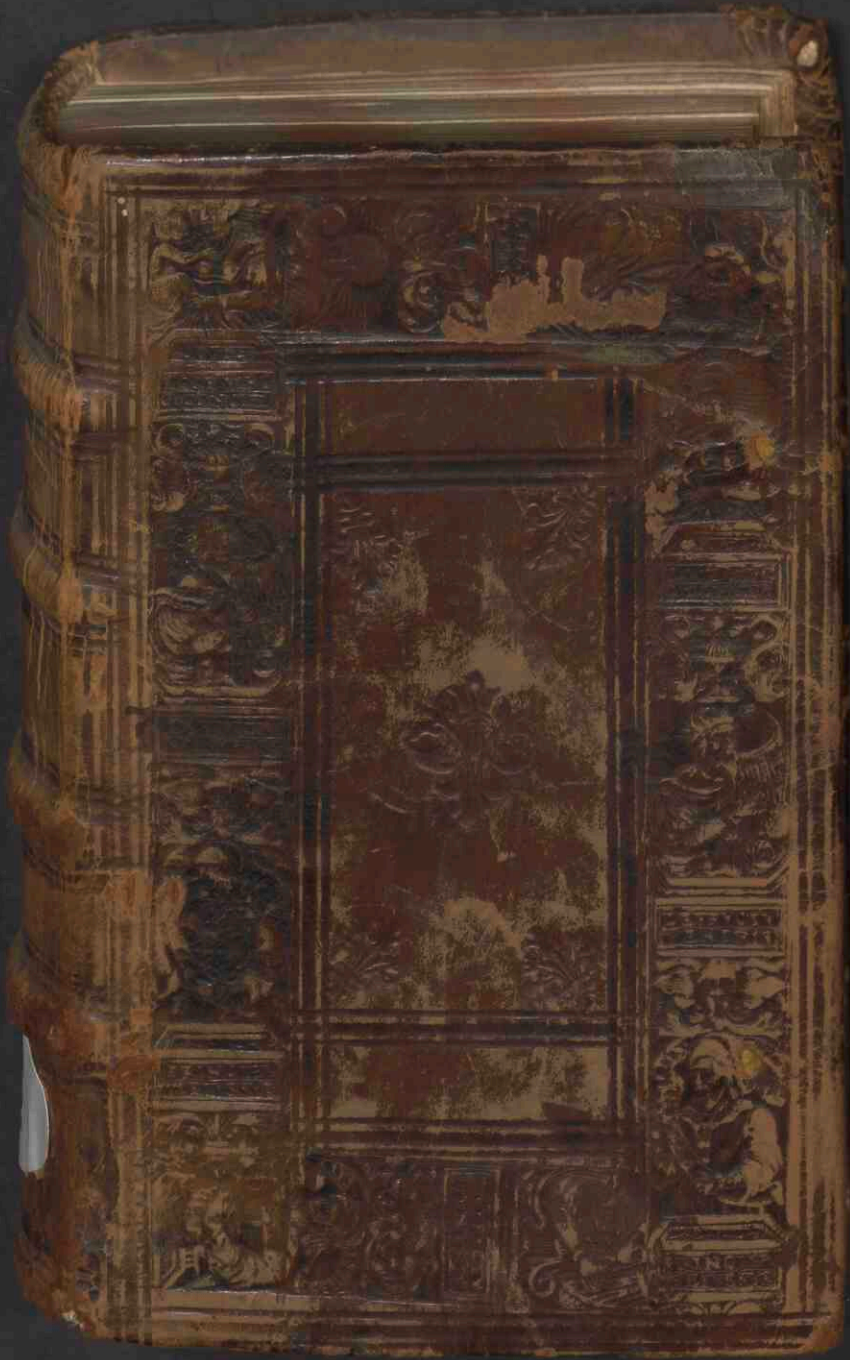

Henrici Rantzouij equitis Holsati de conseruanda valetudine liber,

<https://hdl.handle.net/1874/437261>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

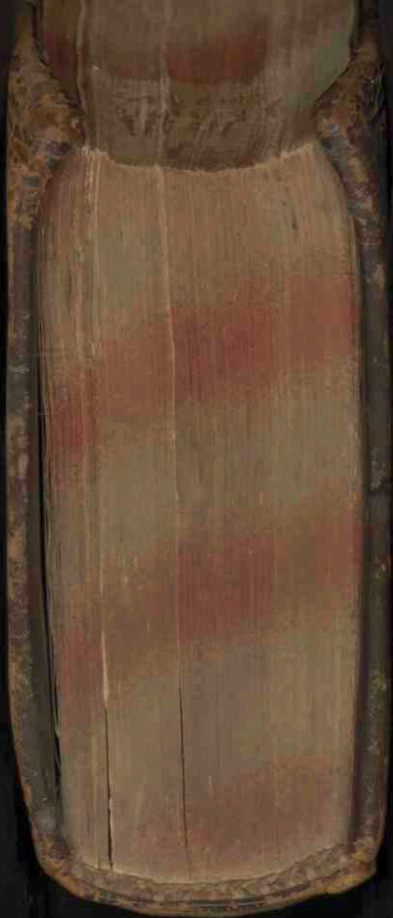
Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

0 oct.

92

U.B.U.

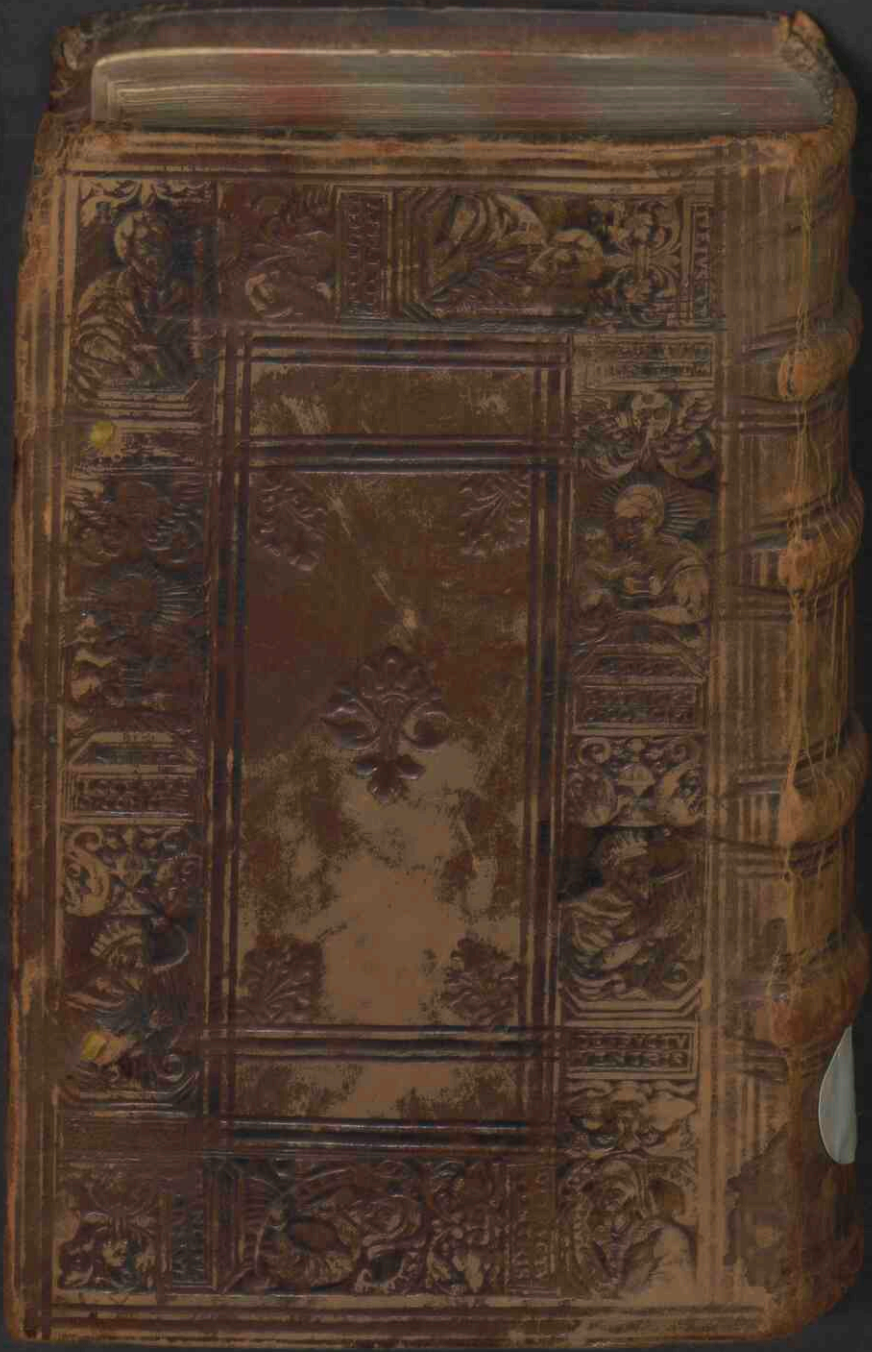

47

111111
R. N. J. H. G.
med. P. 100

92
LIB.

Medici

Octavo n°. 92.

rem ar. quo
tem. c. iii.
em. pp i sufficienciam deberet
abbas et magist. pp i suffiaē
de p fessionibz et medicas l. y.
us repellunt. i. q. r. f. are. est
orientis 7. l. u. 7 sic bñ debz
uto modo. Item pp i suffiaē

.xli.

eni ep̄s. ^{abbas excom. p̄ p̄}
^{hinc t̄tione v̄n̄ r̄de}
lecti filij quent maistij.
i. w. i mediate ad roma
nētis eccl̄am i tmanit qd
eorum sciens sciens
ficientē omi uginimis ab
essit i manibz eorum dem.
dqz moichum. G. sa. uic
mone elegunt i abtem
m igitur dicitis abbas ce
ne licentia m̄a nequunt
ssionem quam elatione
tas teternentes uitas et
ay. q. abbatem ipm loco

De suppleda

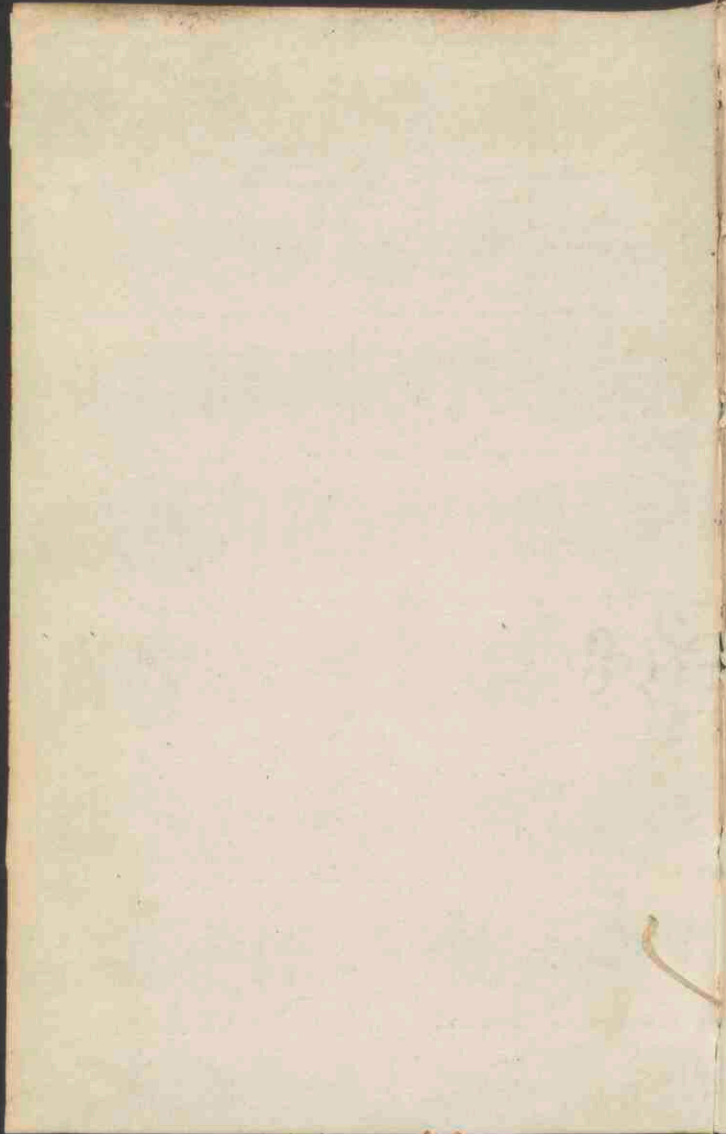
ton. pastorar. 71. tel
que ad eos pleno iur
bent ipis presentant
libz exhibeant w̄m
sane. et. c. statuend
vvi. q. y. c. i. 71. te p
quod nō licet decens
te teo seruire. quia

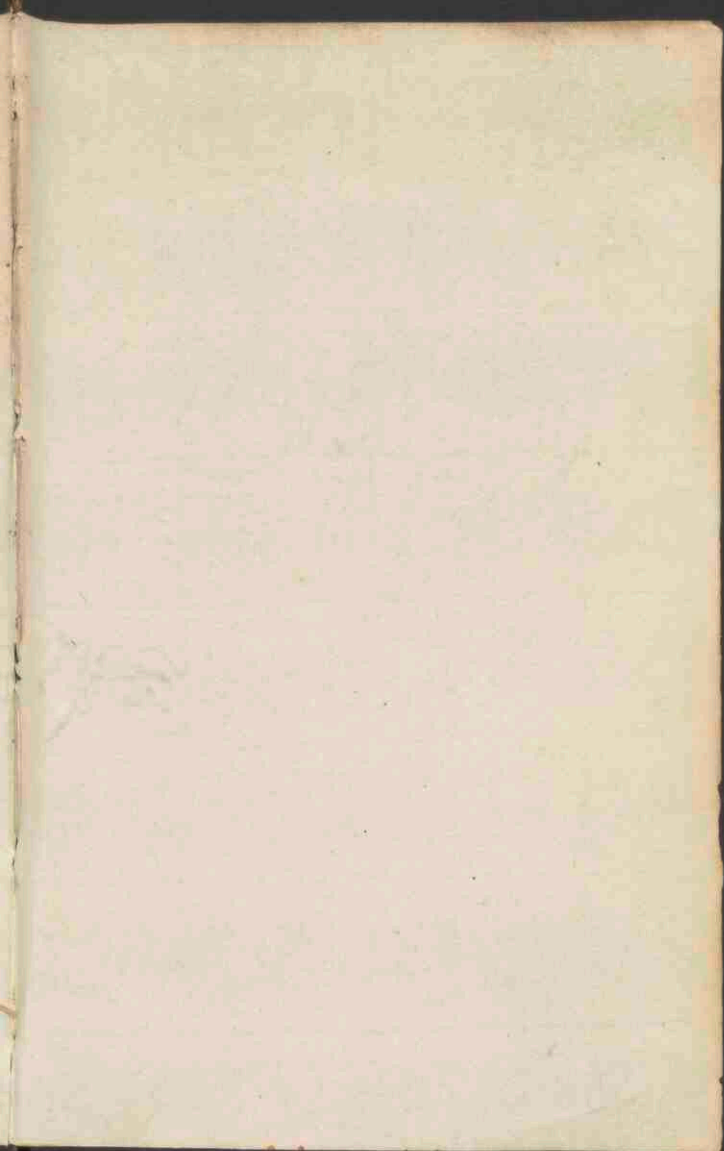
psonas quim pod
cessioms quozim
nos i eis p sua i sta
uoluntate admi
nibz onerantes q
competenter possit
minia reseruire
bz responde. nec ly
sicut conuenit ar
impartir nolent
eccl̄e rebitus et an
i solentiam subu
nisi a iurisdictione
sint eccl̄e supradic

52

Universitätsbibliothek

Utrecht

N. 73. C.

HENRICI RANTZOVII
EQUITIS HOLSATI

DE CONSERVANDA
VALETUDINE LIBER, IN
priuatum liberorum suorum vsu
ab ipso conscriptus, ac
editus à

Dethleuo Syluio Holsato.

IN QVO DE DIAETA, ITI-
NERE, ANNIS CLIMACTERICIS
& antidotis præstantissimis, breuia &
vtilia præcepta continentur.

W. Buzeli

L I P S I A E.

C V M P R I V I L E G I O .

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

1215 Broadway
New York, N.Y. 10037

Deborah Wynne Johnson

IN MEMORY OF
DEBORAH WYNNE JOHNSON
1925-1995

NOBILITATE

GENERIS, VIRTUTE AC
ERVDITIONE PRAESTANTIB.
FRANCISCO AC BREDONI
RANTZOVIIIS fratribus, nobilis ac
generosi viri D. HENRICI RANTZO-
VII, serenissimi regis Daniae, &c.
in Holsatia, &c. praefecti, &c.
filijs.

V M O N V P E R N O B I -
les adolescentes, in pa-
tris vestri Henrici Rant-
zouij bibliotheca Bre-
denbergensi versarer,
incidi fortè in libellum quempiã de
legitimo rerum ad sanitatis tutelam
necessariarũ vsu conscriptum. Hunc
vbi coepi peruoluere diligentius, de-
prehendi in eo breuia ac vtilia quæ-
dam præcepta de sanitate tuenda
contineri. Ac quoniam intelligebam
hunc libellum à patre vestro ex va-
rijs medicorum libris in vestrum ac
reliquorum liberorum suorum vsum
collectum ac nondum in publicum
emissum esse, neq; tamen citra magnũ

E P I S T O L A

laborem & tædiũ sæpe describi posse: operæpretium me facturum putabam, si cum quamprimum prælo subijci curarem, vt hoc pacto non solum de vobis, sed de alijs etiam conseruandæ suæ sanitatis studiosis bene mererer. Hunc itaq; librum à parente vestro charissimo, vestra potissimum causa, ex paterna affectione congestum, ac sub nominis vestri auspicio in lucem prodeuntem, vt benignè suscipiatis rogo. Nec dubito quin si iuxta in hoc præscriptum modũ viuendi rationem institueritis, magna inde ad vos sit redundatura utilitas. Oro autem DEVM æternum, vt patrem vestrum virum clarissimum, totius Holsatiæ decus ac præsidium, & omnium bonarum artium Meccœnatem, nec non vos eius filios, qui patris vestigijs magna cum laude insistentes ad insignem stemmatis Rantzouici splendorem eximiam adiunxistis doctrinam, vnà cum matre nobiliss. ac pudiciss. & reliquis

DEDICATORIA.

quis vestris fratribus ac sororibus
diu incolumes clementer conseruare
dignetur. Bene valete, & me eorum
numero ascribite, qui vos non mi-
nus quàm parentes vestros, ea qua
debet obseruantia, venerantur. Da-
tæ Segebergæ, Anno 1573.

Detleuus Syluius
Holfatus.

*Parte rubet dextra clypeus : pars alba sinistra est,
 Et super in galea cornua bina micant.
 Cornua sunt robur : Martis color alter, & alter
 Pacis : utrunq; satis nobilitate decet.*

IN HENRICVM RANTZOV-
ium Equitem Holsatum, &c. Epigramma
ἑνκαπιδίασιν.

QVIS non Alciden nouit, quis nescit Achillem,
Nomina non vlla non memoranda die?
Et tamen hic medicam fecit feliciter artem,
Sanus vt Aemonia cuspide Mysus ait:
Ille polum ceruice tulit, cum sidera fessus
Amphitryoniada ferre dedisset Atlas.
Quid loquar amborum geminata laude celebrem,
Illustri Henricum stemmate Rantzonium?
Quem iuuat immenso spatiantem viuere celo,
Et stellas oculis dinumerare suis.
Quiq; Machaonia caput extulit inclutus arte,
Naturæ scrutans omniparentis opes.
Maeste noua virtute heros: sic additus astris
Celifer est, semper viuut & Aeacides.

Gregorius Bersmanus
Professor Acad. Lips.
publicus.

EIVSDEM RANTZOVII
ENCOMIUM.

Sunt tibi cum Regum, tum publica commoda cura
Nec tamen Aonidum munera grata minus.

IN HESPERIEN RÄTTSO.
HESPERIEN RÄTTSO.

1. Om den kungliga Majestätens
2. Om den kungliga Majestätens
3. Om den kungliga Majestätens
4. Om den kungliga Majestätens
5. Om den kungliga Majestätens
6. Om den kungliga Majestätens
7. Om den kungliga Majestätens
8. Om den kungliga Majestätens
9. Om den kungliga Majestätens
10. Om den kungliga Majestätens

11. Om den kungliga Majestätens
12. Om den kungliga Majestätens
13. Om den kungliga Majestätens

14. Om den kungliga Majestätens
15. Om den kungliga Majestätens

16. Om den kungliga Majestätens
17. Om den kungliga Majestätens

18. Om den kungliga Majestätens
19. Om den kungliga Majestätens

20. Om den kungliga Majestätens
21. Om den kungliga Majestätens

A D L E C T O R E M B E -
N I G N V M C H R I S T O P H .
Kellinghausen Hamb.

Mente nihil nobis praestantius optimus autor
Indidit, in summa qua tenet arce, locum.
Hac res euoluit dubias, penitusq³ latentes
Eruit, & lucem cogit habere suam.
Qua sint euentura videt, praesentia tractat,
Tempore qua lapsa praeteriere, tenet.
Quin etiam terras humilemq³ relinquere mundum,
Et celi superas audet adire plagas.
Scrutariq³ Deum, cuius de semine nata
Particulam mentis se putat esse sacra.
Vt Deus ille vnum triplici sit nomine numen,
Disiungi nulla quod ratione queat.
Vt res de nihilo quondam produxerit omnes,
Et miris seruet contineatq³ modis.
Vtq³ repurgatos celso dignetur olympo,
Quos sua culpa stygis fecerat esse reos.
Talia diuino meditatur acumine, quaq³
Praeterea longum cuncta referre foret.
At nisi sit corpus bene sanum, cuius in arce
Clauditur, officium non satis ipsa facit.
Hinc quasi de specula semper circumspicit alba
Ne capiat, vel agat quicquid obesse potest.
Et si quid vitij causa quacung³ subortum est,
Hoc amoliri qualibet arte studet.
Hinc etiam corpus cura maiore tueri
Cernimus, ingenio qui meliore valent.
Nam quoniam multis obnoxia casibus, atq³
Sape leui ex causa vita caduca data est.

AD LECTOREM.

Quam decet, ut numen celeste colatur honore,
 Ducere, dum repetat, qui dedit, ipse Deus :
 Nos quoque sollicita fas est defendere cura,
 Nec temere mortis precipitare viam.
 Hac animo voluens, vir factis clarus & ortu
 Rantzouius, præsens hoc sibi scripsit opus.
 Non satis est visum pralustre relinquere nomen
 Quod certent meritis amplificare suis.
 Aut terris, opibusque suos extollere natos,
 Attribuit larga quos bonitate Deus.
 Sed quoque succincto voluit præscribere libro,
 Incolumem vitam qua ratione parent.
 Nam magis accendunt, animisque tenacius hærent,
 Quæ pater aut senior iussa relinquit auus.
 Hunc in priuatum quamuis congesserat vsum,
 Non tamen, ut fiat publicus, ipse vetat.
 Namque bonus, quacunque potest, prodesse laborat,
 Omnibus & præstat commoda multa lubens.
 Ergo illi seros, quos virtus rara meretur,
 Et faustos optes, lector amice, dies.
 Atque hoc sincero, doctoque fruare labore,
 Ut vigili cura sanior esse queas.

INDEX PRÆCIPVORVM
CAPITVMM HVIVS
LIBRI.

- 1 Præfatio Henrici Rantzouij ad filios.
- 1 Causæ corruptionis & destructionis corporum humanorum.
- 2 Præcepta generalia conseruandæ sanitatis.
- 3 Præcepta specialia conseruandæ sanitatis.
- 4 De Aère.
- 5 De Aqua.
- 6 De igne.
- 7 De cibo.
- 8 De potu.
- 9 De motu siue exercitationibus corporis.
- 10 De quiete & otio.
- 11 De somno.
- 12 De vigilia.
- 13 De excretionem in genere.
- 14 De sectione venæ.
- 15 De cucurbitulis.
- 16 De hirudinibus.
- 17 De purgationibus & clysteribus.
- 18 De vomitu.
- 19 De vrinæ excretionem.
- 20 De sudore.
- 21 De balneis.
- 22 De Venere.
- 23 De inedia.
- 24 De retentione.
- 25 De perturbationibus seu affectibus animi.
- 26 Præcepta quædam de diætâ singulis dieb. seruanda.
- 27 De diætâ singulis septimanis instituenda.
- 28 De diætâ singulis mensibus seruanda.
- 29 De quatuor anni temporibus.
- 30 De Vere.

- 31 De æstate.
 32 De Autumno.
 33 De hyeme.
 34 De anno in genere.
 35 De annis climactericis.
 36 De ratione victus in itineribus & profectio-
 bus probè instituenda.
 37 Præcepta contra iniuriam frigoris & remedium
 ad curandam ambustionem.
 38 Descriptiones medicamentorum quorundam
 ad vulnera externa curanda vtilium.
 39 Præcepta contra calorem & sitim.
 40 Præcepta contra famem.
 41 De nausea marina.
 42 De haustu aquarum.
 43 De eruptione sanguinis ex naribus.
 44 Præcepta aduersus alui fluxum.
 45 Contra ardorem stomachi.
 46 Contra arefactionem linguæ, quæ dicitur vul-
 gariter Brunella.
 47 De ebrietate.
 48 Descriptiones nonnullorum medicamētorum
 & antidotorum contra venena.
 49 De peste.
 50 Descriptio sibiij præparati, & de eius vsu.
 51 Antidotus Saxonica contra venenum.
 52 Antidotus Nicomedis regis contra venena.
 53 Medicamentum Christiani III. regis Daniæ
 contra morbum caducum.
 54 Syrupus S. Ambrosij.
 55 Capitulum primum Cornelij Celsi, quemad-
 modum sanos agere conueniat.
 56 Conclusio.

I
P R A E F A T I O A D
F I L I O S.

CUM ab immenso & æterno Deo, filij
mei charissimi, post creationem cœli,
terræ, plantarum, arborum, cunctorumq̃
animantium & caterorum mundi corpo-
rum in vsum humanum conditorum, so-
lus homo ad diuinæ maiestatis imaginem
ex terra sit factus, ita vt ex anima & cor-
pore constet, maximè & inprimis toti hu-
mano generi in eo laborandum esse cen-
seo, primum vt anima, postquam vnâ cum
corpore destinatum cursum peregerit,
eò, vnde digressa est, redeat. Deinde, vt
corpus animæ domicilium in hoc vitæ
curriculo quàm diutissime cum ipsa sa-
num ac integrum conseruetur. Quibus
verò rationib. efficiatur, vt anima emen-
so decursoq̃ huius vitæ spacio, ad beatam
immortalitatem, hoc est, ad Deum ip-
sum, vnde digressa est, reuertatur, id sa-
cræ literæ abundè & luculenter tradunt.
Quapropter ô filij, vos sedulò moneo &
hortor, sacro religionis studio ardentè
incumbentes, doctrinæ cœlestis funda-
menta intimis animi sensibus diligenter
& penitus percipiatis, vt vobis ex huius
vitæ quadam quasi peregrinatione atque
hospi-

hospitio euocatis ad perpetuum Dei & angelorum, omniumq; sanctorum commercium concedere liceat. Quo pacto autem fragile corpus nostrum diu incolume & sanum conseruetur, & caduca nostra vita, viriumq; imbecillitas aliquantisper sustentetur, perbreuib; nonnullis præceptis, hunc in usum ex diuersorum medicorum libris conscriptis, atque in certum ordinem digestis docebo. Sed ne fortè arrogantiae ingenij insimuler, ingenuè fateor, me multis in locis integras medicorum sententias transfuisse, & vestra potissimum causa hunc laborem colligendi suscepisse, quod non meminerim, hanc rem tam compendiosè ab alijs tractatam esse, excepto vno Cornelio Celso, qui in primo de re medica libro præcepta longè vtilissima de sanitate tuenda, mirae breuitate complexus est. Vt autem huiusmodi breuitatem eò commodius præstem, nuda saltem præcepta ætati vestræ maximè congruentia superioribus interim causis & rationib; physicis omissis, vobis ob oculos ponam. Nolite vos hæc aspernari, sed tanquam vobis à me ex paterna beneuolentia atq; affectione relicta cupidè suscipite, studiosèq; amplectimini. Non enim dubito, si secundum has præscriptas obser-

obseruationes viuendi ordinē atq; rationem instituetis, quin magna ad vitam commodius traducendam inde sit ad vos redundatura vtilitas. Quod ad me sanē attinet, fateor me ex his præceptis hanc percepisse vtilitatem, vt quamuis in iuuenilibus annis paterno ac ferè hæreditario asthmatis morbo obnoxius fuerim, nunc tamen sic eo sim liberatus, vt valetudine satis commoda vtar, quam Deus Opt. Max. pro diuinæ benignitatis suæ arbitrio ac placito, mihi diuturnam conseruare ac propagare clementer dignetur. Vt autem propius ad rem ipsam accedam, paucis ordine præcipuas recensebo causas destructionis & corruptionis corporū nostrorum, quibus cum humana natura conflictatur. Deinde ea, quorum legitimo vsu in corporibus nostris sanitas retinetur, exponam. Postea præcepta de vitæ ratione singulis diebus, septimanis, mensibus, singulisq; anni temporibus seruanda, deq; annorum etiam climactericorum obseruatione instituenda pauca subiiciam. In fine quædam de salubri victus ratione in itineribus habenda, nonnullorum item antidotorum & medicamentorum singularem contra venena vim habentium descriptiones subiungam.

CAVSSAE CORRVTIONIS
& destructionis corporum huma-
norum.

VT igitur institutum nostrum aggrediamur, prima & præcipua causa corruptionis & destructionis corporum nostrorum, senectutis, mortis, atq; omnium adeo malorum, quæ in calamitosa hac vita existentes, perpetimur, est lapsus primorum parentum & reliquæ peccati in corrupta natura nostra hærentis, vt testatur apostolus ad Rom. 8. Corpus mortî destinatum est propter peccatum. Quemadmodum enim mors extremum est omnium malorum, quæ nos affligere in hac vita possunt: Ita mortis nomine omnes quoq; ærumnas & miseras humanæ vitæ complectimur. Huc accedunt nostra etiã errata, quæ, dum cæca nostra voluntas impulsu diaboli in quæuis scelera ruit, indices à nobis committuntur & accumulatur, quibus Deus ad iustam iram & indignationem prouocatus, omnis generis morbos & calamitates in nos grassari finit. Secunda causa morborum & destructionis deprauationisq; corporum nostrorum est sinister & maleuolus siderum

rum cœlestium influxus, temperamento-
rumq; infelicitas. Nam vti singulis rebus
proprietas certæ sunt ingenitæ, quas
Deus ab æterno naturalibus effectibus co-
optauit: Ita singularis quoq; efficacia &
vis diuinitus insita est corporibus cœlesti-
bus, quæ Deus non tantum propterea cer-
to ordine ac magnitudine creauit, vt an-
nos, dies & menses discernent, sed vt
essent quoq; nobis signa, ex quibus quæ-
dam rerum futurarum caperemus argu-
menta. Pendent enim inferiora ex supe-
rioribus, & cognatione quadam mutua in-
ter se continentur. Proinde corpora supe-
riora occultam quandam vim & virtutem
in hæc inferiora infundunt, per quam hu-
mores in corporibus nostris mutantur,
augentur, & diminuuntur secundum si-
derum positum & qualitatem. Et hoc quo-
tidiana experientia, certissima rerum o-
mniū magistra, clarius euidentiussq; docet,
quam vt vlla demonstratione egere videa-
tur. Si quis fidem dictis adhibere noluerit,
Lunam mihi consideret, quæ in humores
præcipuè sibi dominium vendicat, & aper-
tè conuincetur. Cum igitur constet hu-
mores in corporibus nostris regi ab istis
superioribus, ex malis autem corporum
humoribus oriri morbos, ex morbis inte-
ritus,

ritus, non immerito sane mortis & ceterorum morborum causa in corpora coelestia aliqua ex parte refertur.

Præter hæc autem, alia sunt duo genera causarum corpus nostrum mutantium ac destruentium, quæ ex superioribus oriuntur.

Alterum quidem est earum, quæ nobis sunt congenitæ, ideoque internæ dicuntur, necessariæ atque inevitabiles. Suntque numero tres: Siccitas nimirum, quæ ætatis cursu ad interitum ducit: Afsidua substantiæ fluxio, vel materiæ in corporibus ingens varietas & mobilitas, excrementorumque abundantia. Alterum verò earum, quæ extrinsecus incidunt, & idcirco externæ dicuntur, quarum item duplex est ratio. Nam quædam sunt earum, quæ nõ necessario corpus nostrum immutant, afficiuntque. Nam etiam si minus ipsa quoque cum accidunt, à nobis vitari possint, attamen sunt huiusmodi, ut simpliciter absque ipsis vita servari nostra queat, cuiusmodi sunt quæ corpus nostrum contundunt, diuellunt, vulnerant, quod plerumque fit per externam vim, ut in bellis & casibus fortuitis: Aut cum quis in aquis submergitur, aut veneno necatur.

Aliæ autem sunt, quæ corpus humanum
necessa-

necessario alterare dicuntur, quod eas etsi particulatim vitare possimus, in vniuersum tamen declinare nequeamus, cum sine ijs viuere haud liceat. Hæc inquam hominis temperamentum ac constitutionem naturalem sanitatemque destruunt ac demoliuntur, vbi non probe, nec vt necessitas, statusque corporis exigit, cum idonea ac commoda mensura & qualitate adhibentur. Versantur autem circa hæc, quibus quotidie vtimur & nutrimur, quæque nostro corpori assimilantur, suntque particulatim consideratae in nostra potestate atque electione positæ. Harum sex sunt genera:

- I. Aër, aqua, ignis.
- II. Cibus & potus, seu omnia ea, quæ nutriendo corpori adhibemus.
- III. Motus & quies, tum vniuersi corporis, tum singularum eius partium.
- IIII. Somnus & vigilia.
- V. Excretio siue expulsio excrementorum & retentio, sub quibus venæ sectio, purgatio, vomitus, excretio vrinæ, sudor, balnea, Venus & alia continentur.
- VI. Animi symptomata, perturbationes, affectiones, siue accidentia, vt sunt timor, ira, mœlinitia, gaudium & similia. De quibus paulò post plura.

Hæc rectè & oportunè administrata,

hominem in bona dispositione & valetudine conseruant, perperam autem vsurpata destruunt. Vt enim sanitas in mediocritate consistit, ita mediocri quoque rerum necessariarum vsu conseruatur.

C A P V T I I .

G E N E R A L I A P R A E C E P T A
conseruandæ sanitatis.

EN V M E R A V I vobis præcipuas causas ex quibus variæ mutationes, destructiones, & corruptiones corporum nostrorum oriuntur: Jam ex aduerso referam quoque ea, quibus si dextro ordine & modo vtamur, incolumitas vitæ continetur, amissa restituitur, nonnullaque morborum genera minuuntur ac depelluntur.

Ad hanc igitur rem, primò necesse est, vt sciatis, certoque statuatis, tametsi corpora cœlestia arcanam quandam vim & virtutem admirabilem in rebus humanis exercent: Deum tamen omnipotentem, vniuersæ rerum naturæ opificem & architectum, vitæque & mortis Dominum, atque arbitrum vnicum, propterea à gubernatione corporum inferiorum nequaquam esse remouendum, sed verè eum omnib. astris astrorumque influxibus dominari, eorundemque

demq; cursum & efficaciam, vel promouere, vel impedire, omnes item inclinationes, ab astris ortas moderari, morbosq; saepenumero secundum immensam suam bonitatem auertere & in melius mutare, nonnunquam etiam secundum arcanum & iustum iudicium suum, propter delicta nostra exasperare & in peius conuertere.

Diuina enim maiestas non est astris, quæ ipsa ad vtilitatem & conseruationem generis humani condidit, astricta, nec fatali quadam necessitate, veluti carcere clausa tenetur, sed liberrime agit, & vt præcipua causa ceteras omnes liberrimè moderatur & gubernat. Is igitur Deus æternus pater clementissimus Domini nostri IESV CHRISTI, qui Regi Sedechiæ peccanti vitam quindecim annos prorogauit, assiduis precibus imprimis est implorandus, vt nobis quoq; longitudinem vitæ cum incolumi & recta corporis constitutione & sanitate largiri, viresq; tum corporis tum animi integras & firmas clementer conseruare dignetur. Rectè enim dicitur: Astra valent aliquid, plus pia vota valent. Item: Astra regunt homines, sed regit astra Deus. Item: Cedunt astra Deo, precibus Deus ipse piorum.

Deinde, cum propter nostra peccata

crebris & varijs morborum generibus, corpora nostra afficiantur, obnixè contendendum est, vt ratione regamus inclinationes & motus animorum vagos, externisq; membris frenum iniiciamus, nec tantum scelera, verumetiam occasiones scelerum fugiamus & vitemus. Hanc diligentiam adhibere charissimi filij in regenda vita & moribus, ac imprimis pietatem colere, debitamq; parentibus obœdientiam & amorem præstare vos decet. Quod si feceritis, Deus vobis vicissim, sicut in decalogo promisit, omnem felicitatem, diurnitatemq; vitæ tribuet. Nam vt verissime D. Paulus inquit: 1. Timoth. 4. Pietas ad omnia utilis est, habens promissiones præsentis & futuræ vitæ. Quod aliquo modo intellexit homo Ethnicus Zoroaster rex Bactrianorum, cum dicit: Qui mentem ardentem ad opus pietatis intenderit, labile corpus seruet. Et Cicero inquit: Pietatem esse matrem & fundamentum omnium virtutum. Secundò, cum dictum sit, stellas esse causas effectrices destructionis & mutationis, variorumque morborum in corporibus nostris, cumq; observatio effectuum cœlestium non sit prohibita, hanc curam vobis mandatam esse volo, vt tam directiones annuas, quam

quàm natiuitatis vestræ figuras, quas ego diligenter & exactè computatas singulis relinquo, citra tamen omnem superstitionem, examinetis, iudiciumque peritorum astrologorum & medicorum super ijs consulatis, vt eò melius mala præuisa euitare, bona verò ad optatum euentum perducere queatis. Verum enim est, quod asserunt nonnulli, cælum esse fatalem picturam in cœlesti tabula. Et perpulchrè aiunt Hippocrates & Galenus principes medicorū, medicam artem sine fauore cœlesti sæpe esse inanem, imo etiam sæpe noxiam.

Prodest hæc obseruatio ad tuendam bonam valetudinē & præcauendos morbos. Inspecta enim naturali inclinatione, maiori vigilantia mores poterunt regi, & euentus, de quibus ab astrologis admonemur, quosque præscimus, leuius toleramus, prudentius declinamus & euitamus, vt prouidè & discretè sine molestia transijisse videantur.

Etenim libera nobis voluntas & electio eatenus relicta est, vt auxilio Dei mensulta, aduersari illecebris diaboli & carnis, inclinationes moderari, & si quam insignem calamitatem aduersumue aliquem casum astra præfagiant ac denuncient, eius occasiones effugere possit. Qua in re tamè

honestatis rationem à vobis haberi volo. Nam si citra ignominiam periculum impendens, subterfugere vobis minus integrum foret, satius esset honestè cito mori, quam cum dedecore diu viuere. Proinde certo statuendum est, rationem siue optimi intellectum prædominari cœlis, nec libertatem animi actionesq; nostras siderum necessitati astrictas esse.

Hactenus in genere breuiter exposui, quæ ratione contra omnis generis mala, morbos, aliasq; corporum nostrorum destructiones præmunire nos queamus, quæ diligentia, si ardens filij Dei inuocatio ad hanc accesserit, feliciter euadit: Iam ut institutum ordinem vrgeam, ea quæ aliquo modo in nostra sunt sita industria, persequar, quorum si legitimus & rectus vsus adhibetur, sanitas fouetur & conseruatur, sin minus, violatur & destruitur.

CAPVT III.

SPECIALIA PRÆCEPTA
conseruandæ sanitatis.

VT autem à definitione ordiar: Sanitas est cõstitutio corporis, in qua nec doloribus cruciamur, nec in vitæ actionib; impedimur. Si verò corpus ab illa constitutione

tione deflexerit, aegritudo est. Sanitatem
 conseruare (secundum Rasin in Alman-
 fore) est in motu & quiete, cibo & potu,
 nec non in superfluitatibus & expulsionibus
 mensuram debitam obseruare, do-
 mos & loca cætera, in quibus versamur,
 odoribus pro ratione temporis congruen-
 tibus, temperare, malis etiam accidenti-
 bus, antequam augmentum capiant oc-
 currere, & animales cogitationes & volu-
 ptates refranare, consuetudinesq; conser-
 uare. Cicero inquit: Valetudinem con-
 seruari cum notitia sui corporis, tum ijs
 rebus, quæ aut prodesse aut obesse soleant.
 In quibus enim conseruatio consistit, ex
 iisdem corruptio oritur: utq; conseruatio
 fit per simile, sic curatio per contrarium.
 Paulò aliter quàm nos, definit sanitatem
 Isidorus cum inquit: Eam esse integrita-
 tem corporis, & temperantiam naturæ ex
 calido & humido, in quibus cum illa con-
 sistat sequitur, qui plurimum calidi & hu-
 mido habent, hos maxime esse longæuos,
 qui verò contrariæ sunt naturæ, frigidi &
 sicci, hos citius senescere & mori. Nam ut
 ex quatuor humoribus reguntur sani, sic
 læduntur infirmi, & cū humores ultra de-
 bitum crescunt, aegritudines pariunt. Sic
 qui natura admodum crassi sunt, citius in-

tereunt, quā graciles. Parum enim sanguinis ac spirituum habent. Sed vt ordine de singulis rebus, in quarum legitimo vsu, iusta qualitate, quantitate & tempestiua vsurpatione, sanitatis conseruatio consistit, dicamus, ab aëre corpus nostrum ambiente primum ordiamur.

CAPVT IIII.

DE AERE.

AER per se est calidus & humidus, & attractio eius omnibus animantibus tam est necessaria, vt si cui respirationis vie intercipientur, statim extingatur. Et omnes in nobis experimur, ipsam constitutionem corporis saepe mutari ex aëris vel temperie vel intemperie. Omni igitur studio prouidendum est, vt aër, quoad eius fieri potest, optimus deligatur.

Est autem optimus aër, qui vnicuique est natiuus. Nam vniuscuiusque locus naturalis, vt Philosophus inquit, sui est locati conseruatiuus, praeterea temperatus, serenus, purus, tenuis, patens & liber, a foetoribus immunis, nulla putredine infectus, ventisque difflatus, qui, cum attrahitur, sentitur, oriente sole cito calescens, eodem occidente cito frigesens. E contrario pessimus

simus ac noxius aër est, turbidus & nebulosus, impurus, foetidus, nubilus, putridus, oclusus, quem neq; ventus neq; sol penetrat, nec purgat, qui non secus, ac immobilis aqua facile venenosam & malignam qualitatem suscipit, qui æstatis maximè tempore, lacuum stagnorumque pestiferam auram eruètantium exhalationibus corrumpitur, vel fœculentis excretionibus inficitur. Sic malitiosus aër est, qui ex sterquilinijs, cloacis, & locis pestiferis oritur, quiq; cor constringit, & anhelitum coarctat, & qui nimium est calidus vel frigidus. Calidus enim dissoluit, sitim generat, spiritum diminuit, digestionem abscindit. Frigidus asthmata & catharros gignit, vtriusq; huiusmodi aër impurus, qui spiritum vitalem vitiat, omnibus modis cauendus, sic aër temperatus maximè est hauriendus. Nisi enim assiduè bonus aër attrahatur, quo calor natiuus ventilatus temperetur, refrigereturq; sanitas turbatur. Ex quibus etiam patet, satius esse sub dio versari, quàm cubiculis vndiq; clausis immorari.

Hoc autè obseruasse etiam contulerit, quod frigidis temporibus aëre calido, aut igni, calidis frigido, humidis sicco, & siccis humido aëre maxime vti conueniat. In
diutur-

diuturnis etiam morbis nonnunquam solum vertere prodest. Aëris enim & loci mutatione sæpe sanitas amissa recuperatur. Cum verò aër sæpe à ventis & odoribus moueatur & mutetur, ventusq; nihil aliud sit, quàm aër impulsu agitatorum vaporum commotus, de vento & odoramentis pauca addenda esse duxi.

DE VENTIS ET
odoramentis.

Septentrionalis omnium ventorum optimus & saluberrimus habetur. Proximum locum sibi vindicat orientalis, & quicumq; ventus aërem modicè infrigidat, siccatur & serenatur. Habitationes itaque versus orientem & septentrionem sint extructæ, propter aëris & venti temperiem. Nihil autem ventus obest tum pulmone tum oculorum auriumque sensui plurimum. Quod ad odoramenta attinet, constat aërem quodammodo nutrire spiritus, citissime verò odores: cor & cerebrum corroborare, reficereq; animum, quo refecto, corpus quoq; sentit voluptatem & recreationem.

Aër item vitiosus & foetidus per odoramenta & suffumigationes corrigitur, ac emendatur. Interest autem quamplurimum,

num, quales hauriamus odores. Talis enim & spiritus in nobis euadit: odores nimis calidi mihi non probantur, quia caput replent & catharrhū generant. Cum etenim temperies ipsa cerebri sit quasi media inter calidam & frigidam, temperatis maxime gaudet, & contra ab alijs maxime turbatur & læditur. Quocirca sunt interdum miscendi mutandiq; odores, vt si regnet frigus, ad calidum declinantes, & si dominetur calor, ad frigidum vergentes attrahantur.

Ex rosīs igitur, violis, Myrto, camphora natia, Sandalis, aqua Rosarum, quæ frigida sunt, rursus ex cynamomo, citro, arantio, aloë, ambra, musco, quæ calida sunt, prout cuiq; vestrum conuenit, hauriantur odores, neq; solum naribus, sed pectori & stomacho admoueantur, quemadmodum etiam Theriaca, Mythridatum, Thus, Succinum, Angelica, & cætera, quæ contra venena vim habere creduntur. Non parum quoq; emolumenti ad spiritus vestros recreandos attulerit, in hortis, vbi subinde boni odores aspirant, inter viuentes suauiterque redolentes herbas frequenter versari, floresq; & gramina anni temporis, temporisq; constitutioni, & corporis vestri statui conuenienter per aream proijcere,

proijcere, conclauiaq̄ conspergere, vt folijs salicum, rosarum, violarum, pampinis, origani, serpilli, thymi, lauendulæ, Myrtillis, cidonijs, piris, pomis arancijs, granatis, alijsq̄ huiusmodi, eademue aqua rosacea, vel ex floribus aranciorum aut alia, & aceto irrorare. Nonnunquam verò in cubiculis vestris fragrantis suffitus accendantur.

Quibus postremò odoramentis, fumijs & pilis, seu orbiculis odoratis ego vti consueuerim, hic subijciam, vt iisdem & vos, habita tamen temperamenti vestri ratione, vtamini. Cum autem non omnibus iisdem congruant odores, & varia de his opuscula extent, circa eos, pro ratione diuersitatis temperamentorum delectũ habere vtile est.

DESCRIPTIO AQVÆ
odoriferæ.

REC. Aequali pondere aquam rosatam cum vino albo generoso beneq̄ olente, aceti rosacei quartam partem, sacchari candidi tertiam partem: dissoluatur hoc in illis. Alij addunt parũ croci. Hac aqua manus, faciem, iuncturas, oculosq̄ lauate, dentes purgate, vestimenta q̄ & cætera conspergite, aliquando etiã hanc deglutire
non

non inutile est. Vt autem singulorum pondus vobis constet, rationem componendi adscribam. REC. Aceti ex vino albo rosaceo vicias iiii. aquæ rosaceæ, vini optimi odoriferi albi sing. lib. j. Croci scrupulum vnum.

Saccari candidi liquoribus debite dissoluti libram dimidiam. Croco coleretur & coletur, deturq; ad vsum.

AQVA ODORATA MODERATE calida & frigida.

REC. Sextarium aquæ rosaceæ, in qua per biduum steterit dimidia vncia Cinnamon, macis drachma vna, radicis violarum drachmæ 2. Cariophyllorum drachmæ 1½. Muscatæ nucis drachma 1. Postquam distillaueris, adijcies parum Croci, ad quantitatem v. granorum.

ALIA AQVA ODORIFERA, mediocriter calida & frigida.

REC. Aquæ rosatæ libras 3.
Recentium florum lauendulæ restrictorum manipulos tres.
Recentium Cariophyllorum.
Cinamomi ana semiunciam.
Albarum violarum radicis, drach. duas.
Macis drachmas 2.

Foliorum

Foliorum siccat. Rosa. manipulum vnum.
 Gummi Benzoi, aut assæ dulcis drach. 2.
 Styracis calamitæ drach. 2.
 Musci & ambre ad quantitatem 2. grano.
 His adde semiunciam aut integram un-
 ciam vini destillati aut maluatici, & aquam
 huiusmodi radijs solaribus per integrum
 mensis spacium expone.

CANDELAE ODORIFERAE
 contra Venena & Pestem.

REC. Ladani uncias tres.
 Styracis Calamitæ drachmas x.
 Assæ dulcis drachmas 6.
 Thuris sesquiunciam.
 Stœch. uncias duas.
 Rosarum rubearum.
 Garyophyllorum ana uncias tres.
 Corticis Citri & santal. Citrini ana drach-
 mas 2.
 Granorum Iuniperi semiunciam.
 Ambre & Musci ana sextam drachmæ
 partem.
 Carbonum tiliæ sesquilibram.
 Hæc omnia cum gummi Tragacant. &
 stillatio rosarū mixta liquore tepida pila
 terantur & in massam quandam redigan-
 tur. Inde parvæ Candelæ fingantur & len-
 te siccentur.

DESCRIPTIO NODULI
odoriferi contra Pestem.

REC. Styracis calamitæ.

Affæ dulcis ana vnciam vnam.

Ladani.

Mastiches ana semiunciam.

Cariophyllorum.

Xyloaloës.

Santalorum Citrinorum ana drach. j.

Seminis nigellæ Romanæ drach. ij.

Cum modico Resinæ terebinthinæ Venetæ. Fiat pila odorifera siue nodulus, qui aromatizetur moschi, ambri, dissolutorum ex oleo Cariophyllorum ana granis sex.

De præscriptis autem paulò ante Candelis odoriferis, admoneo vos, accendi illas quidem in cubiculis ad vsus commemoratos posse, non tamen in ijs cubiculis prius esse versandum planè, quàm dissipatus fumus fuerit: qui sane capiti, oculis & pulmone nocere haud parum posset: ideoq; consulo vobis, vt potius orbiculis odoriferis, in aquam rosaceam vasculo argenteo exceptâ proiectis: ipsoq; vase super candelam accensam posito, habitu inde emisso thalami aërem odore imbuatis: atq; eo modo attrahatis, quo ego in meis cubiculis vti consueui.

C

Accidit

Accidit nonnunquam, vt plane omnino odoratus sensu priuemur. Hoc vbi fit, gargarizandum est os ruta, & hyssopo coctis ex aceto scyllitico, & masticanda est frequenter Zedoaria.

RATIO CONFICIENDI PASTILLOS odoriferos Comitissæ Arnsburgensis.

REC. 4. vnc. Rosarum albarum, ijsq; folia decerpe. His in mortario terreo contusis, adde Benioin vnc. 2. per spacium 24. horarum in aqua Rosarum maceratas, quibus adijce Ambram ad pondus duorum granorum, & Moscum, ad pondus vnius grani, nec non Zebetti, ad partem quart. vnius grani. Attere hæc ad lapidem, & deinde vnâ cum rosis contunde. Omnibus adde vnciam dimidiam sacchari optimi. Atq; hæc ita contrita per biduum in mortario bene obturato sinas. Postea in modum massæ forma: atq; inde, effinge pastillos aut globulos rotundos. Admiscere autem oportet nonnihil gummi tragacanthi, in aqua rosarum macerati, singulosque pastillos ponere in cochlearium gummi draconis, vt tantò firmitus coalescant. Postremò, singulos pastillos duobus folijs rosarum inuoluere vel includere.

CAPVT V.

DE AQUA.

POST aërem, vt de aqua differamus ordinis ratio exigit. Est autem frigida & humida, & non nutrit, sed medicamenti ritu refrigerat & humectat: promouetq; digestionem. Signum bonæ aquæ est leuitas & claritas. Bona item aqua est, quæ tam gustu, quàm olfactu omnis est qualitatis experta, quæ per vices facile calorem & frigus suscipit, æstate frigidior, hyeme verò calidior existens, quæ deniq; hauritur ex flumine, cuius alueus est profundus, & non limosus. Probantur item aquæ, quæ in vase æneo bene expolito, nullam relinquunt maculam, & quæ sunt huiusmodi, vt legumina facile & citò in his coquantur. Aqua autem lenissima est pluuialis, subsequitur hanc fontana, deinde fluuiialis & putealis, postea glacialis vel niualis, ex glacie vel niue resoluta. Vtraq; harum mala est, vt & quæ in lacubus: peior tamen palustris, eò quod non moueatur, ideoq; deterrima. Atque omnino mala est omnis aqua turbida, crassa, male olens, salsa & amara.

Aqua autem saluberrima est in æstate, inde in vere & autumno, in hyeme pessima est.

Nullius verò aquæ, siue bonæ siue malæ potio salubris est vestris præsertim corporibus, quæ in his regionibus aquilonaribus morbis humidioribus sunt obnoxia. Quod si tamen necessitate compulsi aquã ex illis laudabilioribus bibere cogemini, leniter prius ac lento igne eam decoquitote. Huiusmodi enim coctione & crassities aquæ tollitur, & omnis eius prauitas corrigitur.

Quo pacto aqua ad abluendum corpus, manus, faciem, oculos, & aures, itemq; ad balnea uti conueniat, paulò post dicemus, quemadmodum & de aquis odoriferis, de quibus pauca quidem præmisimus, verum plura dicturi sumus. Non est autem huius loci, neq; nostri instituti, qua ratione aurum, argentum, chalybs, & alia metalla in aqua extinguantur, ut propriam quandam virtutem ex illis suscipiat, hic explicare. Tantum addo, homines viuacissimos, optimæq; temperaturæ esse, qui utroq; tam aquæ quàm aëris elemento probe utantur, cibisq; optimis vescantur.

CAPVT VI.

DE IGNE.

IGNIS est calidus & siccus, optimusque est,

est, qui accenditur ex lignis siccis & odoriferis. E contrario prauus est ex lignis viridibus & graueolentibus, similiter ex carbonibus factus, qui caput grauat. Vt autem ignis moderatus vapores in cubiculis dissoluit, domestici malitiam aëris corrigit, frigus externum arceat, caloremque naturalem suscitatur: Sic nimius ignis & fumus oculos, pulmonem & caput lædunt, fluxusque & catharros crebros generant, humoremque naturalem exiccant. Quocirca fugienda maximeque detestanda est nostratum Nobiliū consuetudo, qui cum in his Holsatiæ partibus magna lignorum copia suppetat, ignem tam copiosum & luculentum extruunt, ut ipsis ferè præ nimio calore & fumo spiritus intercludatur, utque nimium ignem disfluadeo, sic usum hypocaustarum vobis omnino interdico, utpote ijs, qui valetudini suæ rectè consultum volunt, minime probandum.

Vt imini ergo fœco moderatè calido, in quo Iuniperi, myrtus, terebynthum, laurus, saluia, libanotis, lauendula, ligna abiegna, quercina & fagina vrantur. Vitabit autem ligna, quæ prauum & grauem fumum caput tentantem, vel alicui parti corporis noxium emittunt, ut sunt populi, sambuci, brusci, mori, & spinarum omnium.

Satius autem est aliquantulum frigoris tolerare, quàm tantam caloris vim sustinere, vt membra sudore guttatim cadente diffluant. Arceatur nihilominus frigus à capite, pectore, pedibus & ceruice: vt enim calor temperatus digestionem adiuuat, sic nimium frigus memoriæ & reliquis membris officit. Proinde ignis, quantum arceendi frigoris & excitandi caloris innati necessitas exigit, adhibeatur, caueaturque ne modus in alterutro excedatur. Quod ubi fit, natura læditur. Atque hæc de igne dicta sufficiant.

CAPVT VII.

DE CIBO.

CVM abunde satis pro instituti nostri ratione de aëre, aqua & igne differtum sit, nunc de cibo & potu agendum est. Cibo, quicquid siccioris substantiæ effluit, quotidie restituitur: Potione verò, quicquid humidioris. Sed ratio qualitatis, quantitatis, temporis & ordinis in primis est habenda. Deligendus est igitur cibus substantia mediocris & bonum succum procreans. Nam si corrupto alimento corpus pastum fuerit, in deterius labitur.

Quippe ex boni succi cibus bonus sanguis,

guis, ex mali autem succi cibus malus generatur. Ciborū varia sunt genera. Quædam enim sunt subtilia, quædam mediocria, quædam crassa. Subtilia subtilem generant sanguinem, vt sunt pulli gallinacei bene nutriti, oua, optima frumenta, caro porcina recens.

Mediocre ordinem obtinent, carnes aginæ, arietinæ, veruecinæ, vitulinæ.

Crassa profunt hominibus calidis & crebris laboribus corpus exercentibus, vt sunt bubulæ carnes, vaccinæ, suillæ, lepторинæ, ceruinæ aliarumque ferarum, quæ in venationibus capiuntur, & domesticis salubriores esse censentur.

Vt autem in conspectu habeatis, qui cibi facilis sint coctionis, qui verò difficilis, breuiter singulos ordine recensebo. Facilis coctionis sunt: Vua, ficus, amygdalæ dulces, lactuca, Apium, hordeum coctum, caro porcina, pulli gallinacei, perdices, turdi, oua volatiliū, pisces saxatiles, qui in petrosis locis degunt, auiculæ, &c.

Difficilis verò concoctionis sunt: Panis azymus, faba, lenticula, cicer, cidonia, castanæ, auellanæ, oliuæ, cucumeres, caules, fungi, rapæ, caro hircina, bubula, ceruina, pisces duri & glutinosi, aues in stagnis aut paludibus, aut lacustrib⁹ locis

degentes, anates, anseres, pulli columbini, grues, pauones, cancri. Item peculiare partes auium, guttur, epar, splen, renes, stomachus & intestina, venter, caseus tam recens quam vetus.

Lac amygdalinum cum saccharo mensa familiarissimum esse debet. Item lac caprinum cum saccharo & marathro ieiuno stomacho senibus non male conuenit. Saccharum autem per se est calidum & humidum temperate, corroborat, digerit, purgat, conuenit stomacho, sed nimius eius usus obstruit, secundum Auicennam, & facile vertitur in choleram. Vitellus oui facilime, totusque fere in sanguinem conuertitur.

Laudatur vero suilla, quae inter calidum & humidum temperata caeteras nutritione superat: sed tamen quia phlegmatica est, non omnibus pariter conuenit. Magnam autem similitudinem cum humana carne habet.

Caro ceruina etsi difficilis est concoctionis, tamen tota ipsius substantia aduersatur venenis, excepta cauda, quae ipsa venenosa est. Ego certe carnem ceruorum iuniorum contra febrim valere, & alioquin salubrem esse iudico, ijs praesertim, qui facile concoquant. Cornua ceruorum tenuia & recenter

center enata, sunt cibi Principum, & valent contra venenum, quemadmodum etiam os, quod nascitur in corde cerui. Ex piscibus eligantur parui, saxatiles, squamigeri, minimeque viscosi, in fluminibus & puris aquis natantes: magni magna adferunt detrimenta. Laudo lucium: Anguillas verò & tenchas minimè salubres, sed damandas esse duco: vtque omnis pinguedo mala, sic piscium pessima est. Omnes autem promiscuè carnes & pisces quando assantur, acquirunt duritiem, caliditatem & siccitatem aliquam, & corpora magis nutriunt, maiusque robur adferunt, quam elixæ carnes.

Panis vester sit triticeus, bene coctus, non plane furfuris expers, ex recenti confectus frumento, non nimis antiquus, nec maioris ætatis, quàm trium aut quatuor dierum. Vsus calidi & recentis panis in comedendo officit.

Medulla verò adhuc calentis panis indita vino, ad olfactum si adhibeas, prodest, cor ipsum recreat atque corroborat, spiritumque fouet. Crusta panis ijs, quorum ventriculus abundat superfluis humiditatibus, conducit. Panis autem indigestus naturam magis lædit quàm caro, secundum commune dictum: Omnis repletio

mala, panis verò pessima. Sal calidum & siccum reddit singulis ferculis saporem, excitat appetitum, sed nimius eius vsus est nobis noxius, quia adurit sanguinem, lædit visum, & scabiem excitat.

Lac est calidum & humidum, propinquum complexioni humanæ, conuenit pueris & senibus, non multum autem febricitantibus.

Quantum ad fructus attinet ô filij, eorum vsum omni modo vobis prohibeo. Plus enim detrimenti quam boni afferunt. Ex nucibus tamen & ficibus pharmacum componitur, de quo postea dicam.

Laudo uvas passas, si quis mane, antequam alia fercula attingat, ijs vescatur. Quibus etiam in coctione ciborum miscendis, melioris saporis gratia uti licet, quemadmodum & reliquis fructibus, sic enim virositatem amittunt. Quamdiu autem sani sospitesque estis, cibis, quos maximè appetitis, vos vesci (moderatè tamen) cupio. Nam qui cum delectatione assumuntur cibi, hos ventriculus auideas amplectitur, promptiusque & expeditius concoquit, sed ex aduerso, eos, qui displicent, refugit, atque auersatur.

Quantitas cibi & potus debet esse tanta, ut calor innatus, in quo vita consistit, neque

neque propter penuriam alimenti resolua-
tur, neq; propter copiam opprimatur, ex-
tinguaturue, sed vt possit vincere & supe-
rare. Nam vbi secus fit, & vel nimis parcè
cibus subministratur stomacho, consumi-
tur corpus, & debilitatur virtus, vel si ni-
mius ingeritur, est causa putredinis & ob-
structionum. Excessus autem animaduer-
titur, si anhelitus, pulsus, vrina & egestio
mutentur. Tantum igitur cibi & potionis
adhibendum, quantum ventriculus facilè
concoquere possit, vt vires reficiantur,
non opprimantur. Sic enim edendum est,
vt esuriamus: & sic potandū, vt sitiamus,
sanitatisq; studium in eo consistit (vt do-
cet Hippocrates) vt fatietas ciborum fu-
giatur, & alacritas ad laborem præstetur.
Nec de nihilo est, quod trito fertur pro-
uerbio, plures perire crapula quàm gla-
dio, vnicamq; gulam omnium prope mor-
borum esse matrem, & per eam cursum
vitæ sæpe abrumpi. Famem itaque cibus,
sitim potus expectet, auiditas vtriusq; su-
perfit, fastidium & securitas procul absit.
Vt autem non plus cibi, quàm natura exi-
git, ingerendum: sic vicissim periculosior
est tenuior victus quàm paulò plenior.
Sæpius enim accidit, vt si quæ copiosiore
cibo collegeris progressu temporis facilè
consu-

consumas, & si quid etiam superfit, repletioni abſtinentia mederi poſſit. Interim meminiffe vos decet, omne nimium naturæ eſſe inimicum, temperantiæ verò mercedem eſſe robur & ſanitatem.

Vt in alijs rebus omnibus, ſic etiam in adminiſtratione cibi & potus ordo minime eſt turbandus. Subtiles itaq; liquidi, humidi ac facilis coctionis cibi, ſolidis, duris, craſſioribus & tardæ coctionis cibis præmittantur, ne fortè dura liquidis ex-eundi meatus impediant, & corruptio fiat, ſecundum verſiculum:

Præmittas calidum frigidis & mollia duris.

Bis in die comedite, ſed cum aliqui veſtrum nondum ad pubertatem acceſſerint, ter vel quater ijs de die cibum capere licet, quod idem etiam cholericis & ætate præſectioribus ſalutare fuerit.

Prandio vel cœnæ certas & ſtatutas horas deſtinare vos minime volo, propter negotia tum publica, tum priuata. Nam cū, propter profectionum, venationumque commoditatem, corpori curando ſemper vacare nequeatis, ſed tempus prandij vel cœnæ interdum differre cogamini, malo vos hac in parte à Medicorum decretis aliquantulum diſcedere, vt maior neceſſitatis, quam huiusmodi exquisitarum præ-
ceptio-

ceptionum ratio habeatur. Tempus autem edendi aptissimū est absoluta concoctione, quod fames indicat, neq; ingerendus alius est cibus, priusquam ingestus plane fuerit concoctus.

In comedendo minimè moram producite, sed simul omnia fercula vobis apponi curate, vt quod maximè palato & ventriculo arriserit, inde deligatis. Alimenta antequam deglutiatis, exactissime mandite, molaribusq; optimè atterite.

Sumto cibo modicè deambulate, mox verò sedere, secundum versum:

Post pastum stabis, passu molliue meabis.

Cœna, cum noctium ingruit longitudo, largior & plenior prandio, dum adhuc in iuuenili ætate estis constituti, vobis congruit. Secus verò si catharris & destillationibus, nocturnisq; morbis laboratis. Siccus cibus alimenta mollia, potumq; pondere æquet. Inter comedendum sæpe ac parum bibite: Inter prandium & cœnam potu abstinere concoctionem iuuat, cholericos tamen & pueros hoc præceptum non ita arctè obstringit.

Inter vtramq; comestionem ad minus sex horarum spacium interponatur, vt tempore intermedio præcipua coctiones perfici queant. Hyeme rectius cibus actu
& vir-

& virtute vtimini calidis, æstate verò frigidis. Sed nunc ad potum transeamus.

CAPVT VIII.

DE POTU.

POTVS non minus, quàm cibus necessarius est, vt corpus humectet, & quod humidum è corpore dissoluitur, restauret, crassioresq; cibos ad loca remota depellat.

Moderata vini potio vires reficit, calorem naturalem corroborat, humores temperat, purgatque per sudorem & vrinam, corpori alimentum exhibet, appetitum & coëtricem facultatem iuuat, & animû præfertim eorum, qui temperatæ sunt complexionis, latum & hilarem reddit. Immoderata verò potio vini, omnes humani corporis sensus lædit, ingenij vires opprimit, animique vigorem eneruat, ac hebetem reddit, cerebro ac nervis plurimum officit, tremorem membrorum, spasmodum, apoplexiam, paralyfin & mortem repentinam adducit.

Vinum autem præ cæteris illud eligatur, quod præditum est bono odore, colore, nitore & sapore. Vinum vetus calidum est in tertio gradu, recens in primo. Sed

Sed quò est generosius eò calidius, quò dulcius eò minus validum.

Vinum defœcatum recenti, siue musto salubritatis palmam præripit. Hoc enim inflationes & calculos in renibus generat, ægréque concoquitur, aluum tamen cito mouet, illudq; boni saltem præstat.

Inter cætera vini genera præstans est vinum, quod cum Helenij herbæ radice decoctum est. Asthmaticis enim salubre est, & ad concoctionem imprimis conducit, purgatq; nonnihil. Ideoq; hoc vini genere ego delector. Vinum etiam saccaro decoctum senibus frigidis, & debilibus conuenit, & quibus humor natiuus & calor naturalis imminuuntur. Nutrit enim & sanguinem generat, & replet partes principales spiritibus.

REC. Vini optimi libras tres.

Saccari albissimi libram I. coquatur ad lentum ignem more syrapi, serua & vtere cum duabus partibus aquæ decoctæ, vt supra, vel aliter prout vsus postulabit. Hoc vinum siue potius ex vino syrupum Rabi Moses in libro de victus ratione senum & conualescentium approbat. Probo etiam potum Hippocraticum, qui valde his frigidis in locis conducit hyberno præsertim tempore.

Cereui-

Cereuisia fit ex bono frumento, probe cocta, fit clara, non nimis recens, nec adeo vetus, vt saporem contraxerit acetosum. Cereuisia alit nervos, bonum efficit colorem, è stomacho & intestinis facilè effluit, tempore calido confert plurimum, fitim sedat, & corporibus nostris non multò minus salubris est, quàm vinum. Obtinet cereuisia præsertim Hamburgensis præter nutriendi & calefaciendi facultatem, quam ex tritico aut hordeo nanciscitur, quandam etiam medicandi vim ex lupulo salictario acceptam. Quodque fit potus saluberrimus incolarum in his regionib. septentrionalibus, floridus color, forma elegans & integra corporis constitutio indicant. Nam rarò nostrates podagra vel arthritico morbo afficiuntur: Catharro tamen vel asthma, vel renum morbo nonnunquam infestantur. Quod si verò quis cereuisiam vsq; ad ebrietatem ingurgitauerit, plurimum ex hac detrimenti percipiet. Nam capitis dolorem, inflationes & morbos frigidos inde gigni experietur. Ita vt peior sit crapula, quæ à cereuisia, quàm quæ à vino oritur, his præsertim in locis, vbi phlegma & catharri in corporibus abundant. Alioqui grauior est, ex vino quàm ex cereuisia crapula.

Sed

Sed cum Cereuisiarum diuersa ac plurima sint genera, vnumquemq; naturæ suæ rationem habere decet, vt cereuisia, quæ maxime sibi conueniat, vtatur.

Aquam decoctionis hordei, quæ ad refrigerandum tam sanis quam ægris confert plurimum, quæque ego vtî consueui, quemadmodû conficere oportet, hoc loco subijciam.

REC. Hordei libram dimidiam.

Aquæ mensuras 4.

Glycyrrhizæ semiunciam.

Seminis violarum drachmas ij.

Seminis petroselini drachmas ij.

Rosarum rubearum vncias iij.

Hyssopi, } ana sesquiunciam.

Saluiæ, }

Ficum, }

Vuarum passarum } ana vncias iij.

enucleatarum, }

Hæc omnia in vase fictili decoquantur tam diu, donec ad latitudinem duorum transversorum digitorum decrescant. Vas fictile in aquam frigidam collocetur, & deinde per linteolum exoletur.

Hyeme calidum, æstate frigidum bibatur, nec vnquam ante sumptum cibum, nec spacio inter prandium & cœnam in-

D

terposito,

terposito, nisi aliquis cholerae valde sit obnoxius, vel puer, vel in teneris annis inueterato quodam more sit assuefactus. Quae tamen consuetudo mala est, & paulatim tractu temporis in melius mutanda.

Ex aureis argenteisque poculis bibere, ad sanitatem non parum emolumenti habet, quemadmodum etiam aurum vel argentum candens in potione extinguere prodest. Pocula vestra sint operta & tecta, ne quid detrimentosi illabatur, vel venenum a muscis aut alijs animalculis inferatur.

Potum autem niue imposita aut nitro resoluta refrigerare vos nolo, atque hoc ut rem corporibus vestris noxiam prohibeo. Nam cum potus niue aut nitro refrigeratur, violenter cogitur.

Cum acetum etiam cum potu cognitionem quandam habeat, pauca de hoc monere, ab instituto meo haud alienum esse duxi. Est autem frigidum in primo gradu, & siccum in secundo proportione: secundum eius aciditatem Melancholicis obest, cholericis vero prodest. Vnde calido stomacho pariter & humido eius usus permissus est. Nam appetitum excitat, concoctionem iuuat, sistit & compescit furentem bilem, phlegmati attenuatione siccitateque aduersatur, pulmone tamen obest.

Memine-

Memineritis etiam omnia alimenta fulmine tacta noxia & pernicioſa eſſe. Ineſt enim illis vis peſtifera, ex qua ſpiritus venenatus in cōtactu diffunditur. Quare nequaquam potu conuenit vti, qui fulmine tactus degenerarit, ſiue ſit innuptatus.

Labor autem cibum antecedere debet, cibus potum, vterq; ſomnum, atq; in his omnibus modum ſeruare optimum eſt. Peior verò cibi, quàm potionis eſt repletio: peſſima cibi & potionis coniunctim, niſi per vomitum curetur. Et hæc de potu dixiſſe ſufficiat. Iam ad motum & quietem progrediamur.

CAPVT IX.

DE MOTVSIVE DE EXERCITATIONIBUS CORPORIS.

QVONIAM magna pars conſeruandæ ſanitatis in oportuna corporis exercitatione conſiſtit, motus quoq; ratio, quo corpus valetudinis conſeruandæ gratia agitatur, diligens eſt habenda. Motus autem tanquàm genus continet in ſe omnes exercitationes, & corporibus noſtris neceſſarius eſt, tam continuus, tam temperatus, tam varius motus, quàm cœleſtium aëriſq; ignis & aquæ, ſeruata tamen con-

coctionis & somni necessitate, defatigatione verò & resolutione destillationeque vitata.

Omnis autem exercitatio corpori lenitatem præbet, insitum calorem auget, membrorumque duritiem efficit. Per laborem vires corporis magis accrescunt, membraque omnia redduntur solidiora & robustiora, sed ex contrario membra per ocium tabescunt.

Exercitatio acuta corpus tenuat, contraria crassius reddit: multa corpus ficeat, mediocris obesum præstat. Vernum exercitium sit maius æstiuo.

Varias autem exercitationum species quærite, & moderatas amate, lecoque opportuno & commodo instituite, vt modò ruri, modò in vrbe versemini, interdum nauigio vehamini, nonnunquam vehiculo vltro citroque feramini, quandoque placeat venatio.

Suauis & iucunda ambulatione adhibita cibus in ventriculi fundum descendit, longiore & concitatiore etiam frigoris vis dissoluitur. Vt plurimum autem in locis apricis ambulationem instituētis. Sub die enim nati sumus, cumque in locis apricis ambulamus, aer & venti nos circumdant, Sol cæterisque planeta & stellæ radios libere
in nos

in nos proijciunt, vis siderum obambulantibus nobis è directo magis incidit, nosq; aërem haurimus & attrahimus recentem, quo spiritus cordis egregiè reficitur.

Melior itaq; est ambulatio sub dio cæteris paribus, quâ in porticu, melior in sole, quàm in vmbra. Si caput patitur, melior in vmbra quam viridaria efficiunt, quàm quæ tecta.

Mane circa montes, vesperi verò ad amœni fluminis ripas spaciari conuenit.

Laudo etiam frequentem aquæ nitidæ aspectum, virides & rubros colores, hortorum nemorumq; vsum, quemadmodum etiam leuem navigationem valde probo, & varietatem inprimis, facilesq; occupationes & diuersa negotia, non molesta, assiduam hominum gratiosorum & felicitium consuetudinem.

Laudantur à Medicis ex potissimum exercitationes, in quibus brachia exercentur, & thorax panditur, vt superfluitates in pectore & pulmone discutiantur, & materiæ ad inferiora trahantur.

Ascensus & descensus cum quadam varietate etiam mouet corpus, nisi tamen id sit perquam imbecillum. Equitationis exercitium quoque non est insalubre. Hæc

enim spiritus ipsos supra reliquum exercitiorum genus corroborat, & sensus purgat, stomachoq; imprimis est apta, & spinam rectam sustinere postulat. Cum itaq; his redundet commoditatibus equitatio, & nobilibus maximè conueniat, atque ad illorum expedienda negotia imprimis sit utilis, in pace iucunda, in bello verò necessaria, nequaquam hanc negligite, sed debitam operam & studium in eam impendite. Quia verò ad eam exercendam naturæ vestræ ductu satis inclinatos esse scio, plura de hac non dicam, sed saltem hoc adiiciam, eam si nimia sit, visceribus obesse, propter iactationem frequentem & membrorum successione.

Ego venatione (quam vix quisquam satis iustis præconijs vnquam ornare poterit) vnice delector. Venatio enim non solum vniuersas corporis vires & partes ex æquo exercet, sed etiam animum mira voluptate afficit. Facit nos ante lucem somno excusso leuari, frigoraq; & calores tolerare. Equitando totum corpus venatoris mouetur, eoq; pacto insitus calor augetur, lacerti, brachia manusque canibus venaticis ducendis agitantur, canum strepitu clamore & latratu aurium sensus exacuitur, vociferatione thorax & vocalia instru-

instrumenta exercentur, dum feras fugientes summo studio venator insequitur, cursu ad quoduis opus efficiendum agilior redditur, in velocitatem celeritatemque ferarum, atque in canum incursum, insultumque acies oculorum intenditur, quare visus melior perfectiorque efficitur. Sæpe numero in venando animus, vbi ferox aliqua bestia sese obiecerit, ardore quodam incalescit, deinde cupiditate & honoris studio captus, cæde ferarum mire afficitur, dumque omnibus corporis aduocatis viribus, omniumque neruorum contentione certamen aggreditur conficitque tandem, laboris victor re ipsa lætatur. Membra quoque & instrumenta reliqua venatoris, ex mutuo ipsorum attritu redduntur duriora & robustiora, Spiritus vehementius mouetur, muscoli & nerui validiores efficiuntur. Taceo, quæ consilia in feris indagandis, quam diligentiam in capiendis, laborem in feriendis & percutiendis studium venatorium requirat, ex ipso etiam conatu ad multa meliores & sapientiores euadimus. Denique venatio maximam cum re bellica similitudinem habere videtur. Hæc enim sibi præficit ducem, cuius dictis omnes auscultant atque obædiunt, hostem excursionibus prouocat, exploratores in

speculis disponit, insidias abdit, apertum Martem simulat, diuortia, quæ ad fugam patent, obseruat, per saltus quidem & ardua pedites præmittit, loca plana & aperta equitum alis præcingit, cornuum strepitu progressus aut receptus, prædam aduentantem aut euadentem significat, moueri castra indicat. Adeò vt omnino cõcludendum sit, venationem bello ac pugnae simillimam. Ex his itaque constat, venationem triplicem nobis præstare vtilitatem, vnam sanitatis, alteram, scientiæ rei militaris. Tertiam, victus. Sed ne absq; ratione hanc venationis disciplinam vobis commendare videar, Xenophontem, qui fuit præstans imperator, bonus paterfamilias, & diligens naturæ suæ conseruator, huiusq; artis peritissimus, magnis hanc laudibus effertentem introducam, cuius summi viri testimonium maximam apud vos habiturum auctoritatem spero. Is in suo de venatione libello sic inquit: Qui studio venationis dediti sunt, magnam ex eo vtilitatem capiunt. Nam corporibus bonam valetudinem comparant, hinc vident, audiuntq; magis, senescunt minus. Hæc ad bellum præcipuè instituit: Primò quidem, si vias iniquas sub armis ambulant, minus lassantur: Nam labores sustinent, quibus

feras

feras capere consueuerunt. Deinde, poterunt humi iacentes quiescere, ad imperatoris edictum præsto esse. In adeundis hostibus inuadere simul & imperata facere, cum feras ipsi hoc modo venentur. Nec verò in fronte locati deserunt acies, quia sunt paratissimi. At in hostium fuga vbiq; illos propter locorum peritiam rectè ac tutò persequuntur. Quod si exercitus suus infeliciter pugnaverit, in syluosis, abruptis, iniquisq; alijs locis seipso, cum cæteris non turpiter saluare poterunt: nam consuetudo venandi nonnihil eos peritiores reddit. Et hi plerunq; magna comitilonum turba fugiente, victores hostes propter locorum difficultatem errantes, suo ipsi robore & audacia repugnando terga dare coëgerunt. Nam fortuna ferè corporis & animi fortitudinem comitatur. Quod cum maiores nostri cognoscerent, hinc rem aduersus hostem benè geri, studium hoc iuuenum instituerunt. Hæc ille.

Sunt & alia exercitia, quibus sanitas conseruari potest, vt certamen equestre, cursus, natationis, gladiatorum, sagittariorum, & vsus pilæ proiectilis nostris temporibus in his regionib. vsitata. Item gestatio, vectio, cantatio, clara lectio. Par-

uæ etiam pilæ siue sphæræ vsus à Galeno commendatur, quòd crura, brachia, cervicem, caput, oculos, dorsum, lumbos, & omne ex æquo corpus moueat.

Nonnulli frictionem & cohibitionem anhelitus exercitationibus annumerant, quæ cum aliquem in tuenda valetudine vsum habeant, leuiter perstringendæ veniunt.

Frictione, si dura est, corpus duratur & corroboratur: dum scilicet excrementa, quæ spacia particularum intermedia occupant, discutiendo membra densantur, compactioraque & firmiora euadunt. Si mollis, mollitur, diffuso nimirum, non autem discusso particularum humido, aut etiam nouo aliunde accersito. Si multa minuitur: si nulla repletur. Ego discessurus cubitum tibijs, brachijs, anteriori & posteriori parti corporis, frictionem singulis ferè diebus sub noctem ad focum pueros mihi ministrari curo. Idèq; ad quartam coctionem, quæ in venis perficitur, iuuandam, quæ res vtut nulla ratione satis approbari posse videatur, mihi tamen, ni fallor, summopere contulit. Qui matutino tempore frictiones huiusmodi esse oportuniores censebit, is vt suum & ipse sequatur genium suadeo. Cohibitio spiritus

tus nunc non est in frequenti vsu: Illud tamen monuisse non pigebit, retentionē spiritus contra singultus leuios, ex frigiditate ortos, præsens esse remedium, vt Aristo. quoq; 33. Sect. Probl. 1. testatur.

Omni verò exercitatio lentè suscipiatur. Facit hoc ad probiorem suscepti operis continuationem: & est alioquin omnis motus, qui secundum naturam est initio sui tardior ac debilior, in progressu autem & fine celerior expeditiorq;.

Exercitationes autem bene valenti sunt ad præcautionem accommodatissimæ, omnes tamen confecto prope duplici cōcoctione cibo, aluoq; subducta, id est, bono mane: Sic enim & alimenti coctio, & eiusdem concocti digestio per corpus promouetur, & si quid excrementorum ibi hæserit, expurgatur: Alioquin post digestionem quidem corpus absument & colliquant, post cibum autem caput grauant, coctionem perturbant, impuriscq; & crudis succis corpus replent vniuersum.

Exercitatio producat ad sudorem vsque, quo guttatim emanante rursus intermittatur, vel etiam continuetur, vsque ad defatigationis initium: idq; ipsum modò magis, modò minus faciendum est. Hyeme sit prolixior, quàm æstate. Et plus debet se

bet se exercere phlegmaticus, quam cholericus: ut enim animi, ita corporis quoque exercitia moderata & tempestive adhibita sint oportet: mala est enim nimia defatigatio atque exsolutio corporis, peior animi, utriusque simul pessima oppositis nempe hominem motibus distrahens, vitamque disperdens. Moderatis autem laboribus corpus, animus honestis actionibus roboratur.

Cæterum cum exercitio aliquo incalueritis, ne statim vento aut frigido aëri vos exponite. Omnis enim subita mutatio est periculosa, cum alias tum verò maxime, cum ab altero extremorum ad alterum fit transitus: quæ paulatim fit, magis est tuta. Ne autem hoc loco sum longior, cum Hippocrate & Celso concludam, sanitatis tutelam auspiciandam esse à labore, quem excipiant cibus & potio, deinde somnus, mox Venus. Sed labor, cibus, potus, somnus, & Venus, omnia sint mediocria.

CAPUT X.

DE QUIETE ET OTIO.

QUEM ADMODUM exercitationis usus legitimo, debitoque tempore administratus ad sanitatem conseruandam pluri-

num momenti habet: ita quies immodica & perpetua non solum corporis, sed & animi vigorem obtundit. Nam vt per exercitium calor innatus suscitatur, adeoque ciborum concoctio, digestioq; eorundem promouetur, ita per otium accidunt contraria. Otium igitur immodicum, tanquam ipsissima pestem vos fugere volo, nam, vt Poëta inquit; *Variam semper dant otia mentem.* Naturæ tamen expedit, vt corpus labore defatigatum requiescat, præsentissimumq; lassitudinis remedium, & exercitationis condimentum est quies, vt Poëta inquit:

Otia corpus alunt, animus quoq; pascitur illis,

Immodicus contra carpit virumq; labor.

Hunc igitur scopum vitæ vobis, filij mei carissimi, inprimis præfixū esse volo, eam præcipuè ob causam vos in hanc lucem editos esse, vt Deo immortalis, patriæ, propinquisq; inseruiatis, non vt edatis, bibatis, dormiatis, otioq; diffluatis. Edimus enim & bibimus vt viuamus, non viuimus vt edamus & bibamus, vitamque in otio absq; honesto labore traducamus. Et hæc de quiete & otio dixisse sufficiat.

CAPVT XI.

DE SOMNO.

Postea-

POST EA QUAM de motu & quiete dixi, restat ut de somno & vigilia breuiter verba faciam. Est autem somnus, ut Hippocrates libro de insomnijs ait, quidam quasi recessus animi in seipsum. Item, animalium facultatum requies, vinculum siue vacatio sensuum exteriorum, & motus localis ab vtili quadam humiditate, ut putant, cerebrum madefaciente, inclinatione inque ad somnum inducente, proueniens. Somnus autem vires roborat omnes, corpus reficit, concoctionem confirmat & perficit, ægritudinem obliuione delet, lassitudinem leuat, mentis insaniam corrigit. Præterea internas corporis partes humectat, visceribus ut functionibus suis obeundis sufficiant, & ad omnia naturæ opera plurimum confert. Interdium vigilare, noctu verò dormire oportet: nocturnus enim somnus maximè secundum naturam existit. Hæc interualla motuum atque hunc ordinem Deus ab initio in natura sanxit.

Somno tamen non nimis indulgendum est, pomeridiano verò neque etiam parum: nam is ut valetudinis hostis capitalis (nisi tamen ubi quis nocturnis laboribus aut vigilijs à sopore præpeditus fuerit) est fugiendus. Et sanè qui ita sunt somno dediti, ut ma-

vt magnam diei partem stertant, & cum gliribus certent, rarò ad iustam perueniunt senectutem. Etenim ij magnam impuriorum excrementorum copiam non solum in cerebro, verum etiam alijs corporis partibus accumulare solent. Alios consuetudo subleuat: sed assuescere ijs, quæ præter leges naturæ fiunt, consultum vobis non est.

Vt autem nimius & immodicus somnus noxius est, sic moderatus proderit vobis imprimis, cum ad decrepitam senectutem fueritis progressi, ad humectandam siccitatem. Duabus horis à cœna vigilate, priusquam vos quieti mandetis. Lucubrations nocturnas fugite. Somnus vester spacio 7. 8. aut ad summum 9. horarum circumscribatur, Idèq; hac conditione. Si concoctio alimentorum probè & perfectè fuerit absoluta, quod vel ex vrinæ flauitie, vel corporis alacritate, & membrorū vigore cognoscitur. Item, quando nec ventris dolor, nec ructus, nec oscitatio adest. Nonnunquam etiam nocturna vigilia, aut crapula diurna prolixiorem somnum exigat. Eò magis si vos peste aut veneno infici contigerit, per initia præsertim mali cauendum erit, ne per nimium somnum venenum ad intima præcordia illapsum vos
extin-

extinguat : Virium tamen semper habenda ratio fuerit.

Quod si noctu vigilijs detenti, ex vno latere vos in alterum voluitis, & versatis, vigilesq; permanetis, alia post aliam imaginatione accedente, ac somnum interceptante, non inutile fuerit surgere, lenteq; paululum inambulare, & postea cubitum redire.

Cubiculum sit amplum, versum ad Septentrionem vel Orientem, non ita multis distinctum fenestris, quæ tamen, vbi nulla lues aërem infecerit, de die aperiantur, nocte autem claudantur. In cubiculo interdum accendatur focus, vt aër flamma purgetur : nonnunquam suaves suffitus & suffumigia excitentur, quibus cerebrum alteretur, omni tamen fumo priusquam ingrediamini dissipato.

Nocturno tempore candela ex puriore cera confecta accendatur : fumus enim ex cæteris candelis magis nocet.

Lectus sit mollis, & vndiquaque viridicortina septus. Culcitram præstat ex gossipio aut serico crudo, vel etiam cocto, quàm ex plumis esse repletam.

Tegetem non decet esse nimis calidam, neque nimis frigidam, sed pro qualitate aëris, ita temperatam, vt concoctionem adiuuare

adiuuare queat. Ideo secundum anni tempora mandata est.

Cloacæ quàm longissimè à cubiculis dormitorijs sint remotæ, & matula sit operculo tecta, ne cum prope lectum collocatur, fœtor inde exhalans lædat cerebrum.

Primum decubitū in dextro latere aspiciendum esse, annotarunt Medici, secundum verò in sinistro, atq; in hoc somnum esse perficiendum capite altè super puluinar eleuato, coopertoq; tenui linea cucupha, in cuius summitate sit foramen, per quod vapores exhalare queant. Dormiendum alij haud aperto ore dicunt, quod tamen patri meo fuit familiare, & à me hætenus quoq; seruatur, ideoq; vobis eum minimè incommodum fore reor: Aperto enim ore dormientibus aqua siue humiditas aliqua ex ore descendit, quod mihi sæpe solet accidere. Supinus decubitus corporibus est noxius & planè fugiendus.

Vt autem sciatis, qua animi securitate somnum inire vos velim, patris mei exemplum vobis hoc loco ob oculos ponam. Is enim solitus fuit dicere, se cum cubitum contenderet, vestesque exueret, omnia simul negotia ac cogitationes, tam de re-

bus publicis, quàm priuatis, simul depō-
nere & exuere, vt eò melius somno vacare
posset: summo autem manè se vnà cum
vestibus negotia, & cogitationes pridia-
nas reassumere. Quam consuetudinem
vobis etiam imitandam, memoriq̃ mente
seruandam esse duco.

Iam subijciam vnum atq̃ alterum mè-
dicamentum, quo somnus allici queat.

REC. Oleum rosaceum, vel paululum
Camphuræ natiuæ, misce cum lacte mulie-
ris, à qua scemella lactatur, caputq̃ sum-
mum irriga.

A L I V D.

REC. Olei Nymphææ.

Olei violarum.

Vnguenti popul. ana semiunciam.

Opij gr. tria.

Croci triti gra. quatuor. Fiat vnguentum,
quo tempore & nares illinantur.

A L I V D.

REC. Olei rosacei vnciam vnã.

Aceti drachmas tres. Agitentur cum al-
bumine oui, & temporibus applica.

Non alienum fuerit hoc loco pauca
quædam de insomnijs, quæ cognationem
quandam cum somno habent, addere. Illa
enim corporis affectum declarant, & sunt
simula-

simulacra præcedentium, vel notæ rerum consequentium sanè non prorsus fortuitæ: nam rationi consentaneum est, certis temperamentis familiaria esse quædam somnia mantica & vera, nosq; ea quæ ad amicos pertinent, tacito quodam mentis præfagio perspicere ac præuidere. Idque eam ob causam, quod amici, quamuis locorum interuallis disiuncti, mutuam de rebus suis suscipiant curam atque cogitationem.

Mihi sanè vsitatum est in somnis meos, & amicorum casus, & euentus præuidere. Quemadmodum memini me multa vera habuisse somnia præsertim in aurora, quæ mihi præterita in mentem reuocabant, de futuris admonebant, tam de meis priuatis & domesticis, quam amicorum rebus, quibus quæ mihi, vobis, cæterisque amicis & cognatis essent euentura, tacita quadam adumbratione indicabantur. Sæpe etiam de successu institutæ venationis vera somnia habui.

Patri meo verum somnium ea nocte, quæ extremum ipsiq; fatalem diem proximè præcedebat, obiectum est: nam in somno oblata est ipsi horrenda mortis species, cum qua acriter & grauiter dimicare sibi visus est, adeò vt omnibus viribus to-

tiusque corporis nisu ac conatu aliquid amoliri, ac auersari existimaret, cum alioqui præ languore membra mouere non valeret. Quod conspiciens Paulus Ranzouius, patruus vester, qui forte vigilans ipsi præstò erat, rogauit patrem, quidnam sic conaretur depellere. Cui respondit, sibi in somnis mortis speciem esse obiectam, cum qua grauem sustinere luctam coactus fuisset, verum se tandem victum succubuisse. Quod verum fuisse somnium insequens dies testatus est, quo placidè exspirans vitam cum morte commutauit, & ex hac lacrymarum valle ad æternæ beatitudinis gaudia concessit.

Habui & ego aliquando verum somnium de bello Succico & Danico, & illud in primis de Daniele Ranzouio, qui in oppugnatione arcis Vualpurgæ globo ictus periit. Verisimile est, ea, quæ per somnium irrumpunt, simulacra esse nostrarum actionum: videtur namque anima (vt ait Hipp. lib. de insomn.) in somno profundum corporis ingressa, extrernis sensibus posthabitis, corporis affectum sentire, & omnium, quæ concupiscit, tanquam iam præsentium imaginationem arripere. Nec dubium est, quin animus curis, cogitationibusque vacuus, ac seipsum contemplan-
 melius præuideat. Quo-

Quoniam autem antea dictum est, insomnia esse notas rerum futurarum, iam obseruabitis has breues præterea insomniorum significationes, nempe, quòd ignis obiectus oculis in somnis flauam bilem designet: fumus aut caligo, atram bilem: pluuia, frigidi humoris abundantiam: Nix & glacies frigidam pituitam. Porrò res odoriferæ bonorum humorù sunt testes. Nunc ad reliqua pergemus.

CAPVT XII.

DE VIGILIA.

ET si somnus & vigilia plurimù ad tuendam corporis sanitatem conferant, tamen vtrumq; , si modus in his excedatur, est noxium & malum: vehemens enim vigilia exsiccat, spiritum resoluit, concoctionem impedit, & tum cibi tum potionis cruditatem efficit. Vigilandum est itaq; de die, dormiendum autem noctu, ita vt vigilijs tranquillitas etiam interponatur, vnaq; cum sole oriente surgendum (quod tamen in æstate, cum longissimi sunt dies, haud ita exactè præstari potest) quia tum mouetur sanguis, omnesq; creaturæ vires suas de integro instaurant.

Postquam autem surrexeritis, imprimis

frigus matutinum, tanquam corporibus vestris noxium vitate: deinde excrementa alui & vesicæ euacuate, vt fusius deinceps monebimus.

CAPVT XIII.

DE EXCRETIONE IN genere.

TRACTATURVS de excretionē & retentione, non tam operam dabo, vt omnia & singula redundantia genera & differentias sigillatim referam, quàm vt pauca & necessaria, ac ad incolumitatem corporum vestrorum vtilia succinctè expediam.

Lubricus & laxus aluus sanitati plurima commoda præstat: quæ enim purgationes sponte ac naturæ beneficio accidunt, sunt saluberrimæ. Excrementorum autem sunt optima, quæ nec nimis dura, nec nimis fluida, nec colliquationem aut putredinem præ se ferunt: sed ad modum mellis coniuncta, quæ sunt conuenientis foetoris, & sine punctione, cum voluptate & facilitate exeunt. Siccitas enim calorem igneum & laborem corporum, resolutionem humiditatis, & sicca nutrimenta significat. Humiditas verò nimia oppilationem &

nem & malitiam digestionis, atq; intesti-
 norum debilitatem designat. Bis igitur in
 die deijciatur aluus, manè cum è lecto sur-
 gitis, & vesperi cum cubitum disceditis.
 Nec crepitus ventris, si soli estis, retinea-
 tur. Vrina verò quotiescunq; opus fuerit
 reddatur, est enim eius retentio non na-
 turalis. Sordes pulmonis & cerebri eijci-
 antur. Particularium quoq; membrorum
 excrementa, vt aurium, narium, palatiq;
 maturè euacuentur. Nunc ordine singula
 breuiter recensebo, per quæ excrementa
 corporis excernuntur, ac primùm de venæ
 sectione dicam.

CAPVT XIII.

DE SECTIONE VENAE.

SANGVINIS vsus est in corpore huma-
 no vt nutriat, vtq; ex eo omnes corpo-
 ris particulae alantur. Cum autem vena se-
 catur, vnà cum sanguine copioso, vitalis
 excernitur spiritus, & sic virtus naturalis
 dissoluitur. Rectè enim Galenus inquit,
 quod incontinentes, ebrij, ac gulæ dediti,
 neq; purgatione, neq; sanguinis missione
 magnoperè iuuentur. Cum itaq; vos cre-
 bris & vehementioribus vtamini exerci-
 tijs, nec ad amussim, ita vt optima con-

seruandæ valetudinis ratio exigit, vitam instituat, neq; semper eam, quam præstare deceret, præstetis temperantiam, non possum non vos summopere dehortari, vt ne per venæ sectionem, tempore præsertim intensi frigoris vel æstus corpora vestra crebro euacuetis, ne postea in viuidioris sanguinis emissi locum aqua humida succedat. Quod si tamen morbus aliquis ex sanguinis copia & vbertate vel adustione ortus, eius emittendi necessitatem vobis artulerit, hæc lex frangenda erit, & eo casu secundum periti Medici consilium, sanguinem per venæ sectionem educere poteritis.

CAPVT XV.

DE CUCURBITIS.

AT si quis vestrum plane sanguine abundat, ita vt euacuatione omnino egeat, is cucurbitulis cum scarificatione vtatur: Cuicumq; enim particule corporis affixæ fuerint, huius sanguinẽ eliciunt, exungunt & euacuant. Hæc appositio cucurbitularum non est tam periculosa, quàm si venæ sectio tentetur. Cum enim vena ferro tangitur, multa sæpe & periculosa comitatur sectionem accidentia, nonnunquam
totius

totius brachij conuulsio vel resolutio, & alia eius generis incommoda. Eius rei exemplum est, quod Medici nonnulli & Astrologi certo affirmant, Si quis tempore natiuitatis suæ ☿ in quopiam signo habuerit, & eodem signo ascendente, eodemque gradu postea venam secuerit, præsens mortis periculum sibi accersit.

CAPVT XVI.

DE HYRVDINIEVS.

PER hyruides etiam, siue sanguisugas, quæ cucurbitarum vicem explere possunt, minui & educi olim sanguis solebat, sed iam harum vsus exoleuit. Amita tamē mea quondam Abbatissa cœnobij Itzehohensis, quæ octogenaria decessit, singulis annis hyruides loco cucurbitarum applicare membris, etiam in decrepita senectute solebat. Erat enim corpulenta & succi plena. Rationem quam in his eligendis & admouendis habuit, breuiter exponam. Vsa est hac ratione minuendi sanguinis potissimum inter festum Pentecostes & D. Iohannis diem, aut circa diem Bartholomæi, & vnicuique pedi quatuor, brachijs verò singulis duas hyruides apposuit. Nonnunquam etiā quasdam inter vtram-

que scapulam collocavit, vt sanguinem à capite educerent.

Circa meridiem autem hyrudines sunt capiendæ, & propter virulentiam ante horam sextam vespertinam, non sunt admo- uendæ, quæ adhibitæ sanguine effluente, trahere non desinant, donec ipsæ sua spon- te decidant. Quibusdam verò quæ sua sponte haud cadunt, aliquantulum salis capiti aspergendum est, ita mox delaben- tur. Ea autem pars, vnde sanguinem ex- traxerunt, iniecto linteolo vel spongia fo- uenda est. Nam nonnunquam è forami- nibus cutis cruentæ lacrymæ effluere so- lent. Hyrudines decedentes in peluim in- ijcere & necare, posteaq; vnâ cum sangui- ne extracto terra obruere oportet, ne in aquam reuerti queant. Sunt autem capi- endæ tempore æstiuo, sole radios suos fortiter exerente, ex piscinis aut flumijs graminosis. Hæ enim sunt leues, planæ & nigræ, mediocris magnitudinis. Quædam verò hyrudines parvæ sunt, quæ dicuntur palustres Mohr ihlen, quarum ad hanc rem nullus est vsus. Quædam habent acu- tum dorsum, dicunturq; equinæ, quæ iti- dem fugiendæ sunt: Nam sunt venenosæ. Et hæc de sanguinis missione, appositione cucurbitularum & hyrudinum monuisse satis

satis est. Restat vt reliqua etiam excretionis genera persequamur.

CAPVT XIII.

DE PURGATIONIBVS
& Clysteribus,

PURGATIONES, vt interdum sunt necessariae, sic frequentes periculum afferunt. Ij qui exquisitis vtuntur purgationibus, citò senescunt. Nulla enim purgatio absq; admixtione veneni ministrari potest. Et si fuerit vehementior, comitatur hanc repentina deiectio, quæ stomachum & cor debilitat, spiritus multos exhaurit, confundit humores, ita vt qui hanc crebrò adhibent, penitus contabescant. Et merito hac in parte dictum Hippocratis laudatur, qui inquit: Qui corpore bene se habent, hos purgare periculosum est. Quapropter ô filij, omnium purgationum & præcipuè vehementium vsum vobis omnino interdico. Si quis bonam dietam in vita adhibet, purgationibus non eget. Cereuisia Hamburgensis vim purgandi, aluumq; emolliendi satis euidentem obtinet. Liquidiores quoq; epulæ in principio sumtæ aluum mouent. Vinum item Nestarites siue Inulatum eandem virtutem præstat.

præstat. Folia quoque Senæ in cereuisia vel aqua pura cum prunis damascenis decocta aluum solunt. Sed subijciam medicamenta quædam aluum emollientia & lenientia, quæ, si necessitas ita feret, adhibere poteritis.

SUPPOSITORIUM, QVO PVERI etiam tutò possunt uti.

Sume recentem oui tosti vitellum, quæ sale conspersum, cultroque vnâ cum sale in tenuissimas concisum particulas commisce. Huius partem aliquam magnitudine auellanæ linteolo tenui infere, filoque longiore constringe, id quod propter commoditatem extractionis minime præcidas. Postea in oleum feruens inijce, ex quo rursus exemtum mox in loca secretiora, dum calet, infere.

A L I V D.

Confice ex melle aut sale, aut ouis & farina, aut ex lardo fumo indurato balanû, aut etiam ex stercore muris, vel decoque hordeum in aqua calida, & ius illud cum saccaro bibe.

● GLANDES, QUIBUS PATER meus tempore morbi uti consueuerat.

REC. Mel decoctum ad spissitudinem,
 misce cum farina triticea, Postea mitte in
 mensam, & addito recenti butyro, non
 salito in teretem longamq; formam finge.
 Deinde immitte in oleum, ex quo rursus
 exemptum loco secretiori infere.

CLYSTER.

REC. Radicum Cichorij, liquiritiæ ana
 vnciam dimidiam.
 Intybi satiui drach. ij.
 Herbarum Cichoreæ, Maluæ,
 Bismaluæ, ana manipulum vnum & dimi-
 dium.
 Mercurialis manipulum vnum.
 Sem. Cichorij, fœnicul. ana drach. j.
 Fœnigræci, lini, ana drachmas ij.
 Florum camomillæ tertiam manipuli par-
 tem.
 Fiat decoctio pro enemate.

REC. Colaturæ vncias x i.
 Quibus adde oleorum violarum vncias ij.
 Camomillæ vnciam vnam.
 Mellis rosati colati vnciam dimidiam.
 Saccari rub. vnciam dimidiam.
 Electuarij lenitiui, cassiæ pro clysteribus,
 ana drach. v i.
 Misce fiat enema.

Aliud

ALIVD MEDICAMENTVM
 purgatiuum cuiusdam Medici Friderici
 Regis Daniæ, quo Rex ipse & mul-
 ti nobiles vti confue-
 uerunt.

REC. Foliorum Senæ Alexandr. recen-
 tium abiectis stipitibus vnc. j.
 Rhabarbari optimi drachmas ij.
 Agarici electi drachmas iij.
 Cinamomi electi vnciam vnam semis.

Infundantur per horas xii. secundum
 artem in sextarijs duobus tepentis vini
 Rhenensis optimi. Deinde colentur per
 saccum laneum (quem manicam Hippo-
 cratis vocant) sexies aut septies, & dulco-
 rentur lib. semis sacchari optimi in modum
 Nectaris Vt autem compositio huius me-
 dicamenti tantò melius intelligatur, bre-
 uem declarationem adijciemus.

Sumantur & eligantur folia Senæ minu-
 tissima ac viridissima, Rhabarbarum non
 contundatur, sed acuto cultro in tenuissi-
 mas particulas conscindatur, Agaricum
 eligatur albissimum, nullis flauis aut ni-
 gris maculis interspersum, idque ad tyro-
 cnesten atteratur. Cinamomum verò tun-
 datur.

Hæc omnia misceantur in duob. sexta-
 rijs vini

rijs vini Rhenensis, ac super calidos cineres, vel ad fornacem ponantur per spacium XII. horarum. Deinde colentur per lanam saccum septies, & postea addatur lib. S. Saecari optimi contuli & bene misceatur. Quotiescunque igitur quis se purgare voluerit, sumet vel exhauriet dimidium sextarium huius potionis. Reliquum in vase testaceo bene obturato ad usum seruabit. Alius quidam Medicus hoc medicamentum in syrupum laxatiuum durabiliorem mihi commutauit hoc modo, quem & vobis vtiliorem iudico.

R. E. C. Folior. Senæ Alexandr. recentium abiectis stipitibus vncias ij.
 Rhabarbari optimi drachmas iiij.
 Agarici albissimi leuissimi vnciam j.
 Cinamomi electissimi vncias iiij.
 Cubebar. selectarum drach. j.
 Seminum fœniculi,
 Anisi, vtriusq; drachmas ij.
 Spicæ Nardi scrupulum vnum.
 Zinziberis drachmam dimidiam.
 Vini Rhenensis optimi libras 7.
 Ferueant omnia lege artis in duplici vase per horas sex. Deinde permaneant in infusione per horas 12. Postea fiat fortis expressio, & colentur per saccum mundum sexies aut septies. Tandem adde saecari puri

puri & albissimi dissoluti lib. i. S. & fiat in modum Nectaris, atq; detur in vsum.

Dosis potest esse pro adultis ad uncias quatuor. Pro infantibus ad uncias duas. Vna autem uncia huius syrupi sumitur duobus cochlearibus mediocris magnitudinis. Nam in qualibet libra sunt 4. drachmæ laxatiuorum. Parum igitur præstabit uncia quatuor pro vna dosi.

ALIUD MEDICAMENTUM
purgatiuum.

REC. Electuarij rosati drach. iij.
Diaprunis laxatiui.
Diapheniconis ana drach. ij.
Saccari albissimi drach. viii.
Misceantur & fiat bolus.

ALIA PURGATIO.

REC. Mannæ Calab. opt. drach. sex.
Rhabarb. electissimi scrupulos duos.
Spec. hieræ pic. simpl. scrupulum dimid.
Aquæ Endiuia uncias quatuor.
Syrup. de Bugloss. unciam dimidiam.
Misce diligenter.

Nonnulli etiam iniectione clysterium vtuntur, quæ interdum vicijs intestinorum medentur, quibus purgatio per assumpta succurrere non potest. Horum descriptiones ex

nes ex Medicis sunt petendæ, duas tamen iam præmissi.

CAPVT XVIII.

DE VOMITV.

FREQVENS vomitus sanitatis indicium est. Est autem vomitus materiæ contentæ in stomacho per superiora expulsio, & omnium purgationū saluberrima censetur. Noxios humores ex ipsis fontibus hæc elicit atq; expellit, omnemq; in ventriculi capacitæ, eiusque tunicis hærentem illuuiem expurgat. Quanquam autem primum ab inferioribus reuellit, consecutione tamen caput, reliquumq; corpus leuat. Et ea, quæ purgatio non eluit, extirpat vomitio. Si quis gulæ indulsit, hæc maximè noxæ medetur. In æstate totum corpus purgat, in hyeme phlegma & stomachum. Singulis itaq; mensibus bis vomendum, idq; duobus continuis diebus. Nam quod prima vice relictum, id altera eijcitur. Tradit cum Diodoro, Herodotus, Aegyptios & Chaldæos, quouis mense tri-duo se vomitu purgare, & clysteribus intestina eluere, sanitatis conseruandæ ergò. Arbitrantur enim omnes corporis languores ex cibus & aëris mutatione oriri.

F

Quod

Quod si quis uauseam habet, & tamen vomere non possit, obseruet vomitum excitari infusione aquæ calidæ, salis & butyri, vel immisione digiti in os. Quia retentio cibi corrupti in ventre est valida corporis destructio. Ad ciendum facilius vomitum facit, syrup. acetosus vel oximel, si aliquo ante vomitionem tempore accipiantur, tum ciendus vomitus tepente aqua, cui sit admixta particula butyri, vel decocto paulò inferius describendo. Ego quoties conuiuijs amicorum interesse ventriculumque vino, cereuisia, & varijs obsoniorum generibus, plus æquo distendere cogor, aliquanto liberius genio indulgeo, ut eò facilius per vomitum hæc eijcere possim. Deinde insertione digiti in os vomitum prouoco.

Moueat autem vomitus in locis calidis, vultus, facies, os, oculi, fauces, dentesque abluantur aqua, cuius supra facta est mentio, quæ videlicet æquales partes vini aceti & aquæ rosarum continet. Sinister pollex cauo manus inseratur. Sequuntur etiam quædam, quibus mouendi stomachi vis inest. Poterit hoc pacto non inutile vomitorium parari. REC. Seminum Anethi, Atriplicis, Raphani, ana drachmas iij. Aquæ fontanæ libram vnam & dimidiam.

Deco-

Decoquantur omnia simul, vsq; dum maneat libra vna, postea coletur. Tepidum exhibeatur. Si verò post dimidiam horam non eijcitur, tunc digitus aut penna oleo tineta in fauces demittatur, & statim sequetur vomitus.

Vomitum sine magna molestia puocat potio dimidiati scyphi vini albi, in quo maceratus sit cortex medianus iuglandis iuxta radicem, sumendo huius corticis minutim incisi drachmas duas vel tres, & maceranda per totam noctem. Bibatur mane post cibum, aut paulò ante cibum. Vomitus autem, qui iteratur frequentius quam bis in mense, est noxius: Sed qui fit in die critico cum alleuatione, est bonus. In febribus verò pestilentialibus semper malus. Immodicus autem vomitus, qui vires corporis plànè prostermit, hoc modo restringatur. Vomens lauetur & fricetur, ac extrema corporis partes vinculis violenter cohibeantur, pedibus verò aqua calida immisis odora menta frigida adhibeantur. Quod si vomens cibum denuo eiecerit, cucurbita ori ventriculi applicetur.

CAPVT XIX.

DE VRINAE EXCRETIONE.

CVM Vrina merito inter euacuationis species referatur, pauca de hac quoque monere decreuimus. Est enim vrina serosior pars sanguinis à renibus attracta.

Præstat autem vrinam non suppressere, sed emittere, quodocumque natura exigit, ita ut etiam vel non stimulante natura excretionis conatus sit adhibendus. Si enim excretio vrinæ, ultra quam par est, protrahitur, Renum ac vesicæ calculi inde præcreantur, alijque dolores sequuntur.

Vrinarum inspectio atque cognitio non planè damnanda est, propterea pauca subiiciam.

Optima vrina est in substantia mediocris, ac quantitati potionis, quæ assumpta est, proportionem respondet: matulæ non adhærens, colore subruffa & subflaua, auroque non puro similis, pro ratione tamen ætatis, sexus, temporis, sedimento albo leui & æquali, sine pilis, bullis, tuberculis & alijs malignis contentis. Alba vrina cruditatis nuncia est, & concoctricis facultatis debilitatem significat. Rubra calorem indicat. Nigra est mala. Viridis mortem plerunque designat. Bulla & integra corona grauedinem, doloremque capitis significat.

Sanorum vrina est clara, permanetque sicut emissa est, in qua nulla aut valde exi-

gua hypostasis conspicitur, vt in aqua rosacea. Aliquando clara emittitur, & postea subsidit, significatq; imperfectam concoctionem. Quæ autem crassa excreta est, talisq; persistit, hominem non sanum, sed ægrotum designat. Nonnunquam vrina repente turbida euadit, hoc sanis post exercitationem, ægrotantibus post morbos euenit. Ego cum indulgeo poculis, depræhendo me primum emittere vrinam claram, quæ deinde statim subsidit. Si arenulæ albæ vel rubræ, copiosæ & crassiusculæ, in fundo inueniuntur, lapidem renum aut vesicæ minantur. Si quid pingue innatauerit vrinæ, quod diu durat, resolutionem totius corporis, sin autem subito & cumulatim appareat, nec diu duret, colliquationem renum denunciat.

CAPVT XX.

DE SVDORE.

SVDORES quoque commoditas est, quod humorem redundantem aqueum frigidumq; excoquat, eliciat & consumat, ideo eius prouocatio utilis & necessaria est, præsertim in febribus pestilentialibus, vbi noxius humor interiora corporis infestat. Elicitur autem sudor ignitis lapidibus

bus vino perfusis & linteolo inuolutis, arena feruente, maximeque marina, sole, linteis calefactis atque exercitijs vehementioribus. Optimus autem sudor est, qui per equitationem, venationem & exercitationem corporis iucundam mouetur. Sudorem post exercitium siue frictionem abstergi facite, locaque frigida fugite & corpus contegite. Quia à calore ad frigus transitus est periculosus.

Paucis etiam subiungam, quid ex sudore prædici possit. Boni sudores sunt, qui ex toto corpore manant, & qui fiunt in acutis morbis, in diebus decretorijs. Pessimi verò sunt frigidi, & qui tantum circa caput, faciem, & ceruicem oriuntur. Hi in acutis morbis mortem designant, in mitioribus longitudinem ægritudinis.

CAPVT XXI.

DE BALNEIS.

BALNEA quoque non immerito inter euacuationum genera recensentur: ideo hæc silentio præterire minimè decet. Balnea calida siue naturalia, quæ dicuntur Thermæ, in his oris non emergunt, quorum alioquin usum vobis periti Medici suggerent.

Balnea

Balnea item arte confecta vobis parum conducere reor, eam ob causam, quod harum regionum aquilonarium incolæ, plerunq; ex Catharris & Asthmate laborant, quibus morborum generibus balnea, sicut & vnguenta calida fomenta suppeditant. Merentur verò laudem balnea subfrigida, quibus maiores nostri uti consueverunt. In his membra non pedetentim, sed vniuersum corpus submergendū esse volunt nonnulli Medici, quod mihi etiam probatur, si modo corpus non est antea exercitatione aliqua calefactū. Hæc enim calidis balneis sunt salubriora, vniuersum corpus firmant, robustum reddunt, & condensant, optimumque ad externa nocumenta arcenda præsidium præstant: ita ut vix verbis exprimi possit, quantum momenti ad sanitatis custodiam frigida lotio afferre videatur. Qui frigida lauantur etiam si senio propemodum confecti sunt, corpore tamē constanti & compacto & colore florido manent. Pater meus nunquam balneis calidis utebatur, neque calida lotionem capitis, cum tamen sensibus illæsis, membrisq; omnibus integris ad septuagesimum tertium ætatis annum peruenerit. Existimabat enim malos humores inde in capite gigni, quod idem &

ego expertus sum. Quicumque autem vestrum uti voluerit balneis, siue frigidis siue calidis, caueat ne corpus immodica Venere, vigilia, crapula, fatigatione, inedia, aut aliquo grauiori exercitationis genere sit debilitatum & exhaustum: Sed ut pristina fruatur sanitate, nec ante confectum magna ex parte in ventriculo cibum, balneum ingrediatur. Post balneum antequam omnis caliditas expirarit, frigoris iniuria maximè arceatur, nec statim cibus capiatur, antequam trium horarum sit interiectum spacium, sicut & à balneis calidis frigida potio est perniciosissima. Quod si autem calidis uti volueritis, imitentur hæc rationem & qualitatem quatuor temporum siue partium anni. Nam sicuti hæc tempora certis qualitatibus distinguuntur, ita ut Ver sit humidum & calidum in principio & fine, in medio autem temperatum: Aestas calida & sicca: Autumnus frigidus & siccus: Hyems verò frigida & humida: Sic itidem in balneis cauendum, ne subito à calidis ad frigida descendamus, sed paulatim ab altero ad alterum progrediamur, hasque qualitates pedetentim immutemus. Omnes enim repentinæ mutationes naturæ sunt infensæ. Nam simile simili gaudet. Hinc extremè calidus vel frigidus

frigidus aër, aut subita ab altero ad alterum mutatio, periculosa est & noxam imbecillitatemque parit. Sunt qui affirmare non dubitant, iuxta communem versiculum: *Sæpe manus, raroq; pedes, Caput verò nunquam esse lauandum.* Lotiones tamen pedum ieiuno, quam pleno ventre, vel hora cœnam proximè præcedente, sunt salubriores. Capitis verò lotio singulis anni partibus semel instituenda est, quemadmodum postea dicetur. Nunc saltè hoc Epigramma obseruetur:

*Balnea, vina, Venus, corrumpunt corpora nostra,
Restituunt eadem balnea, vina, Venus.*

CAPVT XXII.

DE VENERE.

VENERIS legitimus & moderatus usus ad prosperam valetudinem plurimum conducit: meatus enim dilatat, mœtem ac rationem exhilarat, iram verò & furores mitigat. Ex aduerso immoderatus multorum malorum est occasio, spiritus resoluit, corpora & animos eneruat, omne robur debilitat, calorem innatum extinguit, cerebrum lædit, renes & vesicam corrumpit, senectutem & mortem accelerat, vitalemque firmitatem dissoluit. Et

hoc loco generale præceptum repetendū plane est, quod in cibo, potu, labore, somno & vigilia, deniq; in Venere mediocritas omnino sit seruanda. Sunt qui dicant, minuere quæ nocent esse melius, quàm cumulare & multiplicare quæ iuuant. Mihi tamen videtur vesci citra saturitatem, impigrum esse ad laborem, vitale semen conseruare, res esse longè saluberrimas. Calidis certè & humidis Veneris vsus maximè conuenit, quemadmodum & illis, qui pituita laborant. In hyeme & Vere vtendum est Venere à cibo præsertim sumto. In æstate verò & Autumno abstinentum. Senes omnino Veneris expertes esse decet. Huic enim ætati Venerem vt noxiā, ita inutilē esse notius esse puto, quàm vt me indicare sit necesse.

CAPVT XXIII.

DE INEDIA.

SEQUITVR nunc extremum euacuationis genus Inedia: Non autem vobis ciborum vsū per continuos aliquot dies interdico, eò quod hanc intermissionem alimentorum, plerunq; debilitatio naturæ, & malorum humorum generatio commitetur: Sed interdum per vnus diei spacium

cium in ediam tolerare, vel nonnunquam prandium aut cœnam intermittere vos volo, quò tenuitate victus & abſtinentia corpora veſtra conſueſcant in bellis, in profectionibus aut venationibus, neceſſitate ita expoſcente, labores etiam ſine cibis ſuſtinere. Conducit quoque ad ſanitatē inedia præſertim ijs, qui non ſunt bilioſi aut ad choleram procliues, ſed valentibus præditi viribus, repletioꝝ crudis humoribus, qui hoc modo per inediam conſumuntur, vt corpus ali poſſit. Satietaſ enim nimia, vel longa quies, vel prolixus ſomnus, vel inedia plerunq; mederi ſolet, amiſſaꝝ ſanitas, vbi ex redundantia & copia morbus natus, ſubtractione & paucitate ciborum reſtituitur. Ideoque addam hoc loco, quod Galenus narrat Antonium Imperatorem ventriculi cruditates depellere ſolitus inedia vnus diei, & hauriendo cyathum vini, cui aliquantulum piperis inſperſit. Nam multi & magni morbi abſtinentia & quiete curantur. Sed vt breuiter ſummam totius rei complectar, inedia tempeſtiue, & ijs quibus conuenit, adhibita, mirifice prodeſt, reliquis autem, de quibus dixi, plurimum obeſt.

CAPVT XXIIII.

DE

DE RETENTIONE.

EX PEDITO capitulo de excretionē, ordo materiæ iam exigeret, vt de retentione quoq; institueretur oratio: Verū cum contrariorum eadem sit natura, & de euacuatioue satis prolixè sit dictum, pauca tantum de illa addam. Retenta excrementa grauant & molestant corpus, & tandem morbos pariunt. Sunt etiam aurium, narium, palati excrementa maturè euacuanda. Nunc ad reliqua transeamus.

CAPVT XXV.

DE PERTVRBATIONIBVS
seu affectibus animi.

ABSOLVTIS igitur ijs, quibus corporis sanitatem tueri potestis, etiam ad animi medicinam vobis progrediendum erit. Nam vt animæ perturbationes sequuntur corporum passiones, sicut videre licet in ebrijs, de quibus Horatius inquit:

Nam corpus onustum

Hesternis vicijs animum quoq; prægrauat ipsum,

Atq; affligit humi diuinæ particulam auræ:

Sic contra expansionibus animæ corpus afficitur, perduciturq; ad consensum, vt in amoris, tristitiæque affectibus manifestum est.

est. Cum igitur corporum & animæ passionēs, ita sint coniunctæ & naturali quodam vinculo copulatæ, vt fiant causæ plurimarum passionum ad inuicem, animum benè compositum ad sanitatem conseruandam plurimum conferre, turbidos autem concitatosq; animorum motus, à ratione auersos, sanitatem conuellere & debilitare arbitror. Quare vobis ò filij in eopotissimum laborandum esse censeo, vt tam animæ, quàm corporis perturbationes offensionesq; caueatis, nec modum vlla in re excedatis.

Mœstitia diurna parit Melancholiam, & vt Salomon inquit: Spiritus tristis exiccata ossa, cor lætatum exhilarat mentem. In timore calor omnis & spiritus ad intima cordis penetralia confugiunt, quo fit, vt partes algeant, corpus palleat, nerui lædantur, viresq; omnes conuellantur.

Ira insanix initium, sanguine circa cor efferuescente, statum mentis immutat, ita vt ardescant oculi, os tremat, lingua titubet, dentes concrepent, vultum maculet nunc suffusus rubor, nunc calor albescens. Præterea ira plerunque effundit calorem natium ad exteriora, corporaq; inflammant. Ideo tunc ea fiunt rubicundiora, & ad omne patrandum facinus promptiora.

Nullis

Nullis prodest ira, nisi in quibus phlegma redundat. Præ nimio & insperato gaudio multos expirasse legimus pusillanimes, dilatato nimirum corde, forasque repente effuso, dissipatoque spiritu. Quamobrem cum tanta sit perturbationum animi vis, & affectiones sint naturales cordis motus, ab obiectis sensu perceptis orti, omni ratione eas arcete & corrigite, ne ultra modum contristentini, nimioque gaudio efferramini, nimisue timeatis, confidatis, speretis aut desperetis. Quæ nisi cauentur, subitam in deterius afferunt naturæ vestræ mutationem. Sed imprimis viris nobilebus utraq; fortuna, tam aduersa quam secunda æquo animo est ferenda, & ubi non omnia pro votis cedunt prosperè, fortuna industria & studio prompto subleuanda.

Hæc de animi affectionibus, siue symptomatibus monere volui, quæ cum ratione difficulter regi queant, diuini spiritus gratiam in subsidium vobis implorandam esse mementote.

CAPVT XXVI.

PRAECEPTA QVAEDAM DE
diata singulis diebus seruanda.

HACTENVS ordine rectum & legitimum

num vsum earum rerum, quæ si sinistrè adhibentur, corpus nostrum alterant & mutant, naturalemq; corporis statum labefactant, persecuti sumus. Nunc præcepta quædam de victus ratione singulis diebus, septimanis, mensibus, & annis seruanda trademus, à diæta singulis diebus instituenda exorfi.

Principio è lectis surrecturi, omnia vestra membra extendite. Hac enim ratione spiritus animales ad membra exteriora attrahuntur, cerebrum subtile redditur, corpusq; corroboratur. Totum verò corpus aliquantisper palmis perfricate, pectus, dorsum & ventrem leniter, fortius autem brachia & tibias vel manibus, aut linteis tepidis. Deinde, caput vnguibus, ab anteriori parte versus posteriorem exercete leniter. Postquam autem leuati fueritis, omni studio ac diligentia caput, cervicem & pedes à frigore matutino tueri vos volo. In aurora enim & sub vespertinum crepusculum frigus ob radiorum solarium imbecillitatem intensius, ac magis noxium esse, quàm circa meridiem, minime est dubium. Induite vestes nitidas & puras, Aestivo tempore prius aqua odorifera supra descripta, Hyberno verò ad focum, non quidem ex foetidis, sed quer-

cinis

cinis aut alijs lignis constructum, exiccata & unguentis madefactas. Nam corpora nostra non nihil ex vestibus afficiuntur, & veluti cibi & potionis usus vires auget, vitamque tuetur: ita vestes corporis calorem conseruant, & frigora arcent, usque adeo, ut victus & vestitus paria esse videntur, & in utroque par diligentia sit praestanda.

In æstate imprimis laudo vestes ex pellibus ceruorum & hinnulorum confectas. Ceruus enim est animal longævum, aduersaturque venenis & serpentibus. Idcirco vestibus huiusmodi, per hyemem etiam utor, ex panno tamen superindutis.

Deinde corpori non malè conuenire iudico vestes sericas vel bombycinas, vel ex purpura villosa paratas. Ex pellibus autem Martium vel lupinis, vel etiam vulpinis confectas, per hyemem maximè congruere arbitror: attamen pestis tempore sericæ & pellicæ vestes damnantur, quod contagiosum aërem facilimè admittant, & diutissime retineant.

Postquam corpus indumentis probè est tectum, capillos capitis eburneo pectine diligenter & moderatè pectite, à fronte cervicem versus, quadragies pectine ducto. Deinde omnia sensuum instrumenta, ut ocu-

ut oculos, aures, nares, os, linguam, dentes, totamque faciem frigida abluite. Oculos autem non tantum lauare, sed apertos aquæ gelidæ plane immergite, sordesque palpebris inhærentes inde remouete. Nonnunquam etiam aqua rosacea vel fœniculi irrorate, ceruicem panno asperiore perfricete. Hæc enim totum corpus confirmant, animum alacriorem reddunt, & visum conseruant. Placuit hoc loco adijcere nonnulla dentifricia, quæ non solum dentes dealbant, sed etiam conseruant, nec non medicamenta quædam visum confortantia.

PVLVIS AD CONSERVANDAM albedinem dentium.

REC. Putamina trium ouorum.
 Corallorum rubeorum drachmas tres.
 Fili ferici albi in olla noua ad cinerem exusti, drachmas duas.
 Cinamomi drachmas duas.
 Cariophyl. drachmam vnam.
 Pirethri drachmas duas. His ad subtilissimum puluerem contusis, dentes singulis diebus vesperi ac mane fricete.

DESCRIPTIO DENTIFRICIJ, quo vsa est Messilina Augusta
 ex Scribone Largo.

G

REC.

REC. Cornuum cerui vstorum in ol-
lam nouam ad cinerem redactorum,
1½ vnciam.

Mastichis chiaz ½ vnciam.

Salis armoniaci drachmas VI.

AD DEALBANDVM DENTES,
& a dolore præseruandum Conferua,
qua vsa est Ducissa quædam
magni nominis.

REC. Aloës vnciam j. S.

Margaritarum vnciam j.

Corallij rubei & albi.

Ligni aloës, Santali rubei sing. vnciam j.

Sanguinis draconis.

Porcellinæ finæ, id est, albæ terræ, vnde
conficiuntur illa vasa, quæ ex Hispania
deferuntur Antuerpiam, vnciam j. S.

Aluminis roche, tam diu loti in aqua pu-
ra, vt fiat clarum in modum Crystalli,
vnciam j.

Mastiches, Ambræ, Myrrhæ, ana vnc. S.
Corticum vel putaminum Cancris fluuia-
lis, drach. ij.

Pulueriscentur omnia subtilissimè vnum-
quodq; sigillatim, vt sit quasi puluis impal-
pabilis: Deinde accipias mellis rosarum
optime despumati vncias xvii. & cum
præscripto puluere ebullire lento igne fa-
cias

cias, exceptis Mastiche & Myrrha, quæ postea immisceri debent. Et cum ad conseruæ peruenerit spissitudinem, amoueat^r ab igne. In coquendo baculo semper versetur etiam cum ab igne amotum fuerit, donec frigescat. Tunc addas myrrham & mastichen, & postea in vase vitreo ad usum seruabis. Hoc dentifricio si manentes fricantur cum linteolo grosso, mirum in modum dealbantur & confortantur.

ALIUS PVLVIS DENTIFRICIUS.

REC. Corallorum alborum & rubrorum ana vnciam j.

Pirethri,

Marceris,

Mastiches singul. vnciam j.

Pumicis,

Boli armeni ana vnciam j.

Fiat demum puluis subtilissimus.

ALIUD AD DEALBANDOS DENTES.

REC. Corallorum rubeorum.

Aluminis sing. drach. ij.

Cornu ceruini vsti.

Santali citrini.

Sanguinis draconis sing. scrupulos 4.

Margaritarum drachmam dimidiam.

Spumæ maris drachmas tres.

Musci grana tria.

Camphoræ grana quinque.

Fiat deinde pulvis subtilissimus, quo fricentur dentes, aut in pilulas formetur cum syrupo aliquo, aut melle rosaceo.

M E D I C A M E N T U M C O N -
fortans visum.

Accipe margaritas, quas in tenuissimas particulas contusas excola per linteum cum aqua rosarum: Deinde aquæ istius aliquot guttas pluma oculis instilla. Quidam pro margaritis vtuntur saccaro optimo cum aqua rosacea. At ego margaritarum usum meliorem esse iudico.

Hæc sequentia profunt magis oculis, si tueamini eos à puluere, fumo, aëre excedente in caliditate & frigiditate, à ventis fortibus, nec visum intendatis acutius, inspiciendis rebus subtilioribus & tenuibus, sed vitetis multitudinem coitus, & repletionem cibi & potus, neque statim à prandio vel à cœna dormiatis, atque, vt supra dictum est, oculos aquæ claræ immergatis. Quanquam sequentia medicamenta mihi etiam valde probentur.

REC. Aquarum verbenæ.

Betonicæ.

Fœniculi ana vnciam vnam & dimidiam.)

Vini albi vnciam vnam.

Tuthiæ præparatæ drachmam vnam.

Saccari cand. drachmas duas.

Aloës Epaticæ drachmam vnam.

Lactis mulieris drachmas ij.

Camphoræ scrupulum dimidium.

Puluerizanda puluerizentur, & 24. horis in infusione permaneant, deinde colentur & colatura oculi clausi abluantur.

ALIVD COLLYRIUM PRÆSTANTISSIMUM CONTRA OMNIS GENERIS PASSIONES OCVLORVM.

REC. Fœniculi, Absynthij, Apij, Rutæ, Scheinwurzel / vna cum radicibus. Item: Eufrafiæ, Saluiæ, Betonica, Auripigmenti, Gnidij, Pimpinellæ, Cardobenedicti, sing. partes æquales. Hæc omnia simul in mortario contusa misce, ac vrinam pueri infunde. Deinde rec. 14. gr. piperis contusi, & cochlearia duo mellis ex apibus, Camphoræ drach. vnam. Hæc omnia simul in mortario contusa, per linteum exprime, & colaturam seu succum in vitreo vase conserua, ac inde singulis diebus vesperti & manè guttam vnam in oculum patientis

tientis instilla. Animaduertendum tamen est, quod hæc aqua per spacium nouem dierum Soli est exponenda & distillanda, antequam in vsum transferatur.

Superfluitates omnes amouete, tam per vrinã, quã ventrẽ, quem ad minus semel singulis diebus deijcite. Ex naribus & pulmone sordes per excretionem & sputum excernite, & in facie, capite, corpore toto ac vestitu ornatum & munditiam diligite. Nam in ipsis cunis immunditiam horremus suadente iam tum natura, cum nondum ratio valet.

His peractis preces vestras clara ad Deum voce effundere mementote, vt is dies vobis felix, faustusq; illucescat, vtque Deus actiones vestras dirigat, ad nominis sui gloriam, patriæ vtilitatem & corporum vestrorum conseruationem.

Deinde molliter inambulate, vt quicquid est excrementorum ad inferiora delabatur, & calore naturali excitato, melius succedat excretio.

Negotia siue publica, siue priuata cum honestate quadam tractate, & postea perfectiones venationesq; perficite.

Horas antemeridianas omnes, & ex pomeridianis tres aut quatuor, quæ cœnam proximè præcedunt studijs & negotijs se-

tijſ ferijs attribuite. Semper in manibus
 verſate, vel coralloſ, vel ſuccinoſ, vel cal-
 cedonioſ, orbiculoſ odoriferoſ, aut lapi-
 deſ precioſoſ. In annulari ſiniſtræ manuſ
 digito, annuloſ Smaragdo, Sapphyro aut
 draconite ornatoſ geſtate. In lapidibuſ
 enim, ſicut & in herbis, magna virtuſ eſt
 & efficacia, ſed nobiſ non penituſ perſpe-
 cta. In ore vel Hyacinthum, vel Criſtallum
 aut granatum, vel aurum & argentum pu-
 riſſimum, aut Zaccarum candidiſſimum
 interdum tenete. Affirmat Ariſtoteleſ &
 Albertuſ Magnuſ, quod Smaragduſ collo
 adalligatuſ Epilepſiam impediatur. Magna
 quidē eſt herbis virtuſ, ſed maxima gem-
 miſ, quaſ veriſimile eſt occultis quibuſ-
 dam virtutibuſ eſſe præditaſ.

Biſ de die tantum comedite, cum viri-
 lem eritiſ naſcti ætatem, hiſ tamen qui
 cholera & obnoxiſ ſunt, ſæpiuſ cibum cape-
 re licet. Prandium & cœnam ſemper à ci-
 biſ liquidioribuſ, nunquam à potu inci-
 pite.

Medio tempore inter prandium & cœ-
 nam à poculiſ proriſ abſtinetate, niſi vel
 ratio neceſſitatiſ, vel conſuetudiniſ id re-
 quirat, quarum tamen poſterior conſue-
 tudo vicioſa, & paulatim mutanda eſt.

Nolo voſ certam & ſtatutam prandij

aut cœnæ horam obseruare, quemadmodum superius abunde satis dictum est, ne consuetudo diuturna in naturæ habitum transeat, posteaquam huius consuetudinis intermissionem naturæ læsio consequatur. Imitatur enim naturam consuetudo, & quod consuetum est, id ipsum iam naturale euadit.

Tempore æstiuo in frigidis, hyberno autem locis calidis ad focum luculentum cibum sumite, cœnaculis prius suffumigationibus purgatis, quæ non ante ingrediamini, quam suffitus plane fuerint extincti, ne pro odore fumum attrahatis.

Cum non omnibus vna eademque victus ratio promiscuè congruat, ordine quo supra dictum est, cibos capite. Nonnunquam etiam per integrum diem ciborum usum intermittite, quia per inediam vitia stomachi in crapula alioque accidenti concepta depelluntur. Hac quoque ratione corpora vestra famem, & inediam in profectioibus, & bellis tolerare consuefcunt.

Cœnam prandio largiorem & vberio-rem ob temporis intercepti longitudinem adhibete, nisi morbis nocturnis, aut de- stillationibus affligimini.

A cibo sumto, neque corpore, neque animo laborate, faciem & os aqua frigida abluite.

abluite. Dentes raso ebore aut cornu ceruino, & puro argento, aut auro expurgate. Post epulas vnā atq; alteram horam iucundis confabulationibus, aut mollibus deambulationibus tribuite. Vigilias in deambulationibus non extendite, sed elapso duarum horarum spacio, cubitum discedite. Quod si verò honesta negotia vigilandi necessitatem vobis attulerint, tum vicissim eò diutius somno indulgete, vt vigilia somni diurnitate compensetur.

Antequam vos cubitum conferatis, caput, brachia, dorsum, & totum corpus leni frictione manuumque palpitatione à pueris vestris demulceri vobis curate: nisi ista manè fieri quis malit ad distributionem promouendam, cuius tempus est matutinum.

Hyeme ad focum sedentes vestes exuite, pedes ante focum siccate, fumo tamen & calore vitato, qui pulmōni & oculis maxime obest.

Hyberno etiam tempore lectum, lintheamenta & stragulam pelui ignito exiccari facite. Calore enim externo fouetur interior, concoctioq; adiuuatur, præterea & humiditas omnis absimitur. Caterum pater meus hanc consuetudinem improbat, monens virum fortem, & ad res ge-

rendas natum, non esse assuefaciendum ad huiusmodi mollitiem, quæ corpora nostra eneruaret.

Reliquis tegumentis corporis exutis, tunicam talarem lupinis pellibus subductâ corpori circumdate. Id enim pellium genus, præterquam quod animalcula noxia nulla recipit, ut pulices, pediculos & eius generis alia, maximè calorem conseruat & fouet. Ideoq; huius vsus maxime in bellis, itineribus & venationibus vobis conueniet, & interdum in defectum lectorum poteritis uti. Quoties igitur hac veste talari sumta cubitum contenditis, omnes cogitationes vestras grauiores, tam de rebus publicis, quàm priuatis deponite. Nam cum membra omnibus curis vacua liberè somno resoluuntur, concoctiones, reliquæque actiones naturales melius perficiuntur.

Manè verò surrecturi vnà cum vestibus, cogitationes & curas pridianas resumite. Hoc præceptum pater meus frequenter in ore habebat, ideoq; tantò maiore dignum obseruatione vobis trado.

Antequam somnus vos opprimat, Deum ardentibus vocibus inuocate, ut vobis felicem & faustam concedat noctem, aduersus malorum spirituum insidias, ac vim
vos

vos protegat ac defendat, largiaturq; vt naturalibus actionibus perfectis integra mentis, corporisque sanitas conseruetur. Singulis noctibus ad minus semel vrina emittatur, qua matula excepta foras proijciatur. Quæ autem circa exortum Solis redditur, vitro est excipienda, ex cuius inspectione de statu corporum vestrorum coniecturam facere poteritis.

De nocte hianti ore dormite, corpus pro qualitate aëris probè tegite. Caput aduersus frigus lineo munite inuolucro, in cuius summitate sit foramen, per quod vapores exhalare queant. Nimia autem coopertura caput debilitat resoluendo, vel replet attrahendo.

In dextro latere somnus auspicandus, in sinistro perficiendus. Resupinus autem decubitus semper cauendus est. Nam hominem mortuum representat, & morbos periculosos generat.

Ab instituto nostro non alienum quoq; esse videtur, vt his adijciatur, qualis humor in corporib. nostris, tam nocte quam die sibi dominium vendicat, vt eo modo de accidentibus causisq; morborum iudicium facile fieri queat. Nam dominatur singulis sex horis propius humor. Sanguis à nona noctis vsque ad tertiam diei,

Flaua

Flaua bilis siue cholera dominatur à tertia vsque ad nonam diei artificialis. Atra bilis siue melancholia à nona diei vsque ad tertiam noctis: A tertia noctis vsq; ad nonam noctis phlegma. Ita vt ferè nocte phlegma & atra bilis, Die autem sanguis & cholera dominantur. Crescit autem sanguis in vere, cholera rubea in æstate, Nigra in autumno, phlegma in hyeme. Hęc ideo monere volui, vt si quis vestrum in morbum incidat, cognita morbi hora & humore in principio morbi dominante, eò facilius remedia quærere possit.

Cum dies critici in ægrotis ac vulneratis magnas sæpe mutationes ac præfagia de vita ac morte ostendant, illos etiam vobis annotare libuit.

Est autem dies criticus, in quo fit vehemens in morbis, in salutem, vel ad mortem mutatio. Et fit plerunque Crisis à morbi initio die 7. 14. 21. 28. secundum tamen Lunæ celeritatem aut tarditatem, & dies 4. 11. 17. 24. à morbi initio plerunq; indicant de sequenti crisi, an bona vel mala sit futura.

Diebus autem criticis corpora vestra medicinis purgantibus, aut acris non grauate, nec sanguinis fluxum, sudorem aut aluum cohibete.

Nonnulli etiam obseruant dies Aegyptiacos ab Aegyptijs inuentos, opinantes quod qui in his ægrotare incipiant, vix aut nunquam euadant, quod mihi tamen non verisimile videtur. Ego nihilominus, cum Beda eorum mentionem faciat, eos subijcere volui. Sunt igitur hi: 1. & 7. Ianuarij, 3. & 4. Februarij, 1. & 4. Martij, 10. & 8. Aprilis, 3. & 7. Maij, 10. & 15. Iunij, 10. & 13. Iulij, 1. & 2. Augusti, 3. & 10. Septembris, 3. & 10. Octobris, 3. & 5. Nouembris, 7. & 10. Decembris.

CAPVT XXVII.

DE DIAETA SINGVLIS septimanis instituenda.

CVM iã ostensum sit, quid singulis diebus sit agendum, reliquum est, vt ad septimanas conuertatur sermo. Postquam igitur ad virilem progressi fueritis ætatem, non inutile fuerit singulis septimanis, semel vti Theriaca Andromachi ad nucis auellanæ magnitudinem, aut Mytridato, quæ ego ex Belgico, quæ Venetijs deferuntur, ad nos transmitti curo. Nam non sine insigni valetudinis meæ commodo à teneris annis Theriacæ vsu delectatus sum. Nonnunquã etiam proderit sumere compositio-

positionem Antidoti, quod Cn. Pompeius in sanctuarijs regis Mytridatis deuioti inuenit, cuius descriptio paulò post sequetur. Interdum adhibebitis medicamentum Leonis X. quod imprimis laudo, & cum sit præseruatiuum etiam contra Pestem, huius descriptionem reliquis etiam medicamentis contra venena inserui. Interdum verò etiam medicamentum Marsilij Ficini. Hæc omnia corpus leniter purgant, sed Theriaca & Mythridaticum constipant. In eundem quoque usum sumere poteritis vinum sublimatum, quo Caroli V. Medicus usus est, ad mensuram quantitatis auellanae, ut cum saccharo & mica panis in minutas & tenuissimas partes trita. Hoc vinum sublimatum etiam odorem iuuat. Nonnunquam etiam discessuri cubitum deglutite aliquot grana Mastice, quia hoc ingenio & memoriæ prodest.

MEDICAMENTUM MARSILII
Ficini, quod fouet præcipua membra
& purgat nonnihil.

REC. Cinamomi Electissimi drach. iij.
Chebularum Myrobalanorum,
Emblicarum ana drachmas duas.
Crocii, rosarum drachmam vnam.
Santalorum rubrorum drachmas duas.
Corallo-

Corallorum rubrorum drachmam vnam.
Saccari albissimi, quantum satis est.

Funde faccarum, aqua rosacea atq; succo Citri vel limonum, æqualibus scilicet portionibus, coquas suauiter. Deinde adde Musci tertiam drachmæ partem, atque Ambra tantundem: Demum confice bolos solidos, quos morsulos vulgo nominamus, auroq; inuolue.

DESCRIPTIO VINI
sublimati.

REC. Cubearum, Cinamomi, Galangæ, Caryophylorum, nucis myristicæ, & Zinziberis ana vncias tres, Saluix libr. vnam & vncias duas: Hæc omnia macerata in duabus libris & quatuor vncijs aquæ vitæ sexies destillatæ, atq; hæc leniter destillata simul. Cum nuper hanc aquam vitæ componerem, integram vini amphoram, & sex congios ad hanc sumsi, sexiesq; destillari feci, cumq; inde demerem tantum, quantum reliquorum pondus esset, vix dimidius vini sublimati sextarius superfuit. Hoc vino sublimato M. Gallus Caroli V. Imperatoris Medicus vsus, vixit annos 129. Est autem calidissimum. Simplicia peracta destillatione possunt stomacho etiam ad moueri vel imponi. Hoc vinum singulis septima-

septimanis sumatur mensura ad quantitatem auellanae. Agit in naturas ob tenuitatem, vimque illam impartitur spiritibus, colliquat ob caliditatem vehementem, nec tamen membra calefacit ob substantiae raritatem. Hoc vino sublimato etiam manus & cutem poteritis imbuere.

MEDICAMENTVM, QVO
 vsus est D. Hieronymus Brunsvuick, Medicus & Pharmacopola Argentinensis per omnem vitam suam, quam Deo adiuuante ad c. x. annos illaesa valetudine produxit.

REC. Cinamomi, Zinziberis, ana semiunciam.

Nucis myristicae, Caryophyllorum, piperis longi,

Maceris, Galangae, ana drachmam vnam.
 Diptami, Zedoariae, Calami aromatici,
 Pimpinellae, Angelicae vomicae, drachmam vnam.

Rhabarbari semiunciam.

Rhapontici drachmas duas.

Croci drachmam dimidiam.

Puluerizentur subtilissime, & addatur facchari libra vna & vncia pars, sed ita ut decoquatur faccharum secundum artem, & fiat confectio in tabulis. Cerebrum & memoriam confortat, vertiginem prauasque melan-

melancholias tollit, sanguinem purificat & mundat, cor roborat, cibi potusq; appetitum generat, sedes medicas, naturæque commodas prouocat, tussiculosis & pthificis mire confert: Apstemata calida & pectoris vlcera sanat, cordis districtionem dissoluit, omnibus alijs membris prodest, eaq; confortat.

Manè & vesperi quantitate maiusculæ nucis sumtum aduersus multos noxios & incognitos morbos præmunit vtentem, & præcipue ab acidis ructibus, quod est in multis expertum, præseruat.

Et quamuis hoc medicamentum ex optimis compositum est simplicibus: Tamen quoniam saporis est amari (à quo natura mea valde abhorret) rarius hoc vtor. Omne enim id quod à natura alicuius abhorret, id eidem inimicum atque minus conueniens esse arbitror. Quod tamen de homine sano intelligi volo.

Ex his verò, quæ vires augent & præseruant ab imminente senio, est Iulepus de vino & saccaro, vbi in tribus vini libris ponantur duæ libræ saccari, & fiat syrupus, recipiaturq; cum pura aqua. Nam vicem cibi ac potus gerit, cum in eo sint amica & accepta naturæ.

ELECTUARIVM CORDIS

Petri Aponensis.

Hoc Electuarium conseruat totam naturam, & eam reddit hilarem, aufert lassitudinem membrorum principalium, subuenit tristibus & melancholicis, iuuat paralyticos.

REC. Corallo. rub. Macis, ofsis de corde cerui, Ambrae. Margaritarum, Crystalli auri costi, argenti meri, ofsis eboris, Sapphyri, Rubini, Hyacinthi, ana drachmas quinque. Balsami drachmas duas, Musci drachmam dimidiam, anthos, spodij, Santalorum, garyophil. galangæ, calamitæ, aromatum cubebarum, Spicæ Nardi, corticum physicorum, seminis Basiliconis, cardamomi, piperis longi, baccarum lauri, pirethri ana drachmas tres. Storacis calamitæ, Magnetis, Myrræ electæ, opij Thebaici ana drach. vnam. Se. pœoniæ collectæ in nouissima ætate Lunæ, flor. camom. florum lilifagi, Samsuchi, Balsamitæ, ameos, Aristolochiæ, anthos ana drachmas tres. Croci orientalis drachmam dimid. Ligni aloës, papaueris albi ana drachmas duas, sacchari quod sufficit. Dosis à ii. vsq; ad iiii. cum vino calido.

RESTAVRATIVVM.

REC.

REC. Conseruæ Rosarum vnc. vnam.
Boraginis.

Violarum ana vnciam dimidiam.

Radicum cichorij conditar.

Citrinati conditi ana drachmas tres.

Spec. Diarrhod. abb. scrupulos duos.

Diamb. drachmam dimidiam.

Spodij vel spicæ Indæ,

Corallo. rub. præparat.

Margarit. præparat. ana scrupulum vnum,
cum syrupo acetoso citri condit.

Moneo autem ne prædictis medica-
mentis simul aut semper, sed per vices, hac
septimana hoc, altera alio vtamini. Varie-
tas enim præterquam quod delectat, ef-
ficat, ne frequens & crebra consuetudo in
naturam transeat.

Sed cum patri meo & mihi nonnun-
quam saliu nocturno tempore ex ore flue-
re soleat, & vos etiam huic morbo obno-
xios fore metuam, nonnulla remedia con-
tra hanc passionem annotare libuit.

Si saliu fluat propter calorem dissol-
uentem, curetur phlebotomia, abstinentia
& vsu ciborū stipticorum: Sin fluat ppter
multitudinem phlegmatis, quod ego ar-
bitror, curetur abstinentia, & digeratur
materia cum Hyssopo bullito in Oximell.
& purgetur cum hiera picra, friceturque
H 2 lingua-

lingua & os cum Salvia & aurea Alexandrina, & reliqua, quæ deficcant corpus, applicentur.

Singulis septimanis præcidantur virgines, tam à digitis pedum quam manuum, pedes etiam semel lauentur pro qualitate aëris, in calida vel frigida aqua, in quam iniiciantur Chamomelum, Hyssopus, Lauendula, &c. Et post lotionem aceto & sale fricentur. In hyeme verò ad ignem excitentur. Intelligatur autem hoc de illis, quibus lotio conuenit. Nam multis, utpote catharrhosis, in quibus pituita excedit, plus detrimenti quam commodi affert.

CAPVT XXVIII.

DE DIAETA SINGVLIS
mensibus seruanda.

AB SOLVTIS iam diebus & septimanis, ut de mensibus quoque pauca tractemus, ordinis ratio postulare videtur. Singulis mensibus secundum præscriptum Hippocratis & Auicennæ, bis est vomitus adhibendus, idque duobus continuis diebus, quod tamen ego non obseruo. Superfluitates enim, quæ ex nimia cibi & potus ingestione generantur, & alioqui propter immoderatum victum, in his frigidis regionibus

gionibus sunt frequentes & copiosæ, per vomitum rursus educuntur. Propterea cum vos crapula onerati fueritis, vomitus remedio nimiam repletionem subleuandam esse memetote. Quod ad me attinet, quoties modum in cibo & potu excessi, bis singulis mensibus vomere consueui, interiecto tamen inter singulas vices aliquo dierum spacio seu interuallo, ita, vt quod prima vice relictum est, altera eijciatur. A vomitu oculi, dentesq; aceto & vino, vel vino austero siue aqua rosacea, siue ea, quæ supra descripta est, eluantur. Aestiuis mensibus aqua frigida corpus lauetur.

CAPVT XXIX.

DE QUATVOR ANNI
temporibus.

ANNVS à veteribus in quatuor est digestus tempora, hanc (vt opinor) ob causam, quod à sole cæterisque stellis ea in alias atq; alias qualitates pedetentim permutentur, quemadmodum Ver in principio in humidam, in medio in temperatam, in fine verò in calidam. Aestas in calidam & siccam: Autumnus in siccam & frigidam: Hyems verò in frigidam & humidam

qualitatem conuertitur. Singulis enim ferè diebus ac noctibus sentimus quatuor anni qualitates, manè frigiditatem & humiditatem, ante meridiem temperaturam aliquam, post meridiem caliditatem & siccitatem: Vesperi verò siccitatem & frigiditatem, idque minus & magis secundum anni tempora. Primùm igitur singularum anni partium mutationes enumerabo. Deinde, quæ victus ratio in singulis sit instituenta, breuiter docebo.

CAPVT XXX.

DE VERE.

VER incipit, quando sol ingreditur signum Arietis, quod ferè fit decima die Martij. Et eo tempore dies æquantur, frigora hyberna minuuntur, terræ pori iàdudum clausi & frigore constricti aperiuntur, dissoluuntur calore niues, humiditates ad arborum summitates extolluntur, radices & herbæ latentes in terra producuntur, virent prata, & varijs colorum picturis ad certamen vsque luxuriant, induuntur nouis floribus arbores, lasciuunt pecudes, generantur animalia, suauiter modulantur volucres, resonant philomelæ, deniq; omnis terræ superficies amissum frigore

frigore decus & ornamentum, cunctaque animantia vires pristinas recuperant.

Ineunte igitur vere minus comedere, plus verò bibere, paulatim ab assis ad elixa progredi, oleribusq; paucis uti, inprimis autem carnibus vitulinis & hœdorum vesci, atq; à crebris & longis iciunijs abstinere expedit. Et quia Ver est temperatum & saluberrimum, moderatissima quoque victus ratio tunc est suscipienda, ut in temperato sanitatis studio corpus retineatur.

Tempore verno sanguinẽ mittere, qui humor tunc dominatur, purgationesq; adhibere conuenit, ea tamen lege & conditione, uti supra scriptum est. Cum autem Ver in principio & fine nonnihil in humiditate & caliditate excedat, hæc quoq; obseruatio, ut circa victus vitæque rationem non inutilis, haud est negligenda.

CAPVT XXXI.

DE AESTATE.

ASTAS incipit quando Sol ingreditur primum gradum Cancræ, quod fit ferè 12. Iunij. Et hoc tempore dies longiores noctibus efficiuntur, calores intenduntur, venti leniter agitantur, maria conquiescunt, fructus & flores ad maturitatem

perducuntur, aues canore maximo resonant, apes mellificantes floribus varijs reficiuntur, nascuntur serpentes, & funduntur venena.

In æstate cibus magis demendum, potioni adijciendum, cibus non vtendum nisi elixis ac frigidis, vt à calore & siccitate corpus vindicetur, vnicè enitendum. Tunc potus vester sit cereuisia actu & qualitate frigida, nec tamen frigus adeo sit intensum, vt corpus inde alteretur.

Æstiuo tempore dominatur flaua bilis. Itaque tunc omnis purgatio sanguinisque missio cauenda est, in diebus præsertim canicularibus, vulnorum etiam curatio tum est difficilis & periculosa.

Æstate induere oportet vestes oleo imbutas: Item lente ambulare, nisi per æstus iter sit faciendum. Cum autem æstas sit calida & sicca, ad humida & frigida tunc est declinandum.

CAPVT XXXII.

DE AUTVMNO.

AVTVMNVS incipit, quando Sol intrat gradum primū libræ, quod fit ferè 13. die Septembris. In hoc tempore dies & noctes æqua vice labuntur, noctes etiam

etiam crescunt, dies decrescunt, mutantur tempora, aër frigescit, venti commouentur Septentrionales, flumina crescunt, fontes diminuuntur, folia arborum marcescunt, destituuntur arbores fructibus, demetuntur & percipiuntur ex agris fruges, facies terræ pulcritudinem suam amittit, volatilia in calidas regiones se recipiunt, animalia suas appetunt cauernas, serpentes foveas faciunt. Per Autumnum cibo paulò pleniore ac sicciore vtendum, min⁹ quidem sed meracius bibendum, fugiendumq; frigus matutinum & vespertinum, cum illud tempus propter cœli varietatem & intemperiem prorsus in frigore & calore sit inæquale. Veneris inprimis vsus tunc fugiendus. Nam corpora eo tempore modò frigore, modò calore intemperato afficiuntur, ideoque meritò perhibent autumnum mortalibus esse lethiferum.

Fructus omnes sunt cauendi, ne malus succus ad aëris intemperiem accedens, totū corpus corrumpat. Dominatur enim tunc atra bilis & cholera nigra. Estq; Autumnus frigidus & siccus, quare ad calida & humida tunc est declinandum.

CAPVT XXXIII.

DE HYEME.

H 5

Hyems

HYEMS incipit quando Sol ingreditur primum gradum signi Capricorni, & plerunque fit 12. Decembris. Tempore brumali noctes producuntur, dies abrum-puntur, inualescunt frigora, exasperantur venti, niues & aquarum inundationes subito oriuntur, terra glaciali frigore constringitur, cadunt arborum folia, maior pars animalium in ventre terre & cauernis montium præ nimio frigore & humiditate latet, obscuratur aër, tremescunt pecora & iumenta, debilitantur virtutes corporum.

Hyeme quidem quam plurima comedere, quam paucissima bibere, & fortiter se exercere conducit. Virtus enim ventriculi tunc fortiter & ad coquendum aptior est. Utendum vino quam meracissimo, cibis calefacientibus & exiccantibus, carnibus & piscibus assatis, oleribus autem quam paucissimis. Potus vester hyberno tempore sit tepidus.

Frigus matutinum ac vespertinum summa diligentia cauete, ac imprimis à capite, ceruice ac pedibus arcete. Hyeme celeriter ambulare prodest, tum currere, tum iactari. Exercitium quoque corporis tunc utile est, quemadmodum & moderatus licitusque Veneris vsus nullam corporibus noxiam infert.

Hyems quoniam frigida & humida est, ad contraria quoque declinandum nobis esse monet. Pituita enim hyeme augetur.

CAPVT XXXIIII.

DE ANNO IN GENERE.

EX PEDITIS iam quatuor anni temporibus, pauca in genere de anno dicemus.

Quoties singulis annis dies vester natalitius recurrit, moneo vt illum cum amicis & propinquis iucundè & hilariter celebretis, Deo que trino & vni gratias agatis, quòd mentis corporisque vestri sanitatem per decursum hætenus vitæ spacium benignè seruauerit. Deinde intimis animi viribus id conniti vos volo, ne nobile vestrū corpus ad deteriora delabatur. Singulis quoque annis directiones, profectiones, themata & figuras reuolutionum diligenter inspicite. De multis enim rebus inde coniectura fieri potest.

Cum ad naturam & grandænam prouecti fueritis ætatem, labores tam animi quàm corporis immoderatos fugite: Lacte humano ac caprino, nec non sanguine suum, vestrum senium fouete.

Versamini cum fortunatis ac iuuenibus.

Ex bo-

Ex bonis enim naturis, tanquam ex bono vicino aliquid boni deriuatur.

Mementote familiaritates inire eorum, quibus gratiæ cœlestes affluunt: Quod ex bonis animi, corporis & fortunæ cognoscetis. Sicut enim odor ex musco, sic ex bono vicino, boni nonnihil exhalat in proximum ac perseuerat infusum. Denique effrenatos, impudentes, infelices ac malignos procul fugite, contraria verò ratione consuetudinē frequentem, continuumque commercium, feliciū excellentiumque hominum amate.

Singulis annis lauandum est corpus in aqua frigida, ut supra dictum est, præcipue tamen æstiuo tempore, cauendumque ne id fiat ab exercitatione magna, & ne aqua auditus meatus ingrediatur. Nam ijs solis aquæ frigidæ lotio noxia est. Prodest etiam singulis annis caput ter, aut ad summum quater frigida lauare, & propterea hoc loco rationem lauandi caput frigida annectemus.

Et primum quidem lauetur lixiuio tepido, vel leuiter calido: Inde aqua frigida fontana vel putealis ex alto magis quam propè capiti instilletur, paulò post verò copiosior superfundatur ad quantitatem trium aut quatuor sextariorū, prout quisque

que perferre poterit. Deinde caput linteo-
 lis frigidioribus siccet. Quamuis au-
 tem hæc lotio repentina horrorem incu-
 tiat non leuem, videaturque homo totus
 corrigescere, multa tamen & magna com-
 moda adfert. Coacto enim intus calore
 concoquantur cruda, excrementa dige-
 rantur, spiritus temperantur. Et hæc lotio
 caluitium nondum præsens & canos retar-
 dat, caput & sensus iuuat, & ad omnes
 motus promptiores reddit. Similia enim
 iuuantur conseruanturque à similibus. Præ-
 terea inspersio frigida, in caput & balneum
 ex tepida pedibus adhibitum, mirifice
 prodest, lotioque manuum cum frigida à
 cibo. Omnia hæc oculis conducunt, &
 sunt salutaria, vt sæpe iam dictum est.

Hanc consuetudinem lauandi caput fri-
 gida, maximè hi, qui ex catharro laborant
 obseruent. Ego sane hanc lotionem sæpe
 adhibui, neque vllam læsionem, sed maxi-
 mas utilitates inde percepi: cum enim an-
 tea calida lauarem caput, nulla adhibita
 frigida, meatus permanebant aperti, effu-
 siebaturque caput cuiuslibet iniuriæ noxium,
 vnde grauedines & distillationes fermè
 sequebantur. Quæ res me prorsus à lauando
 deterruit, sicut & patrem, donec tan-
 dem in Hieronymi Cardani de aqua opu-
 sculo

114 DE CONSERVATIONE.
sculum inciderem, & Celsi consilium de
hac frigida lotionem penitus cognoscerem.

CAPVT XXXV.

DE ANNIS CLIMACTERICIS.

NE annos Climactericos siue decreto-
rios omnino silentio prætereamus,
sciendum est horum annorum obseruatio-
nem non esse superstitiosam, sed ex vsu &
experientia natam. Certis enim quibusdã
annis insignes mutationes accidere vide-
mus: sic septenarius annus vitæ est Clima-
ctericus, omnibus periculosus. Hic enim
magnam & euidentem in corpore muta-
tionem adfert. Nam singulis septenis an-
nis ordo planetarum reuertitur à H , qui
plerunq; nobis est peregrinus, & H inter-
fector mortalium peruenit ad quadratum
loci contrarium naturæ signi, vnde est
egressus. Vnde fit, quod septimo anno ela-
buntur & renascuntur pueris dentes: de-
cimo quarto accedit pubertas. Et quando
completa fuerit septem annorum hebdo-
mada, id est, septies septem anni, hoc est,
anno quadragesimo nono, iam maturefcit
in homine prudentia, & fit ætas perfecta.
Cum verò ad decadas septenas, id est, ad
LXX. annum fuerit peruentum, tunc me-
ta vi-

ta viuendi est peracta. Et videmus plures
 præstantes viros annis climactericis esse
 extinctos, vt Orphea, Aristotelem, Cice-
 ronem, Demosthenem, Scipionem Afri-
 canum, nostraque memoria Fridericum I.
 & Christianum II. Reges Daniæ.

Fuit quoque septimus annus diuina insti-
 tutione Sabbataris, quo nec agros aut
 vineas colere, nec culturam terræ exerce-
 re licebat, institutus ad memoriam quie-
 tis diuinæ. Quemadmodum & quinquage-
 simus quisque annus dicebatur Iubilæus,
 post septem annorum hebdomadas cir-
 cumactus, id est, post quadragesimum non-
 num, qui est Climactericus Hebdomati-
 cus, & continet septem hebdomadas.

Faciunt quoque mentionem annorum Cli-
 mactericorum Philo Iudæus, & D. Augu-
 stinus: Item Censorius & Gellius. Cicero-
 nem etiam annos Climactericos obserua-
 se, inde constat, quod in Somnio Scipionis
 ait: Cum ætas tuâ septenos octies Solis an-
 fractus, reditusque conuerterit: duoque hi
 numeri, quorum vterque plenus, alter alte-
 ra de causa habetur, circuitu naturali sum-
 mam tibi fatalem confecerint, &c. Hic
 fuit annus climactericus Scipionis quin-
 quagesimus sextus. Et paulò post eodem
 loco Cicero ait: Septimum numerum re-
 rum

rum omnium ferè nodum esse. Sic & Hippocrates ætatem hominis septenario dierum numero constare ait.

Annus quartus est etiam consideratione dignus, quoniam medium in septenario tenet: Item Nouenarius. Et habent hi anni rationes, quemadmodum apud Medicos dies decretorij & indicatiui. Dicunt enim Medici quartum à principio morbi indicem esse septimi. Hæc obseruatio non est aspernanda. Scribit enim Augustus Imperator ad filium: Latere mecum filii, transgressus enim sum omnibus senibus periculosum annum sexagesimum tertium. In hoc enim septenarius & nouenarius concurrunt, & propterea senibus plerumque est fatalis. Estq; annus Climactericus aut etiam Enneaticus, quemadmodum & annus quinquagesimus sextus est Climactericus, quamuis hic non ita vt superior senibus extimescendus. In hunc enim septenarius & quaternarius tantum coincidunt.

Ego arbitror, vti septimo aut nono mense nati iustam vitæ perfectionem obtinent: ita contingere quoque vt vita plurimorum hominum (diuinæ tamen maiestatis salua prouidentia, & rerum omnium ad libitum gubernatione) ad Climactericos vsq; annos, in quibus septenarius nouenariusq;

uenariusque numerus in sese quasi in cyc-
 lum recurrunt, producat, ibique absol-
 uatur & finiatur. Cui non absimile & illud
 est, quod egomet multorum hominum
 obitum compertum habeo, quod graui &
 periculoso morbo decumbentes, vt pluri-
 mum animam reddere soleant: Luna in
 gradu ascendente, vel media cœli domo
 existente, rarò in quarta vel septima do-
 mo, nunquam ferè in reliquis, quod & a
 me & ab alijs multoties est obseruatum.

Annus quinquagesimus sextus in no-
 turnis genituris propter frigiditatem ♀
 duplicatam, & sexagesimus tertius in di-
 urnis ob siccitatem ☿ & ♂ utroque subscri-
 bente, iam ætate frigida & sicca maximè
 periculosi sunt secundum Cardanum. Quo-
 tiescunq; igitur huiusmodi anni Climacte-
 rici vel Enneatici instant, vel nonnulla si-
 gna futuri morbi apparent, vt sunt lassitu-
 dines spontaneæ membrorum, tormina
 genuum, lumborum dolor, tenebrositas
 oculorum, grauitas superciliarum, tinni-
 tus aurium, cibi fastidium, sudor multus
 in somno, sine aliqua manifesta causa, osci-
 tationes & pandiculationes insolentes,
 Item consuetarum excretionum suppres-
 sio, vel immodica euacuatio, tunc Deum
 immortalem precibus ardentibus inuocate,

Astrologos & Medicos peritos consulite, prudentiam in omnibus actionibus adhibete, temperantiam in cibo & potu, & rebus ad vitam necessarijs exercete. Oratione enim ad Deum, syderalis doctrinæ cognitione ac euentuum quorundam præuisione, medicamentorum conuenientium usu, ac in rebus gerendis prudentia & circumspeditione, multi graues casus euitantur, ac sæpe determinatus nostræ vitæ finis prorogatur. Sunt autem anni Climacterici, 7. 14. 21. 28. 35. 42. 49. 56. 63. 70. 77. 84. 91. 98. Enneaci hi, 9. 18. 27. 36. 45. 54. 63. 72. 81. 90. 99.

CAPVT XXXVI.

DE RATIONE VICTVS IN
itineribus ac profectiõibus probe instituenda.

POSTQVAM nunc de victus ratione singulis anni temporibus instituenda, pauca egerimus, reliquum est, vt de itinerantium diata verba faciamus. Si igitur, õ filij, extera & lõginqua regiones vobis ad-eunda fuerint, mementote primò lente ingrediendum esse, deinde festinantius pro-perandum: In fine autem moderatius. Id & nostris corporibus & iumentis prodest.

Aluis

Alius vester sit laxus, quod effici potest, si syrupus acetosus, aut oximel simplex, aut ouum molle manè sumatur. Pauxillum Rabarbari cum Saccaro rosaceo etiam vim laxandi habet: Idem præstat serum lactis, trium aut quatuor heminarum mensura cum sale & melle sumta. Queniam admodum & puluis Enulæ Campanæ & Cinamomi. Non improbo quoque suppositorium ex lardo fumo indurato. Aut quatuor ficus, vel etiam suppositoria ex melle & sale composita, quæ ubi ventriculus non sustinet, medicamenta per os sumta aluum deijciunt.

Si quis forte in itinere equo præcipitatus interiores corporis partes læserit, utatur Ambra, id est, Balradi/ in iusculo cereuisiario calefacto manè surrecturus, vel vesperi discessurus cubitum, ad quantitatem nucis auellanæ. Sequens etiã unguentum contra læsionem internarum partium est valde vtile.

VNGVENTVM CONTRA LÆSIONEM siue contusionem partium internarum.

REC. Pimpinellæ, Lauendulæ, Spicæ Nardi, Rutæ, Hyssopi, Saluiæ, Pyrethri, Pulegij, fœniculi, filiginis agrestis, millefolij,

folij, prunellæ, ibisci, consolidæ maioris, aury, amaraci, verbenæ, abrotani, epaticæ, melissæ albæ ac fuscæ, angelicæ sativæ, veronicæ, fœnigræci, fragariæ, clematidis, cordialis, pedis leonis, roris marini, foliorum linguæ cervinæ, tormentillæ, betonicæ, ana manipulum vnum. Hæc omnia cultello in tenuissimas particulas comminuta, iniice in lebetem, & affunde butyri optimi in Maio confecti, & per cocturam à sale purgati libras 28. & hæc simul ad ignem ex carbonibus confectum probè decoque, tantisper donec virtus egrediatur, deinde cum hæc per mundum linteolum expresseris, affunde olei laurini libras duas, & habebis præstans vnguentum. Hoc valet contra internam læsionem, ex casu aliquo ortam, quantitate nucis avelanæ in calido iuscule cerevisiario sumtum. Si primò non medetur, vsus eius bis aut ter est iterandus, quin etiam externæ corporis partes affectæ apud ignem lentum sunt inungendæ.

CAPVT XXXVII.

PRAECEPTA CONTRA INIURIAM FRIGORIS, & REMEDIUM AD CURANDAM AMBUSTIONEM.

Quoniam

QUONIAM verò in his septentrioni subiectis regionibus frig⁹ magis dominatur quàm calor, & hyberno tempore saepe nobis in venationibus aut castris cubandi necessitas adfertur, quemadmodum etiam proximè præteritis annis in inferiori Germania brumali tempore castrastatiua sub dio constituta sunt, de frigoris & algoris iniuria propulsanda pauca adiungam. Inprimis autem ad frigus amovendum vestes sunt comparandæ, quæ non citò corrumpuntur, quia non semper in expeditionib. has mutare possumus. Statim à tenera ætate frigori assuefacere sese expedit. Id enim ad sanitatem & ad res bellicas gerendas, plurimum momenti adfert.

In magnis algoribus capitis, manuum ac pedum vigor conseruetur, quo illaso uniuerso corpori sua constat integritas.

Frigus facillè quidem à quibuslibet corporis membris vestium, aut ex panno aut ex hirsutis pellibus præsertim ceruinis concinnatarû obiectu arcere licet. Capiti verò nullorum animalium pelles salubres sunt, sed pannei potius, aut bombycini galeri & pilei sunt inducendi.

Citius tamè frigiditas à calcaneo, quàm à cerebro ad cor penetrat.

Curfus, motus, manuum pedumque concussio in summo frigore prodest.

Si quis vultum manusque aqua frigida manè lauat, & deinde chirothecis probe tegit, primò quidem aliquantulum perfrigeratur, mox verò amplius corpore calefcet.

Frigus enim meatus cutis constringit, & sic nos ab externo frigore tutos reddit, prohibetque ne calida substantia, quæ intus retenta, suapte natura calorem auget, diffluat ac dissipetur. Sordes item, quæ frigus quoque augent, à pedibus abluere, chirothecas & lineos foccos vino sublimato aliquantulum imbuere confert. Quemadmodum hoc vini genus vim calefaciendi totum corpus obtinet, si admixtis calidis aromatibus bibatur. Ad idem valet, comedere nuces muscatas, Zinziber, calammum aromaticum: oleis, vnguentisque corpus fouere non est inconueniens: allium & nuces etiam ad arcendum frigus mirabilem habent proprietatem, præsertim, si quis hæc duo in iure carniū contusa comedat.

Ex vrtica & oleo factum linimentum cum pauco sale tuctur partes corporis ab atrocissimo frigore: valet etiam ad vlcera à gelu contracta: si quis nolit pedes vel manus
à fri-

à frigore offendi, pinguedine vulpis inungat.

Quibus verò rationibus medicina facienda fit, si aliqua extrema pars corporis pene sit emortua, mox addam.

Probatum itaq; confirmatumq; est experientia, si quispiam membra gelu & frigore stupentia habuerit, nõ igne aut aqua calida, siue tepida calorem remoueri, sed inde magis putrescere & excidere. Frigida autem si lauentur, paulatim ijs pristinũ restitui vigorem. Galenus ad algores intensos, & ex his contractos dolores vsus est Euphorbio, quod cum oleo triuit, ceramq; immiscuit liquatam.

Nonnulli contra frigoris adustionem præcipiunt loca affecta ad spacium dimidia horæ detinere in aqua, in qua stercora equorum, auena pastorum sint decocta. Alij membris ex frigore adustis combustæ pellis leporinæ cineres inspergunt, nonnulli rapam, aut pomum tostum calidum applicant. Quidam felle suillo loca affecta inungunt.

Quod si cui digiti manuum pedumue nimia frigoris adustione etiam denigrati fuerint, ita vt planè stupefiant, animum propterea tamen non abijciat, sed sanis consilijs & remedijs occurrat.

Magnam enim natura & ars vim habet. Memini proximè præterita hyeme Caium Alefeldium, cui ambo pedes frigore aduſti erant, ſumta quadam potione vulneraria, cuius descriptio mox ſequitur, effeciſſe, ne damnum latius ſerperet, cum omnes Chirurghi de eo deſperarent, quòd articulos pedum frigore penè emortuos eſſe, & putredine quadam decidere viderent. Et quamuis per integrum anni ſpaciũ pedes ipſi nõ fuerint conſolidati, tamen nunc incedere vtcunq; poteſt.

REMEDIVM AD CVRANDAM
ambuſtionem.

Accipe duo linteola munda, quorum hoc lacteo cremore, qui dicitur Germanicè *Rom*/ illud verò ſero butyrino imbue, & parti læſæ ſingulis diebus ter applica, donec feruor interior refrigeretur. Deinde lardo porcino maſculino, auenam nec non vnam aut alteram aſſulam inſige. Hæc incende, & ſic porcinã pinguedinem ignitã in vas aquæ puræ ex alto cadere ſacito. Deinde ſume ſex ouorum vitellos abiecto albumine, quibus adde parum prædicti lactei cremoris, & deinde pinguedinem lardi liquatam ac ſupernatantem adijce, & hæc vnã probè decoque. Inde fiet
empla

emplastrum, quo ter de die partem affectam inunges, ac breui eam sanam reddes. Quod si linteola cuti tenaciter adhæserint, imbuas hæc butyro non salito, & facile inde resoluentur.

Ad refrigerationem prodest etiam cortex tiliæ rasus in aquam, donec inspissetur, parti vstæ sic applicatus.

CAPVT XXXVIII.

DESCRIPTIONES MEDICAMENTORUM quorundam ad vulnera externa curanda vtilium.

SEQUITVR nunc eius potionis vulnerariæ descriptio, cui vna eademq; opera alia quædam emplastra, linimenta & olea, ad curanda vulnera egregiè vtilia subijcere placuit, vt his, si opus fuerit, cõmode vti possitis in bellis aut alijs profectiõib.

POTIO VVNERARIA, QVA vulnera mirum in modum curantur.

Accipe duas mensuras cereuisiæ vetustissimæ, inijce manipulum Clematis siue Peruinçæ, cauliculum artemisiæ ruberæ, paulum herbæ, quæ dicitur Rodicheil/vel in defectum huius sume meram peruinçam, decoque ad medietatem in vase fi-

ctili, operculo probè tecto. Deinde exco-
 la in ollam lapideam siue lagenam, sic vt
 orificium eius probè obstrui possit, ne aër
 ingrediatur, postea vsui serua. Ex hac po-
 tione dabis homini vulnerato siue læso
 manè ieiuno ventriculo, in meridie post
 sumtum cibum, à vesperi cum discessurus
 est cubitum. Singulis vicibus ad quantita-
 tem trium cochlearium, iubebisq; vt læsus
 postea duabus aut tribus horis abstineat à
 cibus, & quoties inde biberit, paululum in-
 stilllet in vasculum, & hoc vulnus abluat.
 Folium etiam brassicæ rubrum aut maxi-
 mè fuscum liquore huius potionis imbu-
 tum vulneri imponat, ita tamen vt asperi-
 us folij latus versus vulnus sit cooptatum,
 quod linteolo firmiter inuoluatur. Quod si
 vulnus poterit cōstringi acu, fiat id quoq;
 ne magna cicatrix inde remaneat, alioqui
 nihilominus tamen vulnera consolidat
 hæc potio.

A L I V D C A T A P L A S M A
 præstantissimum, quod cum in comitatu
 Tyrolensi apud Carolum V. Oenoponti commora-
 remur, Iohannis Friderici, quondam Saxonie Ele-
 ctoris Chirurgus, Illustrissimum Holsatiæ Ducem
 Adolphum docuit, & contra quemuis ictum,
 & ad vulnera à tormentorum globulis
 illata, mirabilem curandi
 vim habet.

REC. Galbanum,
 Armoniacum,
 Opopanacem,
 Bdellium,
 Ceram,
 Oliui, Baumölhs libras duas.
 Argyritis siue argenti spumæ præparata,
 Silberglæt/ lib. j.
 Olei laurini vnciam dimidiam.
 Myrrhæ,
 Thuris,
 Mastichis,
 Aristolochiæ,
 Terræ cadmiæ, siue lapidis calaminaris
 præpar. Galmeyß vnciam j.
 Camphoræ vnciam dimidiam.
 Terebinthinæ vnã drachmã.

Redige ad puluerem, quem fac igni ex-
 candescere, & quicquid dissoluendum est,
 dissolue, & in morem cataplasmatidis forma
 modo sequenti.

Quatuor gummi macera nocturno tẽ-
 pore in aceto acerrimo ex vino confecto,
 in vase ex orichalco fabrefacto, aut olla in-
 crustata, ita vt acetum quantitatem gũmi
 excedat, postea decoque gummi tantisper
 donec sordes, excrementa aut ligna ab ijs
 separentur. Deinde exprime, siue excola
 per mundum linteum in cacabum aut le-
 betem,

berem, & gummi iterum coque vsque ad
consumtionem aceti, & donec gummi à
lebetes segregentur.

Fac colliquescere olium & ceram in
pelui ex orichalco, immitte argyritim siue
spumam argenti & versa rudicula, vt ar-
gyritis in fundum subsidat, & cum calo-
rem fuscum induere cæperit, fac pericu-
lum cultro lato aut spatula. Quod si non
adhæserit cultro tenaciter, sed inde resol-
uitur, perfectæ decoctionis est signum.
Ab igne igitur remoue statim, & paululum
infrigidari finito, non tamen nimis citò.
Postea de quatuor gummi maceratis in
aceto, singulis vicibus ad quantitatem fa-
bæ vel nucis auellanæ, immitte in decoctum
cataplasma pedetentim, donec gummi
prorsus ingressa fuerint. Nam si simul in-
ijcerentur, cataplasma nimis ebulliendo
ascenderet, fortassis etiam effunderetur.
Verum ad maiorem cautelam peluim cum
aqua in proutu habeto, vt si nimis bul-
liat, supra aquam teneri & infrigidari pos-
sit, illudq; rursum emplastro adijce, quod
in aquam effusum est. Et cum gummi pla-
nè in emplastrum ingressa fuerint, coctur-
ram eius de integro repete, parumperque
decoque. Deinde adijce Myrrham, Ma-
stichen, Thus, Terram Cadmiam, id est,
Galmei

Galsmeifen/Aristolochiam. Redige iterum in puluerem tenuissimum paulatim supra ignem, non nimis calidè tamen, ne pulueres ardore conflagrent vel consumantur. Extremò inijce Terebinthinam & oleum laurinum, & cum plane ab igne remotum & infrigidatum fueri, tadijce Camphoram. Deinde effunde in aquam calidam donec aptum efficiatur, vt manibus tractari & subigi possit. Postea macera oleo artemisiæ, vt nitidum & purum reddatur. Immitte in pellem hinnuli bene præparatam. Tunc ad 40. aut 50. annos vsui conseruari potest. Conducit hoc cataplasma aduersus omnia vulnera sclopetaria, contra ictus & vulnerum inflammationem.

INSIGNE CATAPLASMA
vulnerarium, contra quemuis ictum, quo vsus est Christiernus II. Rex Daniæ vnà cum sequenti Balsamo & puluere. Nam hæc omnia in libris eius medicinalibus post mortem sunt inuenta.

REC. Cerae vncias tres cum semisse.
Colophonix seu picis }
Græcæ, } ana sesquiunciam.
Aschenschmalz/
Mumiæ,
Myrrhæ vnciam vnã.
Minij vnciam dimidiam.

Corallo-

Corallorum alborum drachmas tres.

Magnetis vnciam vnam.

Ceram vnà cum colophonia primum dissolui facito, deinde mumiam adijce, postea das Aschschmalz. Hæc ad lentum ignem collocato & probè versato: Deinde reliquis quoq; prædictis speciebus immisfis ad lentum ignem paulisper stare finito, probè frequenterq; moueto, sæpe etiam periculum facito, num satis sit decoctum, & in fundo sublidere incipiat. Stilla ex alto guttulas aliquas ex calida spatula in frigidam. Quod si illud in frigidari & spatula adhærescere senseris, ab igne remoueto, tam diuq; versato, donec sua sponte sit frigidatum, & in solidam coëat massam, ne sequentia tria gummi in eo adurantur. Adde insuper Thuris & Mastiches ana vnciam vnam; Camphoræ sesquiunciam, & in olla tam diu moueto, vt in frigidatum duritiem contrahat, & manibus tractari prædictoq; adipe subigi possit. Et hoc modo cataplasma rite paratum habes: quod si igitur vulnus inflictum est recens, panno lineo crassiori illinito & parti affectæ applicato. Quibuslibet etiam vulneribus, siue casim gladio secante, siue punctim mucrone sint inflicta, hoc cataplasma rectè adhiberi potest.

ALIA POTIO VVLNERARIA.

REC. Limonij syluestris, id est, Wintergrün / & Betonica ana drachm. vnam. Saniculæ, Sanicel / & pedis leonis, id est, Sinnua, ana drachmam dimidiam, cum duabus mensuris vini in noua olla vitreata firmiter occlusa, quæ farina subacta probè obturetur. In medio autem operculi foramen relinquitur, per quod vapor egredietur. Coctura huius potionis ad spacium duarum horarum continuetur. Ex hac portione homini sauciato singulis diebus mane & vesperi ad quantitatem vnus cochlearis exhibe bibendum, & loco affecto brassicæ folia vel præcedens cataplasma impone.

PRECIOSVM OLEVM BALISAMINUM, quod instillari potest vulnibus, quæ non capiti, sed alioqui corporis partibus sunt inflata.

Accipe olei rosati uncias nouem. Rebaræ minutim contusæ unc. sex. Hæc firmiter contestæ in ampulla siue lagenæ stannea per tres dies stare facito. Deinde lagenam vnâ cum prædictis in balneum Mariæ immittito, & ad horæ medietatem probè bullire finito. Postea in lagenam iniice Mastiches subtiliter contusi drach. vi.

Item

Item Thuris, bdellij, Opopanacis, Camphoræ, ana siue partes æquales vnciam dimidiam, postea illud oleum per mundum paniculum laneum excolato, ita vt omnis virtus prædictarum specierum inde exprimitur, habebisque in hunc vsum paratum oleum præstantissimum.

RATIO CONFICIENDI PVL-
ueris utilis contra dissectionem nerui
alicuius, qui à Chirurgo est
conglutinandus.

REC. Oculos Cancris, in subtilissimum puluerem comminutos in paruo linteolo. Hunc puluerem neruis insperge, & siccis fascijs ex linteolo confectis, locum oblige, ne humiditas aliqua ad neruos penetrare possit. Hanc ligaturam per spacium 24. horarum intactam relinquito. Elapso prædicto temporis spacio, Chirurgus neruum inspiciat, ipsiusque conglutinationem exploret, & deinceps vulnus illud calidis vinculis deliget instar alterius vulneris recentis; & post diem vnum aut alterum ligaturam dissoluat.

RATIO CERTA, QVA FLV-
xus sanguinis ex quouis vulnere erum-
pentis cohiberi potest.

Ineunte

Ineunte vere, cum ranæ semina prima
 siue oua proijciunt, tunc accipe crassioris
 linei panni vlnas tres vel quatuor, plus
 minusue quantum satis est. Hunc pannum
 cum huiusmodi ouis ranarum probè ab-
 luito, soliq; siccandum exponito. Deinde
 secundo tertioq; lotum, similiq; modo in
 sole siccatum vsui diligenter seruato. Cum
 autem hoc vti volueris, partem vulnere
 duplo maiorem, inde præcisam instar ca-
 taplasmatis vulnere imponito, sanguinis ef-
 fusio statim supprimeretur, quod certo ex-
 perimento in plurimis est comprobatum.

CAPVT XXXIX.

P R A E C E P T A C O N T R A
 calorem & sitim.

QUAEADMODVM frigus profici-
 scentibus obest, sic etiam calor, & ex
 hoc profecta sitis peregrinantibus mole-
 stias exhibet. Nam sitis ab humido defici-
 ente aut calido superante fit. Cum enim
 nimij æstus noxa peregrinantes infestat,
 calor nimius semper excoquens corpori-
 bus firmitatem eripit, & humido naturali
 exigendo vires dissoluit.

Primum autem moneo, ne cum iter fa-
 ciatis multum loquamini. Inde enim sitis
 K fauci-

faucibus aridioribus contrahi solet. Ad caloris vim pellendam balneum aquæ frigidæ, etiamsi quis febrim aut capitis doloré intemperie contraxerit, prodest. Quæ rationem etiam cerui sequuntur. Nam cum æstu immoderato vexantur, in frigidam sese immergunt. Alij coronas ex rosis, violis, nymphææ floribus, polygoni ramulis, Adianti, vitis, myrti folijs, salicum virgulis, alijsq; refrigerantibus plantis capiti contra æstus iniurias imponunt.

Contra sitim ex calore prouenientem detineantur in ore Crystalli, coralli, argentum, saccarum candidum, aut filix, qui aliquandiu in frigida aqua fontana iacuit. Iulepus etiam rosarum & violarum cum aqua. Item radix glycyrrizæ recens è terra euulsa & manducata, siue ex aqua pota sitim sedat. Quemadmodum & vigilie extinguunt sitim à calore ortam, sic somnus ortam à siccitate. Frigida siue aqua mea odorifera, quam superius descripsi, etiam os colluere prodest. Fici recentes sitim leuant, caloremq; refrigerant. Nuclei nucis pineæ, portulacæ folium linguæ subditum, fraga, pyra, pruna, cerasa, malorum cydoniorum grana, lactucæ & cucumeris semina ad minuendam sitim sunt præstantissima. Perfusus aqua frigida panis &

nis, & cum vino sumtus contra sitim prodest. Vinum refrigeratur, si in aquam frigidam vnâ cum cantharo collocetur, panisq; tostus in aquam fontanam frigidissimam immittatur, cui postea inde exempto vinum infundatur, illudque hoc modo bibatur, aqua interim sapius permutata. Hac consuetudine refrigerandi ego vti consueui. Nam salubris est, nihilq; nocu-
menti adfert, veluti ea, quæ nitro aut niue perficitur. Hæc enim est violenta & pro-
pterea naturæ contraria & inimica, vt sunt ea, ex quibus refrigeratio petitur.

CAPVT XL.

PRAECEPTA CONTRA
famem.

Peregrinationes & bella saepe hominem in inopiam rerum omnium conijciunt, ita vt ingenti vehementiq; fame laborandum sit. Quare non abs re fuerit pauca contra hanc subiungere. Fame igitur dominante omnium animalium iecur assatû in penuria panis satiat magis. Item panis coctus ex amygdalis dulcibus & saccharo plurimum nutrit.

Panis quoq; nauticus, siue biscoctus, eò quod propter siccitatem situm minimè

contrahat, & diutius reliquo incorruptus feruetur. in hunc vsum circumferendus est. Legimus quoq; quendam ruinis ædificiorum obrutum, cum nullam vitæ spem reliquam haberet, septem dies noctesq;, sola vrina epota famem ac sitim tolerasse. Aucenna globulos contra famem composuit, qui sunt conseruandi, ne solis calore colliquescant. REC. Amygdal. dulcium excor. libram vnam. Adipis vaccini liquefacti libram dimidiam. Olei violarum vncias duas. Mucaginis rad. altheæ vnciam vnam. Terantur omnia simul in mortario, & fiant pilæ sicut globuli nucis instar Italicæ.

CAPVT XLI.

DE NAVSEA MARINA.

QUOD si versamini in mari, nolite prohibere vel impedire vomitum, verum si sit nimius & superfluus, in potu paululum aquæ marinæ miscete, vt ita ventriculus vester paulatim mari assuescere discat.

Tostus etiam panis ex aceto comestus contra vomitum valet, quemadmodum & multarum gallinarum ventriculi per vstionem in cinerem redacti, cum vino sumti in tali affectione stomacho non parum prosunt.

Quidam

Quidam volunt ad hanc rem conduce-
re, si quis aquam marinam siue salum ex
nauis intueatur, siue ex alto in mare despi-
ciat.

CAPVT XLII.

DE HAUSTV AQVARVM.

SED quoniam in expeditionibus & pe-
regrinationibus multos aquarum tur-
bidarum & limosarum vsu extinctos esse
compertum est, omnino interdico vobis,
ne aquam ex puteis vel stagnis haustā bi-
batis. Possunt enim hæ multifariam ab ho-
stibus infici, vt plerunq; ab hostibus fit,
cum alioqui etiam sordibus scateant.

Fontanam quidem aquam non omnino
improbo, hac tamen conditione, vt cum
exhausta est ex fonte, linteum nitidum in
eam iniiciatur, quod si id post duarum ho-
rarum spacium nullas concipiet maculas,
sine omni veneni suspitione bibi potest.
Purgantur autem aquæ excolatione, cum
ex vno vase in aliud transcolantur per are-
nam dulcis inspidiuæ soli, in colum siue
sacculum iniectam, aquæ prauitate in are-
na sic remanente.

Mala aqua etiam cum allio sumta, vel in-
iecta theriaca minus nocet, cuius poste-
rioris

rioris vsus imprimis in expeditionibus est salutaris, vbi varia loca mutanda sunt.

Aqua limosa salis insperione emendatur, turbida alumine clarificatur.

Lauri folia, pulegium, acetum permixtum olei vitrioli gutta vna aut altera, folia acetosa, cornu Monocerotis, Corallium contusum & iniectum in aquam: Hæc omnia prauitatem eius emendant. Sed vt institutum de aquis sermonem absoluam, in casu suspicionis aquæ venenosa, mihi satius esse videretur, de integro puteum effodere. Indicium autem vel signū aquarum subterranearum est nebulosa exhalatio ante exortum solis, vel creber & spaciosus iunci, vel arundinis proventus.

CAPVT XLIII.

DE ERUPTIONE SANGUINIS EX NARIBUS.

CV M Sol quoque peregrinantibus sanguinem nimis subtilem & tenuem reddat, eumque ex naribus effluere faciat, rem non inutilem video mihi facturum, si paucis de huius nimio fluxu reprimendo agam.

Primum autem sciatis, quod si cui vestrum sanguis sine læsione sæpe ex naribus profluit, in propinqua sanitatis parte hoc esse

esse numerandum. Si autem hæc eruptio est nimia & crebra, tunc poterit vitare cibos aromatibus conditos. Item allium, cæpas, porrum, raphanum & cætera. Mirifice autem sanguinem ex naribus promanantem reprimit stercus porcinum, si tepidum infarctum linteolo naribus admoueat, cumq; frigescit stercus, rursus illud excalescere oportet. Sequens etiam cataplasma cum linteo canabino impostum sanguinem sistit.

REC. bolum armenum & farinam volatilem molendinariam, & ex his cum albumine oui & aceto rosaceo confice cataplasma, illudq; fronti & arterijs capitis applicato. Et si sanguis nondum reprimitur, linteolum aceto imbutum collo circumuoluito. Quinimo ad eundem etiam modum pudèda humectare poteris. Et quod si sanguis stillauerit ex nare dextro, cucurbitulam adhibebis iecinori, tanquam parti affectæ. Sin ex sinistro, in latere eam sinistro ex aduerso splenis applicabis.

Si verò neque hoc sanguinem retinebit, non inutile fuerit secta vena iecinoris sanguinem infrigidare, & naribus inspirari curabis puluerem compositum ex herba quæ dicitur gratia Dei, qui puluis mirificam sistendi sanguinis vim obtinet, etiam

ex vulneribus confluentem. Cauebis tamen ne nares purges vel mundifices antequam sanguini fluxus planè sit superfluus. Aliqui etiam vtuntur croco vel puluere fuliginoso molendinario, vnà cum tela araneæ. Quinetiam ex astringentibus lignis, vt quercu, ilice, fago, cinis non parùm astringit, ideoq; si forsan nullum aliud remedium esset ad manus, sanguinis eruptio hoc modo cohiberi posset.

CAPVT XLIIII.

PRAECEPTA ADVERSUS
alui fluxum.

NONNUNQUAM in profectionibus & bellis sæpe ex copioso alui profluuiuo laboratur, ideo remedia hunc morbum curantia vobis quoq; minimè negligenda esse censeo.

In principio autem istius morbi nolite statim medicamentis comprimendi facultate præditi, aluiq; fluxum sistentibus vti. Etenim obluētari & excretionis cohibitionem moliri, maiorem morbum facit. Sed potius candens siue ignitum aurum, vel chalybis laminas, in potu, quem hauriri estis, iterum atq; iterum extinguite.

Genitale etiam cerui siccatum & comminutum

minutum in puluerem, in dysenteria efficacissimum est remedium, quemadmodum & argillæ rudera ex clibano desumpta & decocta cum aqua, qua postea in potu vtamini, facultatem sistendi & astringendi aluum præstant. In hunc vsum conuenit etiam saccarum rosarum cum rubris corallis, vsto ebore, electuarioq; ex cydonijs.

CAPVT XLV.

CONTRA ARDOREM
stomachi.

NON rarò quoq; ardor siue æstus stomachi, pfciscentes infestare solet. Operæpreciū igitur visum est remedia huic morbo succurrentia breuiter obseruare. Nonnulli contra hunc vtuntur Glyciriza, carpionum alij lapides in ore detinent, vel olibani grana deglutiunt. Nonnulli contra hanc affectionem aquam calidam bibunt, aut lac tepidum vel cerasorum nucleos, aut panem ex aceto comedunt. Ego autem maxima ex parte hæc sequentia duo medicamenta adhibere soleo, quorū hoc à Daniele Rantzouio, serenissimi Daniæ regis Friderici II. in bello contra Suecos primario Duce, cognato meo didici, illud verò alioqui vsu compertum habeo.

MEDICAMENTVM DANIELIS RANTZOVII contra ardorem stomachi.

REC. Vetus saccharum rosarum & lapides cancrorum, quos contusos & in pulverem redactos saccharo rosarum insperge, adde paululum de bolo armeno. Misce hæc omnia simul. Obseruetur tamen ut lapides cancrorum dimidiam sacchari partem, quantitate sua adæquent.

ALIUD CONTRA ARDOR-
rem stomachi.

REC. Sesquiunciam cretæ.
Tres nuces muscatas siue myristicas.
Sesquiunciam sacchari electissimi, quod ex insulis Canarijs aduehitur. Fiat pulvis.
Nunc aduersus arefactionem linguæ, qui morbus etiam plerumq; castra sequitur, remedia quædam ascribam.

CAPVT XLVI.

ADVERSUS AREFACTIONEM linguæ, quæ dicitur vulgari-
ter Brunella.

REC. Nucleos Cydonei 2. aut corticem medianum tiliæ in aquam colloca, cui si addes cochlearium aceti rosacei, efficitur
inde

inde limus vel succus : quo oris humiditas retinetur.

ALIVD.

REC. Syrupum acetosum simplicem cum aqua ex cremore ptisanæ præparata. Hac gargarizetur os, quod valet contra linguæ ariditatem.

SYRVPVS ACIDVS simplex.

REC. Aquæ fontanæ siue rosacæ lib. iiii. Saccari lib. v. Coquatur in vase lapideo, aut potius terreo vitreato carbonibus accensis aut flamma exigua citra fumum, semper despumando ad dimidias. Deinde adjiciantur aceti albi clari lib. duæ. Si autem valentissimum vis, libræ quatuor. Si viribus mediocre libræ tres, & percoque in syrupi consistentiam : Reconde in vase vitreo. Hic syrupus affectibus ac febribus maximè biliosis auxiliatur, quia bilem tenuitate & caliditate furiosam frangit, retundit, & extinguit, adeoque sitim sedat. Humores quoq; crassos tenuat, incidit, obstructions tollit, vrinas mouet ac sudores. Putredini resistit, ob id pestilentibus febribus est saluberrimus. Ego hoc syrupo valde delector, & vobis eius vsum maximè commendo, quia non est ex venenatis compositus. Laudatur etiam ab Aristotele
in libro

in libro de regimine Principum Alexandro inscripto.

A L I V D.

Lardum purum porci castrati ad longitudinem dimidij digiti, & latitudinē duorum digitorum transversorum linguæ ægroti impositum probè infere, ita vt linguam & fauces interiores penitus contingat. Hoc lardum inde non remoue, sed colliquescere sine. Ægrotus autem illud per suctionem attrahat, donec planè in liquorem resoluatur. Postea copiosum vomitum edet, tum caue ne suffocetur. Postmodo videbis adusti sanguinis copiam, & cutem tenacem per vomitum eijci. Vtatur igitur ægrotus huiusmodi lardo secundæ vice, & tandem conualescet.

A L I V D contra idem.

Veloci & celeri cursu vsq; ad defatigationem agitetur equus, donec præ nimio calore liquidus humor ex ore ipsi emanet. Hac spuma spongiæ in bacillum fixæ imponatur, eaq; lingua & faucium partes remotiores, quousq; fieri potest, iungantur per aliquot vices. Caueatur tamè ne spumigia delapsa in collum descendat. Ægrotus cum comedere aut bibere voluerit, elutatur os aqua prunellæ. Deinde aliquoties

hæc

hæc vnctio cum spuma prædicta repetatur. Illud extra dubium morbo medebitur, quod experientia constat.

Cum etiam peregrinantibus ocreæ soleant nonnunquam indurare digitos pedis, ita vt in callum intumescant, & duritiem quandam contrahant (quod genus Germanicè *ſicdorn* appellatur) sequens remedium eum in vsum subijcere volui.

REC. Cineres foliorum iuglandis combuſtorum, allium & ſeuum, miſce ſimul & decreſcente luna callum linteis probè conuolue. Et hoc vnguentum bis aut ter impone. Aliqui imponunt ſtercus gallinaceum. Alij teſtudinem ſale necant, & ſpumam inde prouenientem huiusmodi tuberculis illinunt. Contra verrucas manuû aliqui liquorem ex lignis quercinis ardentibus promanantem imponunt, alij ſpumam maris.

CAPVT XLVII.

DE EBRIETATE.

CVM in expeditionibus & cõmuni vite inter homines conuerſatione neceſſario interdum conuiuijs amicorum intereſſe cogamini, pauca vobis de præſeruanda & curanda ebrietate adijcere operæ precium

precium esse duxi, à definitionibus incipiens. Est ebrietas nihil aliud, quàm perturbatio mentis & omnium actionum eius, ex immodico potu profecta, & voluntaria infania.

1. Ad hoc autem vitandum malum prima ac præcipua ratio est, parcè bibere, & non plus quàm necessitas postulat.
2. Deinde à fortibus potibus abstinere, tenuiores cereuisias intermiscere & perdetentim bibere, non vno haustu omnia euacuare.
3. Inter pocula parum comedere. Nam cibus potum in ventriculo remoratur.
4. Sumere ante cibum paucillum vini absynthitis, aut 8. aut 9. amygdalas amaras, aut paululum lactis. Nonnulli deuorant lauri folia. Alij alia.

Affricanus in suis commentariolis vult, quod qui caprinum pulmonem tostū ederit, ebrietatem non sentiet.

Ego semper in pectore gestare soleo magnum Amethistum, eò quod aliqui scribunt, eum valere contra ebrietatem, quia humores ad cerebrum ascendere non patitur, mihiq; videtur, eum nonnihil præstare, vnicuiq; tamen suum permitto iudicium.

Omnia dulcia & ex saccaro confecta inter potandum sumta prohibent ebrietatem,

tem, quia non sinunt ascendere vapores, & frangunt vim vini eiusque saporem. Præsentissima curatio est vomitus aut alui profluuium, secundum Hippocratem: Ex plenitudine enim quæcunque ægrotudines accidunt, euacuatio sanat.

Vltimò somnus curat perfectè ebrietatem, qui protrahi debet tam diu, donec ructus aut oscitatio adest. Nam (teste Galeno) somnus concoquit, vigiliæ digerunt. Non tamen vos ilico post pocula cubitum conferte, sed vnam ad minus horam in cubiculo ambulate & vigilate.

Auicenna sequentem syrupum præscribit contra ebrietatem, verùm ego eius vires non sum expertus. Nam potius me amygdalis amaris, amethisto, dulcibus rebus, odoribus frigidis, vt rosis, violis, camphora præseruare soleo, si propter valetudinem vomitum ciere nolo, vt supra monui.

REC. Succi alborum caulium,
Succi granatorum,
Aceti vini optimi ana vnciam vnam.

Ferueant ebullitionibus aliquot, & fiat syrupus. Vos vti potestis ex prædictis, quæ naturæ vestræ maximè cõuenire animaduertitis. Hoc certò scio, inebriari contra naturam & nulli hominum ex usu esse. Propterea spero vos admonitionis meæ

memor

memores fore, & quantum communis vitæ ratio patitur, hanc præsentissimam pestem fugituros, Deoque optimo maximo id prohibenti magis obtemperaturos, quam mortem sodalium & amicorum causa voluntate vestra acceleraturos.

CAPVT XLVIII.

DESCRIPTIONES NON nullorum medicamentorum & Antidotorum contra venena.

HACTENVS breuia quædam præcepta, ad conseruationem sanitatis & diuturnitatem vitæ vtilia, qua potuimus breuitate enumerauimus: iam in fine medicamentorum quorundam cōtra venena vim habentium descriptiones subijciemus.

Primò igitur omni cura iudicium ciborum appositorum habete, odoremque eorum, antequam in os immittatis, explore, diuque lingua & dentibus tractate. Si enim cibus est venenosus, statim lædit guttur. Deinde caute, ne cibus sit peregrini diuersique saporis, neque eum citò deglutite. Nulli enim citius atque gulosi veneno inficiuntur. Eam ob causam volo, ne quis vestrum maximè famelicus aut sitibundus ad mensam accedat, ne auiditate cibi de-

cibi deceptus venenosam nesciat dignoscere materiam.

Assumpti autem veneni cura est, ut statim percepto nocumento prouocetur vomitus cum butyro & aqua calida, aut oleo tepido, siue etiam aqua tepida cum aceto. Postea bibatur lac aut butyrum, vel sumatur album stercus gallinaceum, assatum cum vino, quod etiam in huiusmodi casu vomitum ciet. Vomitus autem tam diu & quidem copiose continuandus est, donec nec sapor, nec odor, neque morsus, nausea aut vlla anxietas percipiatur. Hoc enim vbi fit, indicium est adhuc venenum esse reliquum.

Post vomitionem sumenda est theriaca bona cum aqua plantaginis, scabiosæ, aut acetosæ, vel Mythridatum aut diamoschû. Aliquot grana etiam Iuniperi trita, & in potu data miro modo venenum expellunt. Allium & Raphanus hebetant vim venenorum, quemadmodum & Smaragdus, Achates, succinum & Corallium, & quæcunque appensa collo, manibusue mutantur, siue colorem naturalem amittunt.

Quidam ferunt Ambram, muscum vel lapidem bufonis gestantes à venenis tutos præstare. Alij contra eadem ieiuno stomacho vrinam propriam, vel pueri non

polluti recens emissam hauriunt. Nonnulli mirabilem contra venena efficaciam habere scribunt, si quis infectus veneno mulo aut equo exenterato, statim, dum adhuc feruet, inseratur, & capite prominente tam diu in eo iaceat, donec à veneni liberetur. Si vnus non sufficiat, alter idem exenteretur. Hoc remedio Valentinus Gorgias Alexandri Sexti Pontificis filius aduersus venenum vsus euasit.

CAPVT XLIX.

DE PESTE.

DE Peste, quæ præsentissimum quoque est aëris venenum seu corruptio, pauca adderem, nisi plurimorum doctorum virorum multi de hac Medicæ facultatis particula varijs temporibus æditi libri extarent, quos consulere potestis, saltem monebo Peste grassante, præsidium omnium Medicorum testimonio laudatissimum esse fugam arripere, solum cælumque mutare, loca vitiosa & pestifera, huic contagiosæ lvi obnoxia primo quoque tempore relinquere, & in hæc tardè redire, iuxta versiculum communem:

Mox, longè, tardè, cede, recede, redi.
 Appendi collo etiam pro amuleto sequens

quens sacculus potest, qui mirificè Pesti resistit gestatus, cordisq̄ue regioni appositus secundum Paracellum: Fiat autem hoc modo.

IACOBI CARPENSIS
remedium.

REC. Arsenici albi crystallini partes
sive uncias duas.

Rubei partem sive unciam vnam.

Fiat placenta rotunda crassitudine digiti cum albo oui vel mucilagine Tragacanthi. Insuatur linteolo lineo, superaddito serico, & admouearur cordi.

Nec opus est indusium interijci (nam etsi arsenicū intrò sumtum sit lethiferum, nec etiam occulta vi, sed sola rorsione, vt proinde venenum non sit dicendum) tamen admotum extrà venenis resistit certa experientia.

POTERIT ETIAM SACCVLVS
pro corde conseruans & curans
huiusmodi componi.

REC. Saphyri, Smaragdi, Hyacinthi,
Rubini, Corallorum rubeorum & alborum
sing. drach. Croci scrupulum.

Margaritarum drachmam semis.

Arsenici albi drachmas duas.

Ambari grana sex.

Radicis Iridis sicca & odoræ vnciam S.

Cornu ceruini vsti drachmam.

Auripigmenti vnciam S.

Terantur omnia, & fiat sacculus cum sindone purpurea, cordisque regioni apponatur. Nonnulli ad præseruandum propria vrina vtuntur.

Alij odore radice Enulæ Campanæ, aceto macerata, aut Angelicæ, aut granis Iuniperi vel Lauri. Multi non prodeunt in publicum nisi cibati.

Si quis tamen hac lue infectus fuerit expurgato, quam primum fieri possit, ventriculo, communibusque vijs, puluere sudatorio, non prius tamen quam naturæ propensionem ad sudorem cognouerit, & clystere vtatur. Deinde, Theriacam, Mythridatum, cæteraque remedia morbis pestiferis aduersantia adhibeat, ita tamen ne hæc remedia semel, vt fit, vel continue sumat, sed ter quaterue eodem die semper interuallo sex horarum interiecto. Si bubo sese ostendat, aut Carbunculus, sanguifugas non procul à loco affecto, si sit in membro ignobili, applicet, præstabit tamen prius cucurbitulas amplas, & magnas

magnas cum multa flamma, vel gallum aut
 carulum, vel pulmones animalium sub-
 inde admouere: Caterum inter initia pe-
 stiferi morbi antequam pharmaca sum-
 ferit, somnum fugiat, eique nullo modo
 indulgeat, ne veneni vis aut pestilentia
 virus, vna cum sanguine membra princi-
 palia inuadens protinus interficiat, cor
 ceteraque membra confortantia adhi-
 beat, & quantum fieri potest, cibis ven-
 triculo suo maximè congruentibus se re-
 ficiat, Deoque vitam suam & omnia re-
 liqua ardentibus precibus commendat,
 nec non Medici periti consilio reliqua
 committat, vt diuina sua clementia gra-
 tiaque ille, hic verò arte sua ipsi succurre-
 re velit.

Premissis his in genere de Venenis &
 Peste, sequuntur ordine nonnulla Anti-
 dota.

MEDICAMENTVM REGIS
 Mythridatis aduersus omne Venenum
 & præcipuè Pestiferum.

Plinius lib. 23. cap. 8. scribit, Cn. Pom-
 peium in sanctuarijs Mythridatis maximi
 Regis deuicti inuenisse in peculiari com-
 mentario ipsius manu conscripto compo-
 sitionem

154 DE CONSERVAN.

sitionem Antidoti è duabus nucibus sic-
cis. Item ficibus totidem & rutæ folijs vi-
ginti simul tritis, addito salis grano, & ei,
qui hoc ieiunus sumat, nullum venenum
nociturum illo die.

IDEM ANTIDOTVM ETI-
am hoc modo conficitur.

REC. Nucum iuglandium siccarum
vncias sex.

Ficuum siccarum vncias 4.

Foliorum rutæ siccæ semiunciam.

Salis drachmas duas.

Omnia hæc in minutas partes conscisa
aqua rosarum imbuantur, neque, vt qui-
dam volunt, terantur. Aliqui hæc miscent
succo acetosæ aut aceto rosaceo. Nonnul-
li addunt etiam semiunciam granorum
Iuniperi. Hoc antidotum ieiuno stomacho
sumatur ad quantitatem nucis castaneæ,
estque aduersus venenum præseruatium.

EXPERIMENTVM MEDICI
antiquioris Regis Angliæ, estq; pul-
uis mirabilis contra toxicum
& omne venenum.

REC. Pimpinella,

Radiciis

Radiciſ tormentillæ,
 Cinamomi ana vnciam dimidiam.
 Ligni aloës, granorum Iuniperi,
 Zinziberis ana drachmam vnam.
 Interdum additur Cardui benediſti, radi-
 cis Angelicæ, ana drach. dimidia.
 Fiat ex his omnibus puluis ſubtilis, &
 occluſus in pixide vſui bene ſeruetur.

ALIVD ELECTVARIVM.
 præſeruatiuum contra Peſtem & alios
 morbos D. Prisciani de Corduba,
 Medici Leonis Pontificis
 decimi.

Rec. Cinamomi electi drach. dimid.
 Zedoariæ drachmam vnam.
 Boli armeni præparati drachmas tres.
 Camphoræ grana ſeptem.
 Seminis Citri excoriati,
 Acetoſæ,
 Corticis Citri ana drachmam vnam & di-
 midiam.
 Radicis Diptami, tormentillæ,
 Pimpinellæ drachmam dimidiam.
 Raſuræ eboris,
 Oſis de corde cerui drachmam vnam.
 Auri & argenti præparati ana ſcrupulum
 dimidium.

Fragmentorum Saphyri,
 Rubini, Smaragdi,
 Granati ana scrupulum vnum.

Misce, fiat puluis, cui adde conseruat
 rosarum, acetosæ, buglossæ, ana drachmas
 duas. Saccari albi libram vnam, dissoluti
 in aqua Buglossæ & Endiuix, & fiat Ele-
 ctuarium.

M O D U S V T E N D I H O C
 præseruatiuo contra Pestem
 talis est.

Pars magnitudinis duarum fabarum
 cultello accepta comedatur: Incenso vero
 iam Peste semiuncia cum vino acetosæ de-
 tur omni die. Contra pleurisin semiuncia
 cum accõmodato iusculo, succo, vel aqua
 bene diluta detur laboranti. Ego autem
 huic electuario nonnunquam addere so-
 leo vngulæ Alcinx, cornu bestix vnicor-
 nis siue monocerotis & succini ana drach-
 mam vnam.

C A P V T L.

D E S C R I P T I O S T I B I I P R A E -
 parati & de eius vsu.

N O N N V L L I vtuntur Stibij præpa-
 rati

rati secundum Matthioli traditionem granis tribus tritis & puluerizatis cum saccharo albo aut saccharo rosarum contra Pestem & Venenum. Stibij etiam vsus contra varia & diuersa morborum genera esse perhibetur. Educit per vomitum, deinde per secessum, sed tamen leniter, quod ipse expertus sum, alijsque exhibui. Scribunt nonnulli stibiũ vix alium humorem quàm eum, qui noxius est, aggredi, & partem ferè corporis affectam, siue propinquam, siue remotam petere, aduersus epotum venenum, aduersus ipsam Pestem nihil esse præsentius, curare capitis dolores antiquos, catharros, ventriculi dolorem & eiusdem imbecillitatem ab humorum copia & malignitate ortam, hydropem, Asthma, Paralyfin, Epilepsiam, quartanam denique tollere, cumque morbus nullus, ne Pestis quidem ipsa quempiam inuadat, nisi qui ob viciũ aliquod interius, exteriusue impactum noxæ suscipiendæ fuerit oportunus, esse hoc medicamentum, non modo ad præsentis morbos propulsandos, sed etiam ad imminentes arcendos idoneum, & stibio corpus humanum non aliter quàm aurum ipsum Antimonio purgari. Ego stibium præparatum vbiq; locorum in promptu habeo.

EXHIBENDI MODVS NO-
uus & magis tutus.

Sume stibij ad puluerem tenuissimum triti tot grana, quot alicui vis exhibere, affunde eis mediocrem vini haustum. vasis orificio probe cooperto, in quo per noctem remanebit. Sequenti verò die vinum leniter, rursus ex vase effunde, illudque ieiuno ventriculo bibe. Hoc non adeò periculosum est, neque tantos dolores excitat, quàm si ipsa substantia stibij sumatur.

ALIVD REMEDIUM CON-
tra periculosos & pestiferos mor-
bos puerorum.

Nostræ matronæ pueris, si malè habere cœperint, solent exhibere paululum ossis de corde cerui.

Ossis bestię vnicornis.

Corallorum rubeorum.

Succini albi.

Margaritarum.

Ramentorum auri.

Vngulæ alcinæ æquali portione. Hac omnia in mortario contrita miscent simul in morbis calidis cum aqua rosacea, in frigidis verò cum aqua Lauendulæ. Exhibetur autem ad mensuram cochlearij.

CAPVT LL.

ANTIDOTVS SAXONICA
contra Venenum.

ET si præmissa medicamenta venenis aduersentur maximè: tamen contra vim omnium venenorum ferme, maximū præstat vsum Antidotus Saxonica, quæ apud Illustrissimum Electorem Augustum Saxonix Ducem, non ita pridem inclauit, ostentationibus, prodigijs ferè cuiusdam rustici, qui deuoratis serpentibus varijs, quotiescunque specimen de antidoti viribus edere voluit, huius beneficio ab omni læsione vindicatus semper euasit: donatus tandem ab Electore honesto & liberali præmio, ea conditione, vt potro, præter Electorem compositionis rationem doceret neminem. Solis enim Principibus Elector dignam rebatur auxiliij tam præsentis cognitionem, præsertim cum ipsa vtendi necessitas in ipsos facilius Principes ac illustres viros, quàm vulgares homines & plebeios incidat.

Huius antidoti vires, vt serenissimus Daniæ Rex Christianus piæ memoriæ exploraret, quondam Hafniæ homicidæ cuidam, supplicio capitis necando venenum

num iussit exhiberi lethiferum, nempe Mercurium sublimatum, eumque copiosum, hac conditione, ut si beneficio huius pulveris minimè moreretur, Rex donaret eum vita. Quod factum est, ita ut putem, cum hic pulvis huiusmodi venenum vicerit, facile eum quoque omne veneni genus superare posse. Ego non ita pridem ab illustrissimi Electoris coniuge per literas obnixè petieram, ut rationem componendi hunc pulverem ad me perscriberet, verum responsum non accepi, pulveris tamen satis magnam transmisit copiam, cuius partem aliquam in myropolio meo inveniendam vobis relinquo. Aliqui scribunt, ut Gesnerus, Moybanum secutus, Electorem Saxonie Duci Vvirtebergensi, rationem huius pulveris conficiendi transmisisse, eumque pulverem his radicibus constare.

NOMINA SIMPLICIUM,
ex quibus hic pulvis conficitur.

1. Radicum Valerianæ semiunciam, Germanicè Baldrianwurzel oder Theriackkraut / Latine etiam theriacaria, Græcè φού.

2. Vrti-

2. Vrticæ minoris, *Deits* / *terneffel* / *ana vnciam.*
3. Vincetoxici, id est, *si vnam.*
hyrundinaria,)
 quæ Germanicè dicitur *Ûberwindung*
des giftes / oder Schwalbentraut wurzel /
Gallicè domte venin.
4. Polypodij quercini, *En* }
gelsüßwurz.)
5. Althææ, *Ibischwurz /* } *ana vnc. ij.*
aliàs Ibiscus dicitur, }
Olus Iudaicum vel Bis- }
malua, }
6. Angelicæ syluestris,
7. Angelicæ satiuæ recentis vnc. quatuor.
8. Corticum radicum Laureolæ, German.
Kellershals / vnciam vnam S.
9. Fructus seu baccæ herbæ, quæ paris di-
citur, id est, vierfingerig nachschatten / vel
nachschatten mit vier blettern.
10. Acetum acerrimum.

Radices omnes effodiendæ sunt eo tem-
 pore, quod inter 15. Augusti & 8. Septem-
 bris intercedit, quamuis aliqui tardius ef-
 foderint, & efficacem tamen experti sint
 antidotum. Deinde incisæ reponantur in
 ollam vitreatam affuso aceto acerrimo,
 quod duob. digitis radices excedat. Tum
 olla operculo clausa, rimæ omnes albo
 oui

oui cum farina subacta diligenter oblinantur, & sic in illa ad lentum ignem leuiter omnia bulliant, postea olla aperta, abiectione quod redundat aceto, (nisi ex illo forte syrupum adiecto melle ad alios vsus commo- dum parare libeat) radices exiccantur, quoad fieri potest. Deinde contritis omnibus addantur acini herbæ paris dictæ (nos Solanum tetraphyllum vocamus) numero viginti sex, & fiat puluis, cuius drachma vna è vino albo propinetur. Dosis huius pulueris est scrupuli duo, vel drachmæ dimidium adultis & senibus. Alijs enim minor dosis sufficiet videlicet scrupulorum duorum.

Videtur hæc antidotus non aduersus omnia venena solum, sed alios quoque affectus utilis futura, Icterus præsertim, cachexiam, dispepsiam vel Asthma, Splenis obstructionem, retentionem mensium & calculos renum, quartanam, aliaque huiusmodi, vbi frigidos, crassos & viscosos humores causantur: præsentissimum quoque remedium est contra Pestem & contra eandem præseruatiuum.

Sunt & aliæ huius pulueris descriptiones, quas lubens prætereo, tantum vnâ subijcio, quam à Berlephio Illustrissimi Principis Electoris consiliario didici, quæ mox sequitur.

ANTIDOTVS SAXONICA,
 contra omnis generis venena
 efficacissima.

REC. Valerianæ vnciam vnam cum
 duabus drachmis, id est, Waldrian-
 wurzel.
 Hyrundinariæ, id est, Schwalbenwurzels
 vnciam vnam.
 Polypodij quercini, id est, Steintwurzels
 sesquiunciam.
 Angelicæ satiuæ, }
 Smyrnij, Meister } ana vncias duas.
 wurzel/
 Althææ, Sibischwurzels/ vnciam vnam.
 Corticum radicum Laureolæ sesquiunc.
 Radices effodiantur tempore, quo supra
 dictum est: Deinde incisæ in nouam ollam
 testaceam vitream immittantur acerrimo
 intuso aceto, ita vt ad latitudinem duo-
 rum digitorum radices excedat. Deinde
 olla operculo probè contesta farina sub-
 acta oblinetur, ne vapor exhalare aut alio-
 qui aura ingredi possit. Hæc ita ad spa-
 cium dimidiæ horæ bulliant, posteaque
 ab igne sublata infrigidentur. At vbi iam
 probè infrigidata fuerint, abiecto aceto
 radicibus adijce xii. acinos herbæ, quæ
 dicitur Paris, & singulis acinis tria folia ex
 cauliculo

cauliculo herbæ prædictæ adde. Hæc ita supra fornacem vel aëri exposita probe siccatò in loco aliquo radijs solaribus minime peruo. Deinde omnia in puluerem tenuissimum comminuta, per cribrum setaceum transmittito, cumq; opus fuerit ad pondus vnius drachmæ exhibeto. Hic puluis vim habet insignem contra Pestem & Venena, aliaque morborum genera quorum superius mentio facta est.

ANTIDOTVS NICOMEDIS
regis contra Venena.

Rec. Baccarum Iuniperi drachmas ij.
Terræ Lemniæ drachmas duas, & obulos totidem. Hæc vbi in puluerem redegeris, oleo aut melle commiscebis, reponesque, atq; cum opus fuerit, ex aquæ mulsæ Cyathis duobus in magnitudinem auellanz dabis.

CAPVT LIIL.

HOC LOCO PLACVIT
etiam adijcere medicamentum Regis Daniæ, Christiani III. contra morbum caducum, & syrupum S. Ambrosij in febre tertiana vtilem.

RECIPE Cranium siue Caluariam hominis præsertim furis suspensi, nulliusq; morbi interuentu mortui (nam huic plus efficaciam, quam reliquis tribuunt) hanc caluariam in craticula tostam ad puluerem redigito. Deinde accipito tria grana Pœoniæ, atque hæc cum vna drachma prædicti pulueris, & aqua Lauendulæ ad quantitatem vnus cochlearis ægrototo tempore matutino exhibeto. Postero & tertio die fac idem. Sumet autem ægrotus hunc puluerem ieiuno stomacho, ac tres continuos dies se domi continebit, paucis potu & cibis leuis ac facilis digestionis vtetur, vt sunt oua. Non abs re etiam fuerit, vt ægrotus postea singulis diebus manè per aliquod tempus cochlear aquæ Lauendulæ exhauriat. Os bestię vnicornis etiam contra hoc morbi genus conducit.

CAPVT LIIII.

SYRVPVS S. AMBROSII
prouocans sudorem & sitim extinguens,
quod Mediolanenses adhuc vtuntur,
vtilis in febris tertian.

RECIPE Milij excorticati quantitatem conuenientem, decoquatur donec crepet: Deinde recipe vncias quinque vel
M circa-

circa eius iusculti ebullientis : & infunde vini albi odoriferi vncias duas , & sic calidum da patienti , ac bene eum cooperias, tunc mirum in modum sudabit.

Perstrinxi iam ferè breuiter singula, quæ ad retinendam sanitatem & cauendos morbos vobis significanda esse iudicaui : Cum autem Cornelius Celsus Medicorum Romanorum Princeps , eadem ferè mira breuitate tractet , non possum non vos ad lectionem eius authoris vehementer adhortari. Quapropter etiam integrum ferè capitulum primum libri primi huc ascribere , & tanquam epilogum addere placuit.

CAPVT LV.

QUEM AD MODVM SANOS
agere conueniat, capitulum I. Cornelij Celsi.

SANVS homo, qui & bene valet & suæ spontis est, nullis obligare se legibus debet. Hunc oportet varium habere vitæ genus, modò ruri esse, modò in vrbe, sapiusque in agro, nauigari, venari, quiescere interdum, sed frequentius se exercere, siquidem ignauia corpus hebetat, labor firmat, illa maturam senectutem,
hic

hic longam adolescentiam reddit. Prodest etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis uti, modò ungi, modò ipsum negligere, nullum cibi genus fugere, quo populus utatur, interdum in conuiuio esse, interdum ab eo se retrahere, modò plus iusto, modò non amplius assumere, bis die potius quam semel cibum capere, & semper quàm plurimum dummodo hunc concoquat, intermissus propter ciuiles aliquas necessitates ordo exercitationis corpus affligit. Concubitus verò neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est, rarus corpus excitat, frequens soluit. Cum autem frequens sit non numero, sed natura, ratione atatis & corporis, scire licet, eum non inutilem esse, quem corporis neque languor, neque dolor sequitur. Idem interdum peior est, noctu tutior: Ita tamen si neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor statim sequitur. Hæc firmis seruanda sunt, cauendumque, ne in secunda valetudine aduersa præsidia consumantur. Hæc ille.

CAPVT LVI.

CONCLUSIO.

M 2 Postquam

POST QUAM nunc ò filij carissimi
 recensui, quæ profutura vobis ex alijs
 partim collegi, partim ipse experientia
 edoctus animaduerti (præscribere verò
 facienda vniuersa nō magis possum, quam
 præscire omnia euentura) vestri erit offi-
 cij hæc præcepta, tanquam per manus à
 maioribus tradita, studiose amplexari,
 memoriq̃ue mente seruare. Inter cætera
 autem hoc non extremum præceptum
 esse arbitror, summo studio eniti, vt quæ
 quis ex quotidiano rerum vsu expedire si-
 bi cognouerit, eorum successum summo-
 pere promoueat, eaq̃ue ad felicem exit-
 um perducatur. Quod si verò ò filij abne-
 gata omni impietate, sobriè, iusteque &
 piè viuentes, Deum reuerenter colueritis,
 magistratus, parentes, præceptoresque
 vestros obseruaueritis, & in omni vita, in
 aëre & motu reliquisque affectibus mo-
 derationem & temperantiam, iuxta ra-
 tionem præfinitam & præscriptam adhi-
 bueritis, periculososq̃ casus (citra tamen
 famæ vestræ iacturam) fugeritis, nequa-
 quam dubito, quin ad grandæuam sene-
 ctutem vitam commodè producturi sitis
 ac filios filiorum visuri. Denique hic la-
 bor, hæc vnica vobis cura sit, primūm
 DEI optimi maximi, deinde hominum
 gratiam

gratiam & fauorem, honores diuitiasque
 lucrari & sanitatem conseruare. Quod vt
 mihi vobisque DEVS æternus, qui cun-
 cta superna & inferna liberè, pro iusto di-
 uinæ suæ maiestatis arbitrio moderatur,
 & regit, benignè clementerque largiatur,
 hæcenus assiduis seriisque precibus ab
 eo contendere, & etiamnum con-
 tendo, totoque ex ani-
 mo precor.

F I N I S.

L I P S I A E,

IMPRIMEBAT IOHANNES
 STEINMAN.

Anno

M. D. LXXII.

THE
FIRST
PART
OF
THE
HISTORY
OF
THE
REIGN
OF
HIS
MAYESTY
CHARLES
THE
FIRST
BY
JAMES
HARRISON
ESQ;
IN
SEVEN
VOLUMES.
LONDON,
Printed by
J. Sturges, at the
Sign of the Sun in
St. Dunstons Church
Lane, near St. Dunstons
Church, in the City
of London.
MDCCLXXII.

THE
SECOND
PART
OF
THE
HISTORY
OF
THE
REIGN
OF
HIS
MAYESTY
CHARLES
THE
FIRST
BY
JAMES
HARRISON
ESQ;
IN
SEVEN
VOLUMES.
LONDON,
Printed by
J. Sturges, at the
Sign of the Sun in
St. Dunstons Church
Lane, near St. Dunstons
Church, in the City
of London.
MDCCLXXII.

THE
THIRD
PART
OF
THE
HISTORY
OF
THE
REIGN
OF
HIS
MAYESTY
CHARLES
THE
FIRST
BY
JAMES
HARRISON
ESQ;
IN
SEVEN
VOLUMES.
LONDON,
Printed by
J. Sturges, at the
Sign of the Sun in
St. Dunstons Church
Lane, near St. Dunstons
Church, in the City
of London.
MDCCLXXII.

